

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

**Збірник матеріалів Сьомої заочно-дистанційної наукової
конференції студентів і молодих вчених**

м. Тернопіль, 30 листопада 2020 р.

Тернопіль, 2020 р.

Сьома заочно-дистанційна наукова конференція студентів і молодих вчених

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ»

м. Тернопіль, 30 листопада 2020 р.

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Кириленко О. П. – завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, д.е.н., професор

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Булавинець В.М. – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Гупаловська М. Б.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Дем'янюк А.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н.; *Коваль С.Л.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Петрушка О.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент.; *Савчук С.В.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент; *Сидорчук А.А.* – доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ, к.е.н., доцент.

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні

*кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ
(протокол № 7 від 18 листопада 2020 р.).*

Актуальні питання фінансової теорії та практики: збірн. матер. Шостої заоч.- дистанц. конф. студентів і молодих вчених, м. Тернопіль, 30 лист. 2020 р. – Тернопіль: ТНЕУ, 2020. – 181 с.

Коло проблем, які висвітлюються у збірнику конференції, пов'язані з розробкою основних напрямів фінансової політики держави, реформуванням складових фінансового механізму, удосконаленням системи управління фінансами на макро-, мезо- і макрорівнях. Висновки та рекомендації мають вагомое теоретичне значення і можуть бути використані при написанні наукових статей, курсових та дипломних робіт, проведенні інших форм наукових досліджень.

**УДК 336
А 43**

За редакцію, зміст і достовірність даних, а також встановлення фактів плагіату матеріалів, розміщених у збірнику конференції, відповідальність несуть автори.

© ТНЕУ, 2020

ЗМІСТ

Богач Ю. Г.

ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ
ОПОДАТКУВАННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА.....10

Бойко Д. Р.

ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО
СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....13

Вішко Г. А.

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В
УКРАЇНІ.....16

Вовк О. О.

ФОРМУВАННЯ ТА НАПЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ
РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....18

Воробець М. П.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРИ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ
В УКРАЇНІ.....22

Воронюк С. І.

ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ НАДР В УКРАЇНІ
ЯК РЕЗЕРВУ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ.....26

Восінський Ф. І.

ФІСКАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА
СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....28

Гнатюк А. С.

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ НАРОЩЕННЯ.....29

Гринчишин В. І.

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ....32

Грицай Л. І., Кіт О.В.	
ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ.....	34
Грицишина Л. І.	
КРЕДИТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	36
Гродська В. Є.	
БЮДЖЕТНИЙ ДЕФЦИТ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ.....	39
Джала Х. В.	
ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ.....	41
Довгаль С. А.	
НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	43
Дуля І. В.	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	46
Євчук В. С.	
ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ХАРАКТЕРИСТИКА І ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ.....	49
Жук Н. П., Хрін (Кундік) З. С.	
ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	51
Жук О. В.	
ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА НАСЕЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УНИКНЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	54
Заєць К. О.	
СУТНІСТЬ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	56

Заяць Н. В.

ВАЛЮТНИЙ КУРС ГРИВНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....59

Зубакін М. І.

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....61

Климець А. Б.

ОЦІНКА ВПЛИВУ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДІ НА СИСТЕМУ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....63

Колесник Н. І.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ.....65

Ковалькевич Т. В.

РОЛЬ НЕПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У НАПОВНЕННІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....67

Копищик Г. Г.

ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ.....69

Космінчук О. В.

ОЦІНКА ВПЛИВУ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....74

Крамар Н. І., Оленюк О. А., Булавинець В.М.

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ ТЕРИТОРІЙ.....76

Красевич С. П.

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ.....80

Крисько І. В.

ОЦІНКА ДОХІДНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	82
Кузимків В. А., Нечепоренко В. Р., Осадчук Ф. Ю., Паньків А. Р.	
ВПЛИВ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ НА ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	85
Куриляк Т. П.	
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ, ЇХ РОЛЬ І ПРИЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ	89
Лазута Н.М., Мельник І.В.	
СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	92
Маркевич А. В.	
БЮДЖЕТ УЧАСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ.....	94
Марціясь Б. І.	
ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	96
Мацьопа Г. В.	
ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМ ДЕФІЦИТОМ.....	99
Мельник А. Л.	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ.....	103
Мелих О. Ю., Стасюк Х. А.	
ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ.....	106
Микитишин Я. П.	
ЕТИКА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ І ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ.....	110

Михалік А. О., Гончарук Я. І.	
ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ.....	113
Мудра Н. Р.	
НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	115
Отрубчак Д. І.	
ДОХОДИ ТА ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	117
Палиця М. С.	
НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН.....	119
Панчук Г. В., Панчук В.-Б. В.	
ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	121
Панчук Д. В.	
БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ.....	124
Петько Л. В.	
ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ.....	127
Пірус Я. Р.	
СОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	129
Пилипчук Л. В., Кізима Т. О.	
ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	133
Рисан Н. В.	
ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ АКТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	136

Романків А. А.

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....139

Русін В. М., Ворона Д. В.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ САМОДОСТАТНІХ ГРОМАД В УКРАЇНІ.....141

Сімора С. В.

РОЗВИТОК І ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ.....143

Сахань А. А., Петрушка О. В.

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ.....145

Серединська О. А.

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....147

Смольницька А. В.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ НА ФІНАНСОВУ СФЕРУ УКРАЇНИ.....149

Соник В. Д., Андросюк Д. М.

ДЕПУТАТСЬКА ЕТИКА ПАРЛАМЕНТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНИ.....152

Сорока М. С.

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....155

Тулай О.І., Каратнюк-Гумовська А. О.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ.....157

Ульянович А. М.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....159

Хоптяр П. Г., Дем'янюк А. В.

СУЧАСНА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....160

Царук О. О., Карпишин Н. І.

ГРА ЯК ІНТЕРАКТИВНИЙ МЕТОД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ.....162

Черняшова К. М.

РОЗВИТОК ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ВІД ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИХ ПОДАТКІВ.....167

Шахрай Ю. О.

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВО.....171

Ямелинець А. І.

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ.....173

Яхторович Х. С.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ПРОЦЕСІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....175

Яцишин І. А.

БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ: ЗМІСТ, ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ.....178

Яцканич А. В.

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....180

Богач Юлія Григорівна
студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку,
ЗУНУ
Науковий керівник – к .е. н., доцент Мелих О. Ю.

ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПОДАТКУВАННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Оподаткування нерухомого майна є одним із найважливіших елементів податкового механізму держави, спроможним забезпечити стабільну базу доходів місцевих органів влади, а також регулювати процеси розподілу нерухомості між економічними агентами. Майнові податки належать до числа найдавніших форм оподаткування, однак попри їх довготривалу еволюцію, механізм їхнього справляння поки не може бути визначений як досконалий та універсальний. У світовій практиці розвинулись кілька основних підходів до застосування податку на нерухоме майно, на підставі яких у кожній країні вибудовується власна модель оподаткування з урахуванням економічних та суспільно-політичних умов та історичних традицій.

У науковому середовищі панує думка, що нерухоме майно є ідеальним об'єктом оподаткування з погляду адміністрування та реалізації фіскальної функції податку, адже такий об'єкт складно приховати. Економічна доцільність оподаткування нерухомого майна визначається такими чинниками:

– по-перше, таке оподаткування можливо розглядати як премію платника за збереження його власності. Об'єктивність такого чинника пояснюється тим, що будь-який об'єкт нерухомості розташований на території певної громади, яка опосередковано (через фінансування правоохоронних органів, благоустрій та ін.) підтримує цілісність об'єкта, забезпечує функціонування комунікацій, впорядкування прилеглих до нього територій, а відтак, – сприяє збереженню чи збільшенню його вартості;

– по-друге, нерухомість є джерелом рентних доходів, які об'єктивно мають бути оподатковані. З одного боку, нерухоме майно може бути предметом відносин оренди, що веде до формування відповідних доходів його власника. З іншого боку, за своєю природою нерухоме майно є уособленням накопиченого багатства, вартість якого змінюється у часі. Навіть без здавання нерухомості в оренду, її вартість з часом може

зростати під дією сторонніх від власника чинників (загальне зростання вартості нерухомості в населеному пункті, облаштування території, престижність місця розташування та ін.) [1, с. 34-35];

– по-третє, оподаткування нерухомості є одним із засобів для виявлення принципу соціальної справедливості оподаткування та вирівнювання рівня життя населення. Завдяки оподаткуванню нерухомості відбувається вилучення частини доходів у більш заможних верств населення (власників майна), що дає змогу сформувати фінансовий ресурс для фінансової підтримки вразливих верств населення та фінансування суспільних послуг. Однак, ефективність податку на майно у цьому плані залежить від обраної моделі оподаткування (у частині визначення об'єкта, бази оподаткування, принципів надання пільг).

В Україні оподаткування нерухомого майна отримало своє вираження у двох фіскальних платежах – податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та, власне, у плати за землю (у формі орендної плати за землю та земельного податку). Однак, володіючи вагомим фіскальним та регуляторним потенціалом, податок на майно продовжує залишатись фіскально незначимим джерелом наповнення місцевих бюджетів, формуючи менше одне відсотка від їх доходів. Також не отримують реалізації регуляторні можливості податку на нерухомість, що ставить під сумнів саму доцільність його існування.

Причини низької фіскальної та регуляторної ефективності оподаткування нерухомого майна в Україні криються у збереженні проблемних моментів його справляння, які мають тривалий період існування й не вирішені дотепер. Так, дискусійними на теперішній час залишаються питання визначення об'єкта оподаткування, оцінювання бази оподаткування (грошовий чи натуральний вимір), визначення кола платників та засад надання пільг. Зокрема, найбільш дискусійним елементом податку, який нівелює його фіскальні можливості, а також виявляє дискримінаційний характер податку стосовно незаможних громадян, є підхід до визначення бази оподаткування, якою є площа об'єкта нерухомого майна. На думку А. Мельник, така практика створює неоднакові умови для власників нової нерухомості або такої, що має краще розташування, та власників нерухомого майна зі значним ступенем зносу чи менш вдалим розташуванням [2, с. 83]. Таким чином, сума податку до сплати для власника елітної нерухомості у престижному районі та власника «хрущовки» на околиці населеного пункту (за умови рівності площі) буде однаковою, що суперечить принципам справедливості

оподаткування. Визначення неоподатковуваної площі не вирішує цієї проблеми повною мірою, адже необ'єктивність такого підходу до розрахунку суми податку очевидна. Водночас, застосування кількісного підходу до встановлення бази оподаткування фактично вихолощує такий задум існування податку, як обкладання рентних доходів власників нерухомості.

Іншим проблемним моментом функціонування податку на нерухоме майно є закріплення повноважень щодо встановлення його ставок за органами місцевого самоврядування. Як свідчить практика, можливості диференціації ставок податку органи місцевого самоврядування використовують не для посилення соціального характеру оподаткування чи мобілізації додаткових доходів до бюджету, а в рамках міжтериторіальної податкової конкуренції, досягнення економічних і політичних цілей. У багатьох громадах встановлення низьких ставок податку на нерухомість розглядають як спосіб отримання конкурентних переваг для залучення інвестицій та підвищення інвестиційної привабливості. Місцеві ради зазвичай практикують встановлення ставок податку на нерухомість на значно нижчому за граничний рівні з огляду на побоювання суспільного осуду з боку мешканців територіальної громади та ризик зниження політичної підтримки, а також з метою захисту власних економічних інтересів, оскільки в більшості громад депутати є представниками бізнесу [3, с. 70].

Отже, попри потенційну здатність бути одним із ефективних інструментів формування доходів місцевих бюджетів та соціального регулювання, податок на нерухоме майно в сучасних умовах має невелике фіскальне значення, а також чітко виражену регресивність та дискримінаційний характер стосовно громадян з низьким рівнем доходів. Вирішення цих проблемних моментів, на наш погляд, потребує впровадження комплексу заходів, що мають передбачати не тільки перехід до вартісного принципу встановлення бази оподаткування, перегляд порядку встановлення ставок податку для уникнення їх мінімізації, але також вирішення питань інвентаризації нерухомого майна, яке підлягає оподаткуванню, проведення зваженої політики надання пільг зі сплати податку.

Література:

1. Дулько А. М. Становлення і розвиток оподаткування нерухомого майна в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Університет ДФС України. Ірпінь, 2017. 207 с.

2. Мельник А. М. Проблеми оподаткування нерухомого майна в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 19. С. 82–86.

3. Раделицький Ю. О., Галамай Р. Я., Симанич Н. Б. Імплементация досвіду ефективного адміністрування майнових податків розвинених країн у вітчизняну практику. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 68-72.

Бойко Діана Романівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку,
ЗУНУ

Науковий керівник – к. е. н., доцент Сидорчук А. А.

ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

В Україні система державного пенсійного забезпечення відіграє значну роль у забезпеченні матеріального добробуту значної частини населення. Незважаючи на те, що під час реформування пенсійної системи в нашій країні запроваджено недержавне пенсійне забезпечення, воно не має відчутного впливу на соціальне становище. Сьогодні виплати в межах державного пенсійного страхування слугують основним джерелом доходу для третини населення України. Тож від ефективності виконання державним пенсійним страхуванням його функцій безпосередньо залежить соціально-економічний розвиток нашої країни. Вплив державного пенсійного страхування значною мірою визначається обсягом ресурсів, що спрямовуються на пенсійні виплати.

Основним фактором що впливає на зміну доходів та видатків ПФУ є демографічний, а саме – старіння населення та зменшення працездатного населення. Чисельність економічно активного населення (віком від 15 до 70 років) у 2019 році становила 17,3 млн осіб, а рівень безробіття серед нього – 8,6%[1]. Таким чином, зайнятого населення серед економічно активних осіб було 15,8 млн. Чисельність пенсіонерів станом на 2019 рік становила 11,3 млн осіб. Відповідно, на одного працюючого припадає трохи більше одного пенсіонера.

У зарубіжній практиці існує два способи розв'язання проблеми зростання зобов'язань пенсійної системи, зумовлену переважно диспропорціями платників страхових внесків на пенсійне страхування та одержувачів пенсійних виплат. Перший спосіб, полягає у підвищенні пенсійного віку та збільшенні вимог щодо тривалості страхового стажу, запроваджені понижуючого коефіцієнта при індексації встановлених розмірів пенсій. Другий спосіб передбачає поетапний перехід від загальної солідарної системи до змішаної системи пенсійного страхування, в якій важлива роль належить накопичувальним механізмам акумулювання пенсійних внесків.

В Україні для розв'язання проблеми зростання зобов'язань пенсійної системи вирішили скористатись зарубіжним досвідом. На сьогодні пенсійний вік в Україні для чоловіків і жінок становить 60 і 59,6 років відповідно. Починаючи з 1 січня 2028 року пенсія буде призначатись незалежно від віку, а від страхового стажу, який має бути 35 років. Ще одним заходом вдосконалення пенсійної системи – це впровадження накопичувальної пенсійної системи, яка повністю функціонуватиме з 2023 року.

Наступним фактором що впливає на ефективність функціонування пенсійної системи є зміна обсягу надходжень ЄСВ. З 1 січня 2015 року роботодавці зобов'язані сплачувати розмір ЄСВ не менший, ніж мінімальний (розмір якого розраховується виходячи з мінімальної заробітної плати), незалежно від суми нарахованої заробітної плати. На нашу думку, встановлення максимального порогу сплати ЄСВ, є не досить ефективним, адже певна категорія людей маючи велику зарплату сплачує максимальну величину ЄСВ, що може бути у декілька разів меншою, якби застосовувалась основна ставка при оподаткуванні цього доходу. Запобігання тінізації економіки, зокрема заробітних плат, є одним із найголовніших завдань для держави, оскільки досягнення цієї мети не лише забезпечить додаткові надходження соціально-пенсійних внесків та податку з доходів фізичних осіб, але й свідчитиме про суттєву декриміналізацію суспільства та буде реальним показником ефективності боротьби не лише з тінізацією доходів громадян, але й з корупцією. В Україні 35% зарплати знаходиться в тіні, тобто з неї не платять податки і пенсійні внески. Крім того, сучасна пенсійна система має дві основні проблеми: низький рівень пенсій, що унеможливорює забезпечення гідного життєвого рівня для громадян, які втратили працездатність, та незадовільний фінансовий стан Пенсійного фонду України[2].

Виплата пенсій відноситься до основною статті видатків Пенсійного фонду України. Динаміка чисельності пенсіонерів в Україні з 2015 року має тенденцію до зниження. На 1 січня 2020 року на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 11 334,7 тис пенсіонерів, що на 135,7 тис осіб менше порівняно зі станом на 1 січня 2019 року[3]. У 2019 році Пенсійним фондом України забезпечено виплату пенсій 11,3 млн. громадян у розмірі 413 млрд грн. Протягом 2019 року проведено підвищення розміру пенсій: - особам, звільненим з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб; - працюючим пенсіонерам; - з 1 липня та з 1 грудня у зв'язку зі зміною прожиткового мінімуму. Середній розмір пенсії протягом 2019 року зріс на 437 грн. (16,5%) – з 2646 грн. на 1 січня 2019 року до 3083 грн. на 1 січня 2020 року[3].

Проаналізувавши чисельність пенсіонерів за розмірами пенсій, ми спостерігаємо, що в 2015- 2016 році 90 % пенсіонерів отримували пенсію до 3000 грн, яка присуті майже дорівнювала фактичному прожитковому мінімуму, який діяв на той період.(3127 грн). В наступних роках спостерігається погіршення ситуації, хоч і збільшилось чисельність осіб які отримують пенсію рівень коливання якої становить від 3001 до 10000 грн, ми бачимо що більше ніж 70% пенсіонерів живуть за межею бідності- розмір їхньої пенсії є нижчим від фактичного прожиткового мінімуму [4]. Так у 2019 році 70% пенсіонерів отримали пенсію до 3 тис. грн, що набагато нижче фактичного прожиткового мінімуму(4335 грн), -по суті пенсіонери вимушені «виживати» на свою пенсію.

В умовах, коли Україна є однією з найбільш швидко старіючих країн світу, і як наслідок, частина пенсіонерів стрімко зростає, відсутність кардинальних змін вже найближчим часом може призвести до руйнування вітчизняної пенсійної системи. Тому крім збільшення пенсійного віку, збільшення пенсійних виплат потрібно ввести ряд змін, які гарантуватимуть громадянам належні умови життя після виходу на пенсію, забезпечуватимуть надійний захист непрацездатних людей від бідності та сприятиме стабільному економічному розвитку

Література:

1. Індекс	безробіття.	URL:
https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2020/		(дата
звернення:27.10.2020).		

2. Завора Т.М. Пріоритетні напрями політики соціальної безпеки щодо поліпшення стану пенсійного забезпечення в Україні. Молодий вчений. 2016.№ 4. С. 67–72.

3. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2019 рік. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2019/zvit-2019-pfu.pdf (дата звернення:27.10.2020).

4. Аналіз діяльності Пенсійного фонду України у 2015- 2018 рр. URL: <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/2019-05-16.pfu-2015-2018.pdf> (дата звернення:27.10.2020).

Вішко Галина Анатоліївна

студентка 2-го курсу факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник - д.е.н., проф. Кириленко О.П.

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

До числа найбільш соціально резонансних проблем сучасного етапу розвитку нашої держави слід віднести пенсійне забезпечення громадян. Основні права та соціальні гарантії для людей похилого віку та у разі настання певних несприятливих подій, таких як інвалідність, каліцтво, втрата годувальника тощо, передбачені в Конституції України, а також у низці інших нормативних актів, що регламентують процес призначення та надання різних видів соціальних виплат (пенсій, допомог, пільг, субсидій та ін.).

В Україні було проведено реформу пенсійної системи, яка в даний час складається з трьох рівнів. Перший рівень утворює солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; другий рівень – це накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; третій рівень охоплює систему недержавного пенсійного забезпечення. Проте з трьох рівнів пенсійної системи працює лише два, а запровадження накопичувального загальнообов'язкового державного пенсійного страхування відкладається з року в рік. Недержавні пенсійні фонди також не стали повноцінним суб'єктом пенсійного страхування, їх недостатньо, а населення не має довіри до таких інституцій.

Центральне місце у системі соціальних виплат населенню займають пенсії та соціальні послуги, які надаються за рахунок солідарної системи, це: 1) пенсія за віком; 2) пенсія по інвалідності; 3) пенсія у зв'язку з втратою годувальника. У солідарній системі також надаються соціальні послуги за рахунок коштів Пенсійного фонду України, зокрема це: допомога на поховання пенсіонера. Окрім солідарної системи, з накопичувальної системи пенсійного страхування (другого рівня пенсійної системи) здійснюються такі пенсійні виплати, як довічні пенсії і одноразові виплати.

Не зважаючи на проведене у Україні реформування пенсійного забезпечення та практично щорічне підвищення пенсій, розміри їх для більшості громадян не достатні для навіть для задоволення першочергових потреб.

У таблиці 1 наведена динаміка середнього розміру місячної пенсії в Україні за 2011-2020 рр.

Таблиця 1
Динаміка середнього розміру місячної пенсії в Україні*
(на початок року, грн)

Показники	2011	2016	2018	2019	2020
Середній розмір призначеної місячної пенсії	1152	1700	2479	2646	3083
за віком	1156	1690	2557	2648	3065
по інвалідності	1034	1545	2001	2119	2641
у разі втрати годувальника	940	1640	2368	2491	2917
за вислугу років	1719	2282	2595	3971	4501
соціальні пенсії	745	1099	1451	1500	1644
довічне грошове утримання суддів у відставці	6241	16771	24722	28702	45874

*Складено за даними Пенсійного фонду України. URL: <http://www.pfu.gov.ua/>

З таблиці 1 видно, що середній розмір призначеної місячної пенсії за віком, на початок 2020 р. становив 3065 грн. Як відомо, пенсії за віком є найбільш поширеним видом пенсійного забезпечення, їх отримує понад 8,5 млн. чол., що складає 75% всіх пенсіонерів. Попри середній розмір пенсій, їх розміри значно коливаються і для окремих осіб можуть не перевищувати 1000 грн. Разом з тим, наявні суттєві диспропорції у розмірах пенсій для окремих категорій працівників – за вислугу років і

суддів. Наведені дані демонструють, що розмір довічного грошового утримання суддів у відставці перевищує середній розмір пенсії за віком майже у 15 разів.

Таким чином можна зробити висновок, що пенсійне забезпечення в Україні характеризується несправедливістю, для більшості громадян похилого віку пенсії не дають змоги задовольнити свої життєві потреби. Для вирішення зазначених проблем, на наш погляд, необхідно:

- гарантувати громадянам рівні права щодо справедливості у пенсійному забезпеченні за допомогою введення єдиних правил призначення пенсій, ліквідувати пільгові пенсії;

- запровадити другий рівень пенсійної системи та визначити оптимальний розмір внесків до обов'язкової накопичувальної пенсійної системи;

- сприяти розвитку недержавних пенсійних фондів шляхом розширення напрямів інвестування пенсійних активів на фондовому ринку, забезпечити макроекономічну стабільність в країні;

- всебічно обмежувати корупційну складову в діяльності недержавних пенсійних фонд, посилити відповідальність за порушення у цій сфері для зниження ризиків розкрадання пенсійних внесків вкладників;

- встановити обґрунтоване співвідношення між мінімальним та максимальним розміром солідарної пенсії і скасувати прив'язку до прожиткового мінімуму;

- підвищувати рівень фінансової грамотності населення за допомогою проведення ефективної інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо переваг і ризиків функціонування накопичувальної системи пенсійного забезпечення.

Вовк Олена Олегівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ФОРМУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Домогосподарства є одними з основних суб'єктів економіки України, адже вони виробляють та споживають суспільні блага, формують

пропозицію позичкових коштів за рахунок заощаджень, а також зростання їх добробуту укріплює всю соціально-економічну систему держави.

За своєю суттю домогосподарство – це економічна одиниця, яка складається з однієї або декількох осіб, яка має у своєму володінні ресурси, постачає ними економіку та використовує отримані за це доходи для купівлі товарів і послуг, які задовольняють потреби його членів [1].

Таким чином, в процесі формування та використання власних фінансових ресурсів, домогосподарства масово та тісно взаємодіють з усіма іншими суб'єктами ринкової економіки, активно впливають на їх розвиток, формування і розподіл ВВП країни, доходів державного і місцевих бюджетів, тощо [4, с. 56].

Фінансові ресурси домашніх господарств – це сукупність грошових засобів, які знаходяться в їх розпорядженні. Формування доходів домогосподарств відбувається на стадії розподілу вартості ВВП шляхом отримання заробітної плати, підприємницького доходу тощо. Що ж до перерозподілу ВВП, то завдяки сплаті податків та інших обов'язкових платежів члени домогосподарств мають права на отримання вторинних доходів, а саме пенсій, стипендій та інших трансфертних платежів. Разом первинні та вторинні доходи формують сукупний дохід домогосподарства [6].

В свою чергу фінансові ресурси домогосподарств поділяються на власні та залучені. До власних коштів домогосподарств можемо віднести усі вищезазначені джерела фінансових ресурсів. Також, зазвичай, домогосподарство володіє певними раніше накопиченими ресурсами, до прикладу, спадком. Це може бути нерухомість, грошові кошти, цінні папери тощо. Залучені ресурси – це мобілізовані на фінансовому ринку ресурси у формі кредитів та кошти бюджетів у вигляді соціальних субсидій, пільг тощо [5].

Склад фінансових ресурсів у різних домогосподарствах може відрізнятися, проте усі вони спрямовуються на споживання й заощадження. Споживання – це видатки на придбання товарів і послуг для задоволення потреб людей. Заощадження – це частина доходу, що не витрачається на споживання. Відповідно після сплати податків у домогосподарств залишається використовуваний дохід, який розподіляється на споживання та заощадження. Рівень використовуваного доходу, за якого не заощаджують і не витрачають попередніх заощаджень, називають точкою нульового заощадження. Розрізняють три групи видатків домогосподарств на споживання: на товари тривалого

користування (нерухомість, транспортні засоби, меблі тощо), на предмети поточного вжитку (продукти харчування, одяг, взуття, книги, предмети особистої гігієни та інше) та на послуги [1].

Таблиця 1

**Кінцеві споживчі витрати домогосподарств України
у 2015-2019 рр.**

Показник	2015	2016	2017	2018	2019
Кінцеві споживчі витрати домогосподарств (млн. грн.)	1 331 526	709 270	890 563	1 098 272	1 371 264

У структурі споживчих витрат вітчизняних домашніх господарств значну частку займають витрати, які пов'язані із споживанням. Кінцеві споживчі витрати домогосподарств за період 2015-2020 рр. зазнали суттєвих змін. У 2016 р. споживчі витрати домашніх господарств зменшилися майже вдвічі. Причиною цього є негативний вплив кризи на платоспроможність населення. Проте уже в 2019 році, вони знову досягли рівня 2015 року. Згідно даних Державної служби статистики України в середньому українські домогосподарства витрачають близько половини своїх доходів на продукти харчування [2]. Друге ж місце посідають видатки на оплату житла та комунальні послуги. Витрати домогосподарств відіграють важливу роль в економіці країни, адже витрачаючи свої доходи, домашні господарства забезпечують формування і розвиток ринку товарів та послуг. Для раціоналізації використання фінансових ресурсів домогосподарств необхідним є особисте фінансове планування, що допоможе ефективно управляти та контролювати фінансовий стан кожного члена домашнього господарства.

Що ж до заощаджень, то вони відіграють важливу роль в економічних процесах, оскільки мають економічне і соціальне значення. Їх основним завданням є задоволення невідкладних потреб членів домашніх господарств. До прикладу для придбання дорогих товарів, збереження певного рівня життя або ж з метою капіталізації доходів. Домогосподарства здійснюють заощадження у формі вкладів в банки, нагромадження готівки або у вигляді коштів, вкладених у рухоме та нерухоме майно. Деякі домогосподарства заощаджену частину доходу інвестують в економіку, купуючи устаткування, виробничі будівлі або цінні папери. Якщо проаналізувати заощадження вітчизняних домогосподарств, то можемо зробити висновок, що в період з 2006 р. по 2010 р. вони зросли від 44200 млн. грн. до 161866 млн. грн., а з 2011 року

простежувалось скорочення їх щорічного обсягу і вже на кінець 2015 року заощадження домогосподарств становили всього лише 6200 млн. грн. Таку ситуацію можна пояснити зростанням витрат на поточне споживання [3].

Отже, домогосподарство є однією з ключових складових, яка формує економіку держави. Проте, статистичні дані свідчать про те, що розмір грошових доходів вітчизняних домогосподарств, є недостатнім для здійснення заощаджень, адже витрати на споживання сягають майже 90% доходів. Для того, щоб підвищити ефективність використання фінансових ресурсів домогосподарств перш за все необхідно підвищити рівень фінансової грамотності населення, а також активізувати інвестиційну функцію домашніх господарств, що дасть змогу вирішити проблему формуванням і використанням фінансових ресурсів.

Література:

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка : навч. посіб.: у 2-х кн. Кн. 1. Вступ до аналітичної економії. Макроекономіка / С. М. Панчишин, П. І. Островерх, В. Б. Буняк, З. Г. Ватаманюк, О. З. Ватаманюк; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. 4-е вид., виправл. і доповн. К.: Знання, 2006. 723 с.

2. Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/vvp/kkv_vvp/kkv_vvp_u/ksv_dg0118_u.htm (дата звернення: 30.10.2020 р.).

3. Ключник Л. В. Фінансові ресурси домашніх господарств України як складова фінансового забезпечення розвитку національної економіки URL: file:///C:/Users/1/Desktop/ecnre_2017_14_11.pdf (дата звернення: 30.10.2020 р.).

4. Мелих О.Ю. Фінансові ресурси українських домогосподарств: проблеми формування та використання. *Четверті Всеукраїнські наукові читання пам'яті С.І. Юрія* : збірник наукових праць [Тернопіль, 27 листопада 2018 р.] / за ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. С. 56 – 60.

5. Опарін В.М. Фінансова система України: теоретико-методичні аспекти: монографія. К.: КНЕУ, 2005. 240 с.

6. Фролова Т. О., Лук'яненко Л. І., Отченаш К. Г. Фінансовий ресурс розвитку національної економіки: формування та пріоритетні напрями використання. *Міжнародна економічна політика*. 2016. № 2. С. 126 – 155.

Воробець Марта Петрівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРИ ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

Витрати домогосподарства – сукупність платежів, які здійснюються домогосподарством з метою забезпечення його життєдіяльності, що включають витрати на придбання продовольчих і непродовольчих товарів та оплату послуг, інвестиційні витрати, податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти. Сукупні витрати - це фактично сплачені грошові витрати домогосподарства, вартість натуральних надходжень, суми пільг та безготівкових субсидій. Оцінка натуральних надходжень здійснюється за середніми цінами купівлі відповідних товарів. Основними складовими сукупних витрат домогосподарств є споживчі і неспоживчі витрати [1].

Споживчі витрати в Україні займають доволі велику частину витрат домогосподарств. Так, у 2016 році частка споживчих витрат становила 93,2%, у 2017 – 92,9%, у 2018 – 92,1%, у 2019 – 91,3% [2]. Хоча частки споживчих витрат і є дуже високими, можна спостерігати деяку позитивну динаміку в структурі сукупних витрат, а саме невелике стабільне зростання неспоживчих витрат.

Споживчі витрати домогосподарств в Україні (у розрахунку на одне домогосподарство за місяць) у 2016 році становили 5331,5 грн, у 2017 р. – 6634,1 грн., у 2018 р. – 7655,4 грн., а у 2019 р. 8826,3 грн., а неспоживчі - 388,8 грн., 505,3 грн., 653,2 грн., 843,8 грн. За 2017 рік сукупні витрати домогосподарств зросли на 1419,0 грн. або на 24,8%, в 2018 році – 1169,2 грн., та на 16,4%, а в 2019 році – на 1361,6 грн. або 16,4 %. За весь аналізований період сукупні витрати зросли на 3949,8 грн. або на 69% [2]. Також, в період 2016-2019 років спостерігався приріст споживчих витрат на 65,6%, а неспоживчих – на 117,0%. Зростання сукупних витрат більшою мірою відбувалося за рахунок збільшення споживчих витрат. Зростання неспоживчих витрат за аналізовані періоди трималося на рівні 30% щороку, проте через їх низьку частку в структурі витрат, це зростання не мало суттєвого впливу на ріст сукупних витрат.

Проаналізуємо споживчі і неспоживчі витрати та їх складові (табл. 1).

Споживчі витрати домогосподарств – це оплата за товари та послуги, що задовольняють поточні потреби членів домашніх господарств [1]. Складові споживчих витрат: продовольчі витрати, непродовольчі витрати, оплата послуг. У розвинених країнах сучасна структура споживання, яка визнана оптимальною, приблизно така: продовольчі товари - 30%, інші матеріальні блага - 70% [3].

Таблиця 1

Структура споживчих витрат домогосподарства в Україні*

Витрати (у середньому за місяць)	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%
Продукти харчування та безалкогольні напої	2852,7	49,8	3423,7	47,9	3962,5	47,7	4501,6	47,7
Алкогольні напої	66,3	1,1	82,3	1,1	102,4	1,2	112,7	1,3
Тютюнові вироби	101,8	1,8	141,4	2	174,5	2,1	194,3	2,1
Одяг і взуття	314,6	5,6	397,0	5,6	460,4	5,5	523,9	5,4
Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	917,5	16,0	1213,2	17	1275,9	15,3	1409,2	15,2
Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	97,2	1,7	143,2	2	174,8	2,1	175,6	2,1
Охорона здоров'я	238,7	4,2	2721,9	3,8	334,4	4,0	400,6	4,0
Транспорт	205,3	3,6	246,7	3,4	306,1	3,7	465,3	3,7
Зв'язок	133,1	2,3	168,8	2,4	212,2	2,6	272,0	2,6
Відпочинок і культура	80,6	1,4	117,7	1,6	145,9	1,8	159,5	1,8
Освіта	56,5	1,0	76,0	1,1	73,5	0,9	104,9	1,8
Ресторани та готелі	125,0	2,2	162,4	2,3	201,2	2,4	256,1	1,7
Різні товари та послуги	142,06	2,5	175,7	2,5	221,6	2,7	250,5	2,7
Споживчі витрати	5331,5	93,2	6634,1	92,9	7655,4	92,2	8826,3	92
Сукупні витрати	5720,4	100	7139,4	100	8308,6	100	9670,2	100

* Складено автором на основі [2]

За 2016-2019 роки розмір споживчих витрат зріс на 3494,8 грн. або на 65,5%. Найбільшу частку в сукупних витратах займають витрати на «продукти харчування та безалкогольні напої» (більше 47%) та на «житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива» - (в середньому 16%), інші витрати є доволі незначними та їхня частка є низькою.

За аналізований період частка витрат на «продукти харчування та безалкогольні напої» мала незначну тенденцію до зниження (з 49,8% у 2016 р. до 47,7% у 2019 р.). Проте цей показник занадто високий, порівняно з країнами ЄС, а якість харчування все ще залишається низькою. Вражає той факт, яку частку займають витрати на «охорону здоров'я» (4,0% у 2019 р.), «освіту» (1,8% у 2019р.) та «відпочинок та культуру» (1,8% у 2019 р.). Ці витрати впливають на фізичний і духовних розвиток людини, тому такий низький рівень фінансування є неприйнятним.

За аналізований період розподіл споживчих витрат був практично незмінним. Витрати на продовольчі товари в 2016 році становили 56,7% споживчих витрат, у 2017 р. – 55,0%, у 2018 р. – 55,4%, у 2019 р. – 54,5%. Непродовольчі витрати в 2016 році сягали 27,4%, у 2017 р. – 28,5%, у 2018 – 28,0%, у 2019 р. – 17,8%, частки витрат на послуги відповідно становили 15,9%, 16,6%, 16,7%, 17,8% [2]. Тобто, частка продовольчих товарів у структурі споживчих витрат домогосподарств в Україні коливається на рівні 55% і є набагато вища від частки яка вважається оптимальною в розвинених країнах. Непродовольчі витрати коливаються на рівні 27%, а оплата послуг займає близько 16%. З 2016 по 2019 рік часта витрат на послуги зростає з 15,91% до 17,83%. Загалом особливих зрушень в розподілі споживчих витрат не відбулося, витрати зростали рівномірно протягом аналізованого періоду.

Неспоживчі витрати домогосподарств складаються з грошових та негрошових ресурсів на допомогу родичам, різні капітальні витрати пов'язані з будівництвом, веденням підсобного господарства, на придбання цінних паперів, сертифікатів, виплату аліментів, боргів та податків. В табл. 2 представлено структуру неспоживчих витрат домогосподарств в Україні.

Таблиця 2

Структура неспоживчих витрат домогосподарств в Україні*

Витрати (в середньому за місяць)	2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%
Допомога родичам, іншим особам	186,7	3,3	210,7	3	262,9	3,2	293,7	3,3
Купівля акцій, нерухомості, будівництво, капремонт, вклади до банків	141,7	2,5	224,9	3,1	313,3	3,8	445,9	3,8

Інші витрати	60,3	1,0	69,6	0,98	77,0	0,9	104,3	0,9
Неспоживчі витрати	388,8	6,8	505,3	7,1	653,2	7,8	843,8	8,0
Сукупні витрати	5720,4	100	7139,4	100	8308,6	100	9670,2	100,0

*Складено автором на основі [2]

За аналізований період частка неспоживчих витрат домогосподарств в структурі сукупних витрат зросла з 6,8% до 8,0%. З 2016 по 2019 роки в структурі сукупних витрат домашніх господарств зросла частка витрат на купівлю акцій, нерухомості, будівництво, капремонт, вклади до банків з 2,5% до 3,8%. Це є позитивним фактором, оскільки населення таким чином збільшує свої статки, формує ресурсну базу для пасивних доходів, підвищує рівень свого життя. Проте, дане зрушення надто низьке, частка таких витрат в домогосподарствах розвинених країн є набагато вищою, тому для оптимізації структури сукупних витрат необхідне постійне збільшення витрат в сторону неспоживчих.

Отже, частка споживчих витрат у структурі сукупних витрат домогосподарств за аналізований період становила більше 90%. Це дуже високий показник порівняно із європейськими країнами, де така частка коливається в межах 50%. Це спричинено тим, що більша частка доходів громадян витрачається на харчування, оскільки реальні доходи і заробітна плата в українців є найнижчою у порівнянні з країнами ЄС. Це суттєво впливає на рівень життя та добробуту населення країни, а також на стан суспільних перетворень в країні. Тому Україна, враховуючи позитивний зарубіжний досвід, має активно впливати на формування обсягів і структури сукупних витрат домогосподарств, формуванні більшої частки неспоживчих витрат, формування заощаджень та забезпечувати відповідно стабільний і ефективний розвиток.

Література:

1. Фінанси: Підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. К.: Знання, Ф59 2008. 611с.
2. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2016–2019 рр. (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств): стат. зб. К.: Держкомстат України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К.: Центр учбової літератури, 2010. 576 с

Воронюк Софія Іванівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ НАДР В УКРАЇНІ ЯК РЕЗЕРВУ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Сировинна спрямованість економіки України та повзуча деіндустріалізація вимагає пошуку нових підходів до справедливого розподілу доходів з використання національного багатства, яким є надра та земельні ресурси, адже за останні десять років рентабельність сільського господарства в сфері вирощування виснажливих для ґрунтів культур рослинництва стала найвищою із всіх галузей господарства.

Поступове перетворення України на сировинний придаток розвинутих країн світу вимагає зміни підходу до оподаткування використання надр з метою формування базису для реіндустріалізації шляхом збільшення доходів державного бюджету та спрямування витрат на цільові програми розвитку виробництв з доданою вартістю та збереження родючості ґрунтів.

У багатьох зарубіжних державах застосовуються комбінації різних податкових платежів за користування надрами. Така комбінація практично завжди індивідуальна для кожної держави і має свої позитивні і негативні риси, пов'язані з конкретними податками. Однак в будь-якому випадку система оподаткування, яка складається з ряду платежів, спрямована на досягнення головної мети – поповнення бюджету держави.

Досліджуючи досвід зарубіжних країн можна відзначити, що при оподаткуванні природних ресурсів застосовуються не тільки чисто ресурсні податки, а й загальні податки, які використовуються в усіх галузях економіки (податок на прибуток, податок на додану вартість). У кожної країни є своя специфіка оподаткування природних ресурсів. Наприклад, у Франції та Німеччині системи оподаткування розвідувальної та видобувної діяльності включають по три податки. За відгуками фахівців, французька система оподаткування в галузі користування надрами вважається однією з найбільш ефективних у світі. Вона включає: податок на прибуток; податок на мінеральні ресурси, що представляє собою прогресивний податок на річний оборот компанії, що стягується центральним урядом; податок на видобувну діяльність на користь

місцевих органів влади.

Слід зазначити, що в останні роки в Великобританії, Данії, Норвегії, Нідерландах, як і в Німеччині, введені спеціальні податки на видобуток вуглеводнів. У США в галузі надрокористування діють три основні податки: податок на нерухомість (гірничі підприємства, які оцінюються за ринковою вартістю), податок на видобуту продукцію і прибутковий податок. Платежі надрокористувачів у формі орендної плати включають як орендну плату за землю, так і плату за оренду ділянки надр. Платежем, залежних від обсягів видобутих підприємством корисних копалин (або їх вартості), є роялті. Роялті виплачується незалежно від прибутковості компаній, з самого початку виробництва, тому легко контролюється. Величина роялті в більшості країн світу знаходиться в межах від 12,5 до 20% вартості видобутої нафти [1, с. 73].

Підсумовуючи викладене вище, зауважимо, що досвід Франції в сфері прогресивного оподаткування мінеральних ресурсів може бути доречним для України з одного боку з точки зору забезпечення справедливого податкового навантаження, а з іншого – з метою отримання справедливої вигоди державою від вичерпування національного багатства у вигляді природних ресурсів. Окрім цього доречним є й досвід Норвегії щодо застосування спеціального галузевого податку на прибуток видобувних підприємств. Разом з тим, відзначимо, доцільність впровадження деференційованого податку за ознакою виробництва продукції з доданою вартістю, тобто для видобувних підприємств, які мають повний цикл переробки сировини на готову продукцію, податок на видобуток повинен бути нижчим.

Щодо оподаткування експорту сировинної продукції та продукції первинної переробки (в т.ч. зерна), на наш погляд, за аналогією до Норвегії, Австралії, Китаю та багатьох інших країн, що розвиваються [2] доцільно створити Фонд національного добробуту, до якого зараховувати частину експортного мита та частини спеціальних галузевих податків.

Запровадження згаданих вище податків замість зборів за геологорозвідувальні роботи та спеціальне використання природних ресурсів, які сьогодні існують в Україні на наш погляд дозволить збільшити базу оподаткування, забезпечити справедливий розподіл вигоди від користування надрами та збільшити доходи Державного бюджету, а створення Фонду національного добробуту дозволить використовувати його кошти для цільового фінансування виробництва з доданою вартістю та заходів щодо підвищення родючості ґрунтів. Окрім

цього, ресурси Фонду можуть використовуватися для антикризового регулювання економіки.

Література:

1. Сафина Е. С. Зарубежная практика налогообложения природных ресурсов. *Финансы и кредит*. 2011. №2. С. 71-75.
2. Підгурська О. І. Сутність та етапи розвитку фондів суверенного добробуту. *Ефективна економіка* №10, 2012. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1457>

Восінський Федір Ігорович

студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ФІСКАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Фіскальне забезпечення відіграє значущу роль у формуванні суспільства сталого розвитку. Фіскальна політика передбачає організацію діяльності, що базується на попередньому плануванні та на виконанні закладених у плані показників. Відповідно таким планом є бюджет країни. У Бюджетному кодексі України міститься бюджетний розпис, за яким поступово виконують завдання, що окреслила держава [1]. Зауважимо, що саме уряд реалізує фіскальну політику, а її реалізація має базуватися на принципах справедливості, рівномірності та загальності [2, с. 371].

З огляду на це можна стверджувати, що процеси фіскальної децентралізації, розпочаті в Україні, є чудовим прикладом взаємовідносин держави та громадян, що забезпечують життєздатність суспільства. Втім, це лише одна складова сталого розвитку.

Розглядаючи розвиток суспільства крізь призму теорії сталого розвитку, можна констатувати, що для цього необхідні, окрім вищезгаданої соціальної складової, ще дві складові – економічна та екологічна [3, с. 52].

Фіскальна мотивація до екологізації бізнес-середовища країни, а якщо розглядати детальніше, то регіонів є одним з сучасних заходів фіскального забезпечення. Вона передбачає надання спеціальних пільг на розробку та надання послуг, що пов'язані з ресурсозбереженням або

переробкою відходів, виробникам органічної продукції, пільговий режим для «зелених» інвестицій тощо. Дану пропозицію можна розглядати як екологічну складову формування суспільства сталого розвитку.

А.Сміт – основоположник досконалого оподаткування зазначав, що «...податки мають бути справедливими, зокрема піддані держави повинні сплачувати податки відповідно до отриманих доходів» [4, с. 25]. Виходячи з даного твердження зауважимо, що третьою, економічною складовою формування суспільства сталого розвитку слугуватиме диференціація ставок прямих податків.

Низький рейтинг України за ефективністю економіки загалом знижує її місце серед країн-лідерів у сфері інвестиційно-інноваційних процесів [5, с. 90].

Отже, задля фіскального забезпечення суспільства сталого розвитку необхідно опиратися на три його складові – економічну, екологічну та соціальну та продовжувати політику децентралізації, проводити політику екологізації і диференціювати ставки прямих податків.

Література:

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 18.11.2020 р.).
2. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні: монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2005. 371 с.
3. Крисоватий А. І. Сучасна парадигма фіскальної політики України в умовах формування суспільства сталого розвитку: монографія. Тернопіль, 2015. 52 с.
4. Исаев А. А. Очерк теории и политики налогов. Ярославль: Типо-литография Г. Фальк, 1985. С. 25.
5. Маргіта Н. О. Проблеми та перспективи впровадження інвестиційно-інноваційної моделі економічного розвитку в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2013. № 4. С. 90.

Гнатюк Аліна Сергіївна
студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку,
ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ НАРОЩЕННЯ

Формування доходів державного бюджету безпосередньо залежить від механізму забезпечення власними фінансовими ресурсами, і особливо податкових надходжень. Податкові надходження посідають важливе місце у бюджетних доходах, займаючи найбільшу питому вагу у їх структурі, що, у свою чергу, впливає на соціально-економічний розвиток держави, а також є одним із інструментів державного регулювання економіки.

Згідно з українським законодавством, система податкових надходжень побудована на основі прямих та непрямих податків, які включені до переліку загальнодержавних [1]. Тому доцільно розглянути, які з податків відіграють найбільшу фіскальну роль у наповненні держбюджету України (див. табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету України протягом 2015-2019 рр., млрд. грн.

Податки	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Непрямі, в т.ч.:</i>	281,9	345,9	446,6	520,2	572,1
ПДВ	178,5	235,5	313,9	374,5	409,7
Акцизний податок	63,1	90,1	108,2	118,6	121,7
Мито	40,3	20,3	24,5	27,1	25,7
<i>Прямі, в т.ч.:</i>	127,7	157,8	180,6	233,3	230,8
ПДФО	45,1	59,8	75,19	91,7	106,1
Податок на прибуток підприємств	34,8	54,3	66,9	96,8	95,5
Інші податки	47,8	43,7	38,5	35,8	29,2

Джерело: побудовано автором на основі даних [2]

У період 2015-2019 рр. найбільшу суму надходжень до державного бюджету України забезпечив податок на додану вартість. Так, у 2019 році його сума становила 409,7 млрд. грн., що на 231,2 млрд. грн. менше ніж у 2015 році. На другому місці знаходиться акцизний платок, який у 2019 році збільшився на 3,1 млрд. грн. порівняно з 2018 роком. Зростання даних податків було спричинене посиленням податкового навантаження на споживання.

Податок на доходи фізичних осіб у 2019 році становив 106,1 млрд. грн., що на 14,4 млрд. грн. більше ніж у 2018 році. Збільшення суми надходжень від даного податку пов'язано зі зростанням суми мінімальної заробітної плати [2].

Надходження податку на прибуток підприємств теж мають тенденцію до збільшення. Це зумовлено підвищенням прибутковості

підприємств, зменшенням податкового боргу за цим податком, стимулюванням дисципліни платників за допомогою податкових пільг.

Низька питома вага у доходах ДБУ мита свідчить про незначне фіскальне значення цього платежу. Це пояснюється не досить раціональною структурою експорту та імпорту та відсутністю прямого втручання держави в регулювання цих процесів [4].

Незважаючи на щорічне зростання податкових надходжень до державного бюджету, податкова система залишається недосконалою. Серед основних недоліків можна виділити:

- неефективну податкову політику, що викликає явище ухилення від сплати податків та диспропорції у розподілі податкового навантаження;

- тінізацію економіки України;
- подвійне оподаткування;
- недосконалу систему збору податків;
- нестабільність податкового законодавства;
- кризовий стан економіки протягом останніх років [5].

Усунення даних недоліків є тривалим процесом та вимагає великих зусиль. Для того, щоб подолати проблеми, які перешкоджають надходженню податків до державного бюджету у достатньому обсязі, можемо запропонувати такі заходи:

- посилення оподаткування великих платників податків, оскільки саме в їх руках зосереджено найбільше фінансових ресурсів;
- зменшення кількості наданих податкових пільг, забезпечення законодавчого затвердження переліку напрямів, на які вони надаються;
- посилення контролю за сплатою податку на прибуток;
- удосконалення податкового законодавства.

Вищезазначені пропозиції є досить ефективними на цьому етапі розвитку нашої країни. Зокрема, перелічені заходи є характерними для розвинутих держав, де рівень соціально-економічного забезпечення населення є досить високим.

Отже, податки є одним із найважливіших видів державних доходів. За рахунок податків формується лівова частка доходів Державного бюджету України, що дає можливість фінансувати програми соціального захисту населення, соціальні та культурні заходи, науку та державні капітальні вкладення у розвиток галузей і структурну перебудову економіки.

Водночас, необхідно зазначити, що, на даний час, в Україні спостерігаються нестабільна політична та економічна ситуація, низький рівень податкової культури, недосконалість технологічної бази, відсутність довіри до судової системи і доки дані явища не будуть

подолані, очікувати позитивних змін від реформування лише порядку справляння податкових платежів не варто [6].

Література:

1. Податковий кодекс України (редакція від 02.12.2010 р.). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>. (дата звернення: 02.11.2020 р.).
2. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://www.sfs.gov.ua> (дата звернення: 02.11.2020 р.).
3. Карпенко Ю. О. Податкові надходження як основа дохідної частини державного бюджету України. *Наукова спільнота*. 2020. Випуск 46. С.35 – 38.
4. Статистичний збірник: «Бюджет України 2018». URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202018%20\(for%20website\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/Budget%20of%20Ukraine%202018%20(for%20website).pdf) (дата звернення: 02.11.2020 р.).
5. Колесник А. С. Оцінка податкових надходжень у формуванні доходів державного бюджету України. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. 2020. Випуск 92. С. 208 – 214.
6. Мелих О. Ю. Фіскальна ефективність оподаткування прибутку підприємств: вітчизняні реалії та шляхи подолання проблем. *Ефективна економіка*. 2018. №12. DOI: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6794>.

Гринчишин Віктор Ігорович

студент 4 курсу ОС «бакалавр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник - к.е.н., доцент Петрушка О. В.

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Проблеми реформування пенсійної системи в Україні виникли ні сьогодні і ні вчора і залишаються одними з пріоритетних, найбільш суперечливих, неоднозначних напрямків протягом останніх десятиліть. Розмір пенсії залишається неадекватним по трудовим внескам застрахованих, тому і матеріальне забезпечення значної частини пенсіонерів в країні визнано низьким. В зв'язку з цим постає нагальна проблема пошуку нових шляхів реформування пенсійної реформи для досягнення необхідного рівня пенсійних виплат і соціальних послуг наших громадян [1, с.56].

Пенсійне страхування є головним сегментом соціальної політики держави, а й одним з найважливіших елементів загальнодержавних фінансів. Сьогодні можна виділити такі основні проблеми пенсійної системи України [2]:

- доходи та видатки Пенсійного фонду України незбалансовані;
- незадовільний стан демографічної ситуації в Україні;
- низький рівень пенсій більшості осіб, які досягли пенсійного віку;
- високій розмір пенсійних внесків призводить до «тінізації» виплат працівникам.

З точки зору перерозподілу і податкового навантаження соціальне забезпечення пенсіонерів в Україні набагато вище, ніж у багатьох європейських країнах. Проте є дві фундаментальні причини абсолютної різниці в розмірах пенсійного забезпечення.

Перша причина у різниці середньої заробітної плати. Друга причина – демографічна ситуація. Сучасна демографічна ситуація в Україні характеризується тільки її властивими особливостями. На сучасну демографічну ситуацію ще й досі суттєво впливають штучно створені умови [3, с.253-254].

Аналіз динаміки розміру середньої пенсійної виплати, середньої заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні з січня 2020 року свідчить про низький рівень забезпечення пенсіонерів і є приблизними до прожиткового мінімуму, який дає можливість задовольнити тільки фізіологічні потреби, а не сприяє досягненню економічного добробуту та фінансової незалежності.

Дані показники дозволяють усвідомити глибину кризи пенсійної системи України. Поточна солідарна система відрізняється як непрозорістю, так і високим рівнем перерозподілу, що підриває стимули до накопичення пенсій. Запустити другий рівень, який позбавлений цих недоліків, можна було б тільки або підвищивши податки, або знизивши поточні витрати Пенсійного фонду і направивши фінансовий ресурс на індивідуальні пенсійні програми.

Література:

1. Ріппа М. Б. Державне пенсійне забезпечення в Україні та шляхи його розвитку: дис. ... кандидата екон. наук: 08.00.08. К., 2007. 183 с.
2. Мельничук В. Пенсійна реформа: спроба № 4. *Економічна правда*. 2017. №7. URL: <http://www.epravda.com.ua> (дата звернення: 02.11.2020р.).
3. Розвиток державного пенсійного страхування в умовах пенсійної

реформи: монографія [О. П. Кириленко, Б. С. Малиняк, О. В. Петрушка та ін.] : за ред. О. П. Кириленко, Б. С. Малиняка. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 350 с.

Грицай Лілія Ігорівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Кіт Олег Васильович,

магістрант 2 курсу ОНП «Публічні фінанси», ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Реалізація функцій органів місцевого самоврядування передбачає у своїй діяльності процес розмежувань повноважень які направлені на фінансування і надання відповідних різновидів суспільних послуг населенню. Відповідно видатки місцевих бюджетів нашої держави на соціальний захист виступають у дуже важливій ролі по забезпеченню достойної життєдіяльності кожного громадянина країни. Саме тому важливим є дослідження різних аспектів реалізації видатків місцевих бюджетів, які будуть направлені на соціальний захист відповідно до умов обмежених фінансових ресурсів, що мають здійснювались з дотримки необхідних соціальних стандартів та гарантій громадянам в загальному.

Питання щодо аналізу та визначення видатків місцевих бюджетів встановлювали та досліджували такі провідні вчені та науковці, як А.Бабич, В.Базилевича, В.Булавинець, О.Василика, В.Дем'янишина, О.Кириленко, С.Ковальчук, З.Лободіної, Л.Павлової, К.Павлюк, Ю.Пасічника, І.Форкун, Н.Шевчука, С.Юрія та багатьох інших.

Вагому ланку в економіці країни посідають місцеві бюджети, адже саме вони виступають в якості підґрунтя економічного розвитку та фінансової стабільності територіальних формувань. Місцеві бюджети мають вплив на соціально-економічний розвиток будь-якої держави, це обумовлено їх допомогою здійснювати процес перерозподілу фінансових ресурсів та проводити фінансування видатків в відповідних напрямках. Отже, видатки місцевих бюджетів гарантують виконання усіх поставлених завдань, що покладені на органи місцевого самоврядування.

В нашій державі місцеві бюджети посіли вагому ланку в процесі фінансування соціального захисту і соціального забезпечення населення України. Доцільно зазначити, за рахунок кошторису місцевих бюджетів протягом 2017–2018 років було здійснено фінансування більше 35 % всіх бюджетних видатків які направлені в галузь соціального захисту, в 2017 році питома вага видатків місцевих бюджетів соціального призначення досягала до 44 % [1].

Особливості реалізації видатків місцевих бюджетів цілком відображається в їх складі і структурі. Відповідно під структурою видатків варто визначити сукупність складових, що встановлюють перелік коштів відповідно до бюджетних класифікацій, які спрямовуються на реалізації програми та заходів, що передбачені відповідним бюджетом [3].

Варто визначити те, що «державний бюджет країни фінансує видатки на соціальний захист, зокрема:

- на соціальний захист пенсіонерів виділяється понад 90% від загальної суми, ці кошти передаються Пенсійному фонду України для фінансування пенсійних виплат, у зв'язку з цим на усі інші заходи з державного бюджету надається менше 10% коштів: на соціальну допомогу стосовно дітей, молоді, жінок та сімей – 0,03%;
- на підтримку будівництва житла для окремих категорій громадян – 0,6%;
- на фінансову підтримку громадських організацій інвалідів та ветеранів – 1%»[1].

Досить таки низький рівень фінансування видатків направлений на фундаментальні і прикладні дослідження та розробки в галузі соціального захисту (0,02%), що виступає є негативним явищем, адже задля належного функціонування системи соціального захисту необхідно фінансувати наукові дослідження задля виявлення недоліків і покращення визначеної діяльності в загальному [1].

Отож, задля покращення ефективності фінансування видатків місцевими бюджетами які будуть направлені на соціальний захист населення України доцільно виконати наступне:

- посилити фінансову підтримку непрацевдатних громадян, а також сім'ї, материнства і дитинства;
- забезпечувати адресність надання соціальних пільг задля підтримки сімей, дітей і молоді, адже саме ці категорії громадян потурбують 60% коштів на соціальний захист із місцевих бюджетів;

- покращити нормативно-правове забезпечення у частині розподілу видатків що направлені на соціальних захист громадян;
- забезпечувати дотримку державних мінімальних соціальних гарантій задля всіх громадян.

Література:

1. Видатки за функціональною класифікацією за 2017-2019 рр. / Державна казначейська служба України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146499/>. (дата звернення: 09.10.2020 р.).
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.10.2020 р.).
3. Шевчук Н. Ю. Структура видатків місцевих бюджетів України. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 5. С. 202–207.

Грицишина Людмила Ігорівна

Студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку,
ЗУНУ

Науковий керівник – к.е.н. доцент Коваль С. Л.

КРЕДИТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

На сучасному етапі розвитку української економіки фінанси домогосподарств є самостійною фінансовою сферою. Формування фінансових ресурсів домогосподарств здійснюється не лише внутрішніми джерелами, а передбачає й зовнішні потоки коштів. Важливе місце в цій системі посідають саме кредити для домогосподарств. Вони виступають тим інструментом, який дає змогу задовольнити виникаючі потреби домогосподарств, підвищує рівень їх добробуту, дозволяє покращити культурно-побутові умови життя населення. Необхідність залучення кредитних ресурсів зумовлена постійно зростаючими потребами населення. Кредитні ресурси – це кошти, які використовуються суб'єктами-кредиторами для виконання кредитних операцій з метою

отримання прибутку або досягнення соціально-економічного ефекту [1, с. 38].

Варто зазначити, що найбільшу частку забезпечення кредитними ресурсами здійснюється завдяки комерційних банків України. Щоб оцінити, які зміни відбувались у формуванні кредитних ресурсів домогосподарств розглянемо динаміку та структуру кредитів, наданих домогосподарствам банками України за 2015–2019 рр. (див. табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка та структура кредитів, наданих домогосподарствам банками України у 2015–2019 рр.

Показники		2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Кредити, всього	млрд. грн.	174,9	163,3	174,2	201,1	212,5
	питома вага, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Споживчі кредити	млрд. грн.	104,9	101,5	122,1	151,6	173,7
	питома вага, %	60,0	62,2	70,1	75,4	81,7
На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	млрд. грн.	66,2	58,4	48,3	44,5	32,6
	питома вага, %	37,9	35,8	27,7	22,1	15,3
Інші кредити	млрд. грн.	3,8	3,3	3,8	5	6,2
	питома вага, %	2,1	2,0	2,2	2,5	2,9

Примітка. Розраховано за даними [2]

Протягом аналізованого періоду відсутня стійка тенденція показника обсягу кредитів, наданих домогосподарствам банками України. Так, у 2015–2016 рр. спостерігається зниження рівня кредитної заборгованості населення до 163,3 млрд. грн., що пояснюється нестабільною економічною ситуацією в країні, кризовими явищами у вітчизняній банківській системі, постійно зростаючими процентними ставками за кредитами, високими вимогами банків до платоспроможності позичальників та низьким рівнем довіри громадян до кредитних установ. Для 2017–2019 рр. характерним було зростання обсягу кредитних ресурсів до 212,5 млрд. грн., які залучили вітчизняні домогосподарства. Для українських домогосподарств характерним є переважне отримання

споживчих кредитів, які використовують для забезпечення життєдіяльності домогосподарства, придбання дорогих товарів, потреб підростаючого покоління. Упродовж 2015–2019 рр. частка кредитів постійно зростала з 60,0% до 81,7%. Переважання даного типу кредитів можна пояснити простою процедурою оформлення, яка переважно відбувається у закладах торгівлі [3, с. 36]. Упродовж 2015–2019 рр. обсяг та питома вага кредитів, які отримали домогосподарства на придбання, будівництво, реконструкцію нерухомості знизилась від 66,2 млрд. грн. до 32,6 млрд. грн. (37,9–15,3%). Так, як даний тип кредитів мають більш ризиковий характер ніж споживче кредитування.

Підсумовуючи потрібно зазначити, що обсяги наданих кредитів домогосподарствам протягом 2015–2019 рр. не мали стабільної тенденції до збільшення. У структурі переважає споживче кредитування домогосподарств, питома вага яких з кожним роком зростає. Зворотну тенденцію спостерігаємо по кредитах на придбання, будівництво, реконструкцію нерухомості. Варто зазначити, що основний фактор, який впливає на формування кредитних ресурсів домогосподарств в Україні є політична та соціальна нестабільність.

Література:

1. Вовчак О., Миськів Г. Кредитні ресурси суб'єктів кредитного ринку: теоретико-методологічні підходи. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 3. С. 35-39.
2. Кредити, надані домашнім господарствам, за цільовим спрямуванням у розрізі валют. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms/files/3.3-Loans.xls>.
3. Юдіна С. В., Гуржий Т. О., Васькова К. О. Аналіз тенденцій кредитних послуг комерційних банків домогосподарствам в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 21. С. 34–38.
4. Коваль С.Л. Мотиви та потенційні ризики кредитної поведінки домогосподарств. *Ефективна економіка: електронне фахове видання*. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/>.

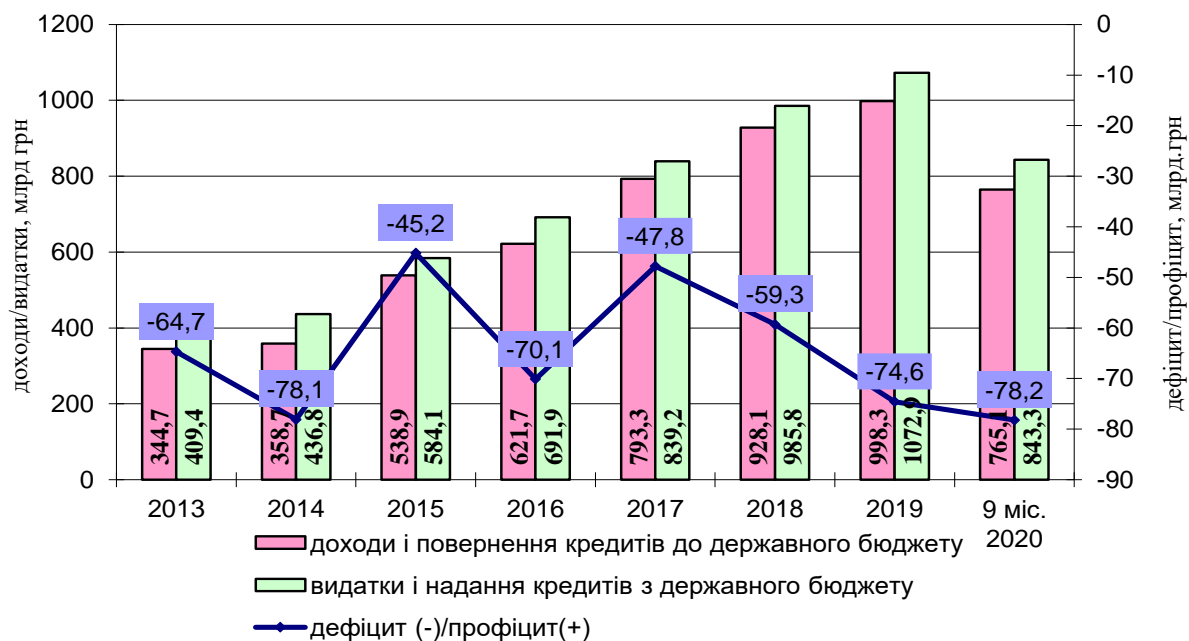
Гродська Вікторія Євгенівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку ЗУНУ
Науковий керівник - к.е.н., доцент Русін В. М.

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

Незважаючи на велику кількість наукових досліджень у сфері бюджетного дефіциту в науці не існує єдиного підходу до розуміння пояснення його сутності. Одні науковці характеризують його як позитивне явище, інші як негативне. Однак у наукових роботах як вітчизняних так і зарубіжних вчених дефіцит бюджету трактується як перевищення видатків над доходами. У переважній більшості випадків бюджетний дефіцит досить складно оцінити однозначно позитивно або негативно. Все залежить від причини що породжують виникнення дефіциту та методів його фінансування.

Проблеми формування бюджетного дефіциту, визначення його розміру і найголовніше пошук джерел його погашення є одними із ключових при формуванні, затвердженні та виконанні бюджету держави. В сучасних умовах функціонування нашої держави питання подолання бюджетного дефіциту є одним із найважливіших питань бюджетної політики України. В Україні впродовж багатьох років спостерігається явище бюджетного дефіциту. Державний бюджет виконується щорічно із дефіцитом, який впродовж 2013-2019 рр. коливається в межах 45,2-78,1 млрд. грн. (рис.1).

Як бачимо з рисунка 1, спостерігається тенденція то до зменшення то до збільшення бюджетного дефіциту. Однак починаючи із 2017 р. бюджетний дефіцит з кожним роком збільшується. У 2019 р. у підсумку бюджетний дефіцит склав 74,6 млрд. грн, що 11,4 млрд. грн. менше планового показника. Проте у 2019 р. бюджетний дефіцит на 15,3 млрд. грн. більший аналогічного показника попереднього року. В Україні за підсумками трьох кварталів 2020-го року державний бюджет був зведений з рекордним за останні роки дефіцитом – 78,2 млрд грн.

Рис. 1. Основні показники виконання Державного бюджету України за 2013–9 міс. 2020 рр.

Примітка. Складено на основі даних [1]

За таких умов вважаємо за доцільне з'ясувати що ж впливає на виникнення дефіциту, його обсяги та як він впливає на подальший соціально-економічний розвиток України. На нашу думку, найбільш негативно на бюджет та загалом на економіку країни починаючи із 2014 р. впливають військові дії на сході України та окупація частини території країни. У 2019-2020 рр. ситуація ще більш загострилася через світову пандемію COVID-19. У сфері публічних фінансів гостро активізувалось багато проблем із недостатністю фінансових ресурсів для належного забезпечення потреб держави та територіальних громад. Як наслідок питання дефіциту бюджету активізувались. Перш за все це зумовлено сповільнення розвитку економіки, зменшенням надходжень до бюджету, зменшенням надходжень іноземного капіталу, від'ємним сальдо платіжного балансу, накопиченням значних обсягів зовнішнього боргу. Так, на 2020 рік припадають високі виплати за держборгом – 392,7 млрд грн, що хоч і менше, ніж заплановано на поточний рік (на 17,8%), але суттєво для українських державних фінансів. Таким чином, в Україні як і в більшості навіть високо розвинених країн світу бюджетний дефіцит набув хронічного характеру, що сприяло поглибленню фінансової нестабільності в країні. Враховуючи те, що основним джерелом покриття

дефіциту бюджету є як внутрішні так і зовнішні запозичення, потрібно оптимізувати політику управління бюджетним дефіцитом та державним боргом, щоб не довести країну до дефолту.

Література:

1. Звітні дані Державної казначейської служби України за 2013-2020 рр. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (дата звернення 20.10.2020 р.)

Джала Христина Володимирівна

студентка 4 курсу ОС «бакалавр» факультету фінансів та обліку,
ЗУНУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Петрушка О. В.

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Специфіка систем соціального захисту різних країн світу залежить від особливостей діяльності суспільних інститутів забезпечення загального добробуту, національних особливостей і культурних традицій.

Незважаючи на істотні відмінності в соціально-економічній та політичній ситуації в країнах з розвиненою ринковою та перехідною економікою, зарубіжний досвід соціальної політики відіграє важливу роль у формуванні вдалої моделі соціального захисту населення України. Системи соціальних гарантій, які існують у країнах Європи та США, створювалися після Другої світової війни протягом певного періоду. Україна ж поки стоїть на шляху пошуків і помилок у відпрацьовуванні власної моделі соціального захисту, способу її здійснення. Актуальність висвітленої проблеми полягає в доцільності огляду сучасних існуючих систем соціального захисту, їх деяких елементів з урахуванням соціально-економічної ситуації та мотивації впровадження в Україні.

Для сучасного етапу розвитку систем соціального захисту є характерним значне поширення інститутів обов'язкового соціального страхування у світі, широке охоплення працюючих, надання різноманітних гарантій застрахованим у грошовій і не грошовій формах (медична й реабілітаційна допомога).

Наприклад, до компетенції держави віднесені питання визначення статусу та адміністративної організації Національного інституту страхування Бельгії, який є державною установою. Національне управління по сімейним виплатам найманим працівникам здійснює надані йому повноваження. У цих межах управління самостійне, за винятком тих питань, за які відповідає держава.

Бюджет Федерального інституту зайнятості в Німеччині затверджують Федеральним урядом. Проте, варто відзначити, що дана процедура не є зовсім досконалою. По - перше, уряд переконаний, що має повне право брати участь у даних процесах, тому що за законом відповідає за наявність фінансового дефіциту. По - друге, інститут володіє адміністративною незалежністю від федерального уряду. В Швеції відбувається схожа ситуація, де Національне управління соціального страхування, що фінансується за допомогою державних фондів, повинне кожного року представляти свій бюджет на схвалення до парламенту [1].

Особливостями сучасної системи соціального страхування у Великобританії є відсутність спеціалізованих інститутів, що займаються страхуванням окремих видів соціальних ризиків. Натомість діє консолідована програма соціального захисту, що охоплює всі програми соціального страхування. Відповідно, страхові внески, що сплачують наймані працівники і роботодавці, не диференціюються за цільовим призначенням. Важливим є й те, що англійська система медичного страхування має державний характер із високим ступенем централізації управління і фінансується практично повністю за рахунок бюджету [2, с. 78].

Отож, держава відіграє надзвичайну важливу роль щодо питань організації і функціонування систем соціального страхування у багатьох зарубіжних країнах. Її функціями є визначення правил взаємовідносин основних суб'єктів соціального страхування, в деяких випадках забезпечує нестачу фінансових ресурсів, визначає мінімальні норми соціального захисту. Фінансування соціального страхування за кодомом включає дві взаємопов'язані між собою групи питань: фінансового забезпечення системи соціального страхування (джерел, способів та форм отримання й накопичення грошових коштів), а також способів та форм витрати й розподілу коштів в різних системах соціального страхування [3, с.192].

Література:

1. Суханова А. Еволюція розвитку соціального страхування. URL: http://sophus.at.ua/publ/2011_11_15_16_kampodilsk/section/ (дата звернення: 06.11.2020).
2. Безугла В. О. Соціальне страхування. навч. Посіб: Центр учбової літератури, 2011. 208 с.
3. Рівчаченко С. Б. Становлення та розвиток соціального страхування в країнах ЄС. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 5/1. С. 191–196.

Довгаль Сергій Анатолійович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – д.е.н., професор Лободіна З. М.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В умовах соціально-економічних трансформацій, які відбуваються в Україні, освіта є невід’ємною складовою і визначальним фактором людського розвитку та відіграє важливу роль у формуванні інтелектуального, духовного, економічного потенціалів держави [4].

Фінансове забезпечення освіти в Україні є актуальним питанням сьогодення. Однак, зважаючи на проблеми формування і використання коштів державного і місцевих бюджетів, спрямованих на фінансування освітніх послуг, воно потребує модернізації. При цьому головним завданням має стати забезпечення достатнього фінансування галузі шляхом диверсифікації джерел фінансових ресурсів.

Сучасна українська освіта потребує цілеспрямованого втручання в ситуацію та істотних змін. Спостерігається постійна тенденція щодо зменшення кількості дітей в сільській місцевості, що негативно впливає на наповнюваність у закладах освіти. Це призводить до зниження якості навчання, зменшення рівня соціалізації учнів, погіршення матеріально – технічного забезпечення закладів. Ці проблеми обумовлюють необхідність формування стратегічного бачення щодо оптимізації системи надання якісних освітніх послуг [1].

Проблеми галузі освіти, хоча мають свої особливості в різних регіонах країни, про те є типовими для більшості з них. Серед найважливіших проблем варто виділити наступні:

- наявність необгрунтованої мережі закладів освіти, що сприяє зниженню якості наданих послуг та значно вищі видатки на утримання одного учня в малокомплектних школах;
- неурегульованість процесу фінансування закладів освіти за рахунок освітньої субвенції;
- відсутність належної підтримки від держави та приватних інвесторів [3].

У зв'язку з реформуванням системи управління дошкільною освітою набувають актуальності розробка та впровадження моделі фінансування, яка поєднуватиме державне і приватне інвестування. З урахуванням значного попиту на послуги дошкільної освіти, а також низького рівня послуг державних закладів цієї сфери важливим напрямом удосконалення її фінансування, на нашу думку, є розвиток приватного сектору дитячих садочків. У зв'язку з цим доцільно на державному рівні закріпити рівні права суб'єктів господарювання різних форм власності на ринку надання послуг стосовно одержання бюджетних асигнувань, спрямованих на фінансування дошкільної освіти.

В рамках реформування системи загальної освіти передбачено створення освітніх округів, що приведе до ефективного використання наявних ресурсів та оснащення закладів матеріально-технічною базою [2].

Діючі форми фінансового забезпечення закладів вищої освіти потребують поліпшення і пошуку напрямів його вдосконалення. Недостатнє фінансування ЗВО, нестача власних фінансових ресурсів негативно впливають на рівень і якість підготовки фахівців, ставлять під загрозу існування науково-дослідного потенціалу.

Важливим напрямом модернізації вищої освіти є відновлення мережі науково-дослідних установ у складі державних вищих навчальних закладів, розвиток їх у корпоративних структурах.

Система освіти в Україні повинна орієнтуватись не тільки на завдання з боку держави, а й на попит суспільства на освітні послуги, що постійно зростає, на конкретні інтереси громадськості, підприємств. Саме орієнтація на реальні потреби конкретних споживачів освітніх послуг має створити підґрунтя для залучення додаткових фінансових та матеріально-технічних ресурсів [3].

Для побудови ефективної моделі фінансування освіти, розвитку нової соціально-економічної структури освітньої сфери має бути чітко визначений механізм здійснення видатків на освіту, конкретні інструменти його реалізації, який забезпечується підтримкою з боку як держави, так і суспільства. Політику фінансування освіти потрібно формувати відповідно до соціально-економічної доцільності здійснених бюджетних видатків та поєднання вітчизняного й світового досвіду.

До стратегічних напрямів удосконалення системи фінансування освіти в контексті децентралізації варто віднести:

- забезпечення ефективного розподілу фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування на надання освітніх послуг у розмірах, достатніх для розвитку навчальних закладів, враховуючи стан їх матеріально-технічної бази;
- посилення контролю та здійснення систематичного аналізу цільового використання коштів на освіту, забезпечення дієвих механізмів громадського контролю за їх витрачанням;
- удосконалення методів визначення обсягів фінансування освіти;
- вдосконалення механізму фінансування освіти в Україні із врахуванням міжнародного досвіду, прийняття рішучих заходів щодо збільшення джерел фінансування освіти та оптимізації їхньої структури;
- залучення іноземних інвестицій для розвитку інфраструктури освітніх закладів.

Реформування освіти, насамперед, її належного фінансування має відбуватися з урахуванням сучасних економічних реалій в Україні та зарубіжного досвіду. Для підвищення ефективності використання фінансових ресурсів установ освіти потрібно проводити виважену кадрову політику, розширювати перелік платних послуг, більше уваги приділяти розвитку кредитної системи фінансування освіти і науки, надати автономію закладам освіти та посилити конкуренцію на ринку освітніх послуг [2].

Фінансування освіти за рахунок бюджетних коштів буде ефективним тільки тоді, коли кошти будуть виділятися в достатніх обсягах і на стабільній, об'єктивній та пропорційних основах. Система бюджетного фінансування має доповнюватися громадським контролем за використанням ресурсів та якістю надання послуг на місцевому рівні.

Література:

1. Західна О. Р. Аналіз фінансового забезпечення освіти і науки в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 10. С. 2.
2. Каленюк І. С. Напрями трансформації механізмів фінансування освіти. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 1. 25 с.
3. Кучеренко С. Ю. Сучасний стан, тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні. *Економічний вісник*. 2018. №36/1. С. 51–59.
4. Лободіна З. Перспективи удосконалення управління фінансовими ресурсами галузі освіти. *Світ фінансів*. 2012. Вип. 1. С. 17–24.

Дуля Ірина Віталіївна

студентка 4 курсу факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Науковий керівник - к.е.н., доцент Петрушка О. В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Важливе місце в системі заходів щодо підвищення соціального захисту громадян посідає можливість надавати їм необхідну, своєчасну та якісну медичну допомогу.

Одним із способів забезпечення належного управління охороною здоров'я, яке б забезпечило право кожного громадянина на отримання медичної допомоги, є розвиток системи медичного страхування.

Медичне страхування – невід'ємна складова системи охорони здоров'я розвинених країн та одна з найголовніших соціальних гарантій. Страхування здоров'я дозволяє отримати компенсаційні виплати при настанні страхового випадку [1, с. 33-35].

Дане питання є неабияк актуальним для України в теперішній час, оскільки:

- 1) медична реформа є однією з умов європейської інтеграції України до ЄС;
- 2) в Україні досить високий відсоток людей похилого віку;
- 3) Україна має низький рівень суспільного здоров'я;
- 4) впровадження страхової медицини зменшить навантаження на національну економіку в сфері соціального забезпечення [2, с. 25].

З огляду на поточний стан фінансування системи охорони здоров'я в Україні, впровадження обов'язкового медичного страхування є

неминучим, але це буде досить довготривалим процесом, що потребуватиме вирішення низки проблем на державному рівні. Основною проблемою в цьому питанні є необхідність врахування інтересів та забезпечення доступу до медичного обслуговування особливо вразливих груп населення: дітей, пенсіонерів, інвалідів, безробітних тощо. Також важливим є питання щодо контролю цільового використання коштів, що будуть вкладені у страхування окремими громадянами у разі добровільного страхування та коштів, наданих державою зі спеціальних фондів соціального страхування або державного бюджету[3, с. 13].

Система обов'язкового медичного страхування у найближчому майбутньому – це не просто спосіб організації системи охорони здоров'я, а життєво важлива потреба у відновленні галузі медицини. Введення обов'язкового медичного страхування має охоплювати практично все населення і відповідати основним пріоритетам, але є перешкоди, переважно, правового характеру, які не дозволяють реалізувати вищевказані принципи [4].

В перспективі, запровадження медичного страхування дасть можливість досягнути належного рівня фінансування охорони здоров'я, оскільки зараз для цієї сфери виділяються кошти, які є недостатніми навіть для забезпечення функціонування, не кажучи вже й про її розвиток. Цю проблему можна вирішити шляхом переходу на добровільне медичне страхування, але це порушує права інших громадян щодо рівності та доступності медичних послуг. Однак, попри низький рівень доходів більшої частини громадян, люди все одно оплачують вартість лікування у разі виявлення хвороби.

Незважаючи на все вищесказане, найбільшою перешкодою на шляху до впровадження медичного страхування є відсутність необхідної правової бази, яка могла б регулювати і захищати інтереси всіх учасників страхового ринку.

Можливим варіантом запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування на першому етапі може бути страхування лише найманих працівників. Фінансування медичної допомоги пенсіонерам і дітям може здійснюватися через спеціальні державні програми [5, с. 151-152].

Прийняття такого закону матиме певний ряд позитивних наслідків:

- створення прозорих механізмів фінансових, правових та соціально-економічних відносин між лікарнями та пацієнтами;

- вирішення державою проблеми організації соціально справедливої системи безпеки здоров'я;
- доступність медичної допомоги для всіх громадян;
- оптимізація використання ресурсів системи охорони здоров'я [5, с.145].

Отже, для того, щоб домогтися реальної цілісності української системи охорони здоров'я потрібен час і значні вкладення. Оскільки система державного медичного соціального страхування є важливою і стратегічною для держави, треба погодитися, що для її реалізації необхідно підійти продумано і конструктивно: в установленому порядку розробляти і приймати нормативно-правові акти, які стосуються медичного страхування громадян: розробити положення про національні та територіальні фонди медичного страхування та їх формування, а також захист прав пацієнта на отримання своєчасної та якісної медичної допомоги.

Література:

1. Болдова А. А., Мойко В. Й. Особливості медичного страхування в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. №2. С. 33–39.
2. Марченко Т. В. Необхідність запровадження і перспективи розвитку обов'язкового медичного страхування в системі соціального забезпечення України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. №17(12). С.24-28.
3. Батужак М. І., Приступа Л. А. Запровадження страхової медицини в Україні: проблеми, перспективи, зарубіжний досвід. *Збірник статей та доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (14-15 травня 2009р.)*. 2009. С. 13-15.
4. Астахова І. Е., Касьян Є. О. Перспективи загальнообов'язкового медичного страхування в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2009. № 1. URL: <http://fkd.org.ua/article/viewFile/29637/265> (дата звернення: 12.11.2020).
5. Зінькова І. Впровадження обов'язкового медичного страхування в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. №1(48). С. 144-159.

Євчук Вероніка Сергіївна
студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ХАРАКТЕРИСТИКА І ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Доходи місцевих бюджетів представляють ту галузь економічних відносин суспільства, яка пов'язана із формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів регіонального рівня та використовуються місцевими органами влади для здійснення поточних і перспективних завдань розвитку регіону.

Такі доходи, умовно, поділяються на:

– власні - податкові надходження (забезпечують близько 88% власних доходів); неподаткові надходження; інші надходження (кошти від продажу основного капіталу, цільові фонди та ін.);

– передані - дотації та субвенції, які не підлягають поверненню. Потреба у такому перерахунку коштів з державного бюджету місцевим – є наслідком неспроможності органів місцевого самоврядування фінансувати лише за рахунок власних доходів, виконання усіх покладених на них повноважень.

Згідно даних офіційної звітності ДКСУ [7], за 1-й квартал 2020 року, до місцевих бюджетів України в загальному надійшло 114,6 млрд. грн. (це на 22,9 млрд. грн. або на 16,6% менше, ніж за I квартал 2019 року), у тому числі: доходи загального фонду становили 104,9 млрд. грн. (на 23,4 млрд. грн. або на 18,2% менше порівняно з 1-м кв. 2019 року); доходи спеціального – 9,7 млрд. грн. (на 0,5 млрд. грн. або на 5,8% більше аналогічного періоду 2019 року).

Місцеві бюджети є винятковою формою розподільчих відносин, яка характеризується виокремленням частини вартості суспільного продукту в фондах грошових засобів місцевих органів влади і використовується на розширене відтворення. Вони були створені для перерозподілу вартості між територіями, галузями економіки [5].

Для бюджетної системи України характерним є досить високий рівень централізації бюджетних ресурсів, що свідчить про зосередження основних владних повноважень на рівні центрального уряду, неповний розвиток місцевого самоврядування і місцевих бюджетів. До того ж, за останні роки, незважаючи на прийняття деяких програмних документів і

нормативних актів, які були спрямовані на покращення стійкості фінансової незалежності місцевого самоврядування, централізація бюджетної системи посилювалась.

Недотримання принципів формування місцевих бюджетів впливає на їх фінансову стійкість та фінансову безпеку регіону. Даремні заходи боротьби з тіньовою економікою, в основі яких лежить неефективність системи здійснення контролю за формуванням доходів місцевих бюджетів, є однією з основних причин, які гальмують зростання фінансового потенціалу та загострюють проблему забезпечення територіальних громад достатніми фінансовими ресурсами.

Вагомим стимулом розвитку сучасної бюджетної практики стало створення механізму зацікавленості органів місцевого самоврядування в збільшенні власної дохідної бази, забезпечення незалежності у здійсненні витрат.

Отже, для того, щоб місцеві бюджети насправді стали фундаментом фінансової незалежності місцевої влади, необхідно провести комплекс взаємопов'язаних заходів. По-перше, це підвищення ефективності фінансової децентралізації. Основною умовою такої децентралізації є чіткий розподіл компетенцій між органами центральної влади та органами регіонального та місцевого самоврядування. По-друге, надання органам місцевого самоврядування можливості самостійно визначати перелік місцевих податків і зборів, їх ставки.

Ще одним джерелом наповнення місцевих бюджетів могли б стати місцеві позики, але, на жаль, в Україні вони не здобули належного поширення, притаманного країнам Європи.

Література:

1. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України: навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2006. 607 с.
2. Румянцева Г. І. Сучасний стан та проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.11. С. 297 – 301.
3. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / за ред. Л.І. Федулової. К.: Вид-во «Основа"», 2005. 552 с.
4. Батажок С. Г. Доходи місцевих бюджетів як основа фінансової незалежності органів місцевого самоврядування. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 2. С. 86 – 91.

5. Кириленко О. П. Місцеві фінанси: підручник. К.: Знання, 2006. 677 с.

6. Панасюк Л. В. Удосконалення механізму формування фінансових ресурсів місцевих органів влади з урахуванням світового досвіду. *Економіка та держава*. 2009. № 1. С. 46 – 50.

7. Офіційний сайт Державної Казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-miscevih-byudzhativ-za-dohodami> (дата звернення: 18.11.2020 р.).

Жук Назар Павлович

студент 2 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ЗУНУ

Хрін (Кундік) Зоя Сергіївна

студентка 2 курсу ОС «магістр» ОПП «Фінансова грамотність», ЗУНУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Кізима Т.О.

ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Запровадження предмету «Фінансова грамотність» в освітній процес загальноосвітніх навчальних закладів України стало важливим кроком на шляху до гармонізації системи загальної середньої освіти в глобальному процесі формування фінансово освіченого покоління. Утім за останні роки невирішеними залишилися проблеми підвищення кваліфікації вчителів з викладання основ фінансової грамотності та активізація використання ігрових технологій навчання в сучасному освітньому процесі.

Використанню ігрових технологій в освіті присвячені дослідження Л. Байкової, Т. Гранчак, В. Ковальчука [1], Т. Черкашиної та інших вчених. Питання гейміфікації, як однієї з інноваційних форм навчального процесу, висвітлені в працях О. Бабире, Н. Кравець [2], Т. Лященко [3], А. Маркєєвої. Особливості використання дидактичних ігор в процесі навчання у загальноосвітніх навчальних закладах розглядаються О. Зеленською, М. Курик, А. Шапієвою та іншими дослідниками. Тож, зважаючи на те, що найближчим часом предмет «Фінансова грамотність» планують запровадити як обов'язковий у загальноосвітніх навчальних закладах [4], ґрунтовного наукового дослідження потребують проблеми використання ігрових технологій у процесі його викладання.

Насамперед зазначимо, що для ігрових технологій навчання фінансової грамотності характерне використання широкого спектра методів і прийомів організації освітньої діяльності. Вони дають змогу активізувати пізнавальний інтерес, краще сформувати компетенції та практичні навички, адже передбачають проведення занять, в яких створено умови для розкриття всіх можливостей особистості. Головна ціль полягає у зануренні всіх суб'єктів навчального процесу у професійну сферу діяльності, розкрити їхній творчий потенціал, сформувати навички роботи у колективі, збільшити зацікавленість в оволодінні основами управління особистими фінансами та підвищити рівень мотивації до навчання.

Ділові ігри в процесі проведення практичних занять з фінансової грамотності дозволяють моделювати складні життєві ситуації, пов'язані з управлінням особистими фінансами, сприяють розвитку фінансового мислення. У ході ділової гри студенти вчаться виробляти власну стратегію фінансової поведінки, розвивати інтуїцію, складати фінансові прогнози, аргументувати власні висновки. Ігрові моменти підвищують інтерес студентів до базових компонент фінансової грамотності, вчать працювати в команді, формують почуття відповідальності за спільне рішення чи успішність проекту.

Однак варто наголосити, що теоретичні знання, подані викладачем та здобуті студентами в аудиторії, повною мірою засвоюються лише тоді, коли вони будуть апробовані на практиці. Тож з метою удосконалення методики викладання фінансової грамотності у Західноукраїнському національному університеті було організовано та проведено, спільно з педагогами загальноосвітніх, професійних та вищих навчальних закладів, низку цікавих і пізнавальних науково-педагогічних заходів із вищезначеної тематики.

Необхідно констатувати, що через низький рівень фінансової грамотності та відсутність елементарних навиків управління особистими фінансами значна частина населення України виявилась невідповідною до життя в умовах карантинних заходів, спричинених пандемією, пов'язаною із COVID-19. При цьому режим дистанційного навчання став неабияким викликом для педагогів, їхніх учнів і студентів. Відтак саме питання специфіки викладання фінансової грамотності в умовах он-лайн навчання були розглянуті на Четвертому он-лайн-форумі з методики викладання фінансової грамотності, організованому професорсько-викладацьким колективом кафедри фінансів імені С.І. Юрія ЗУНУ 6 липня

2020 року у режимі zoom-конференції. Цей захід об'єднав педагогів з різних регіонів України, які виокремили найпомітніші зміни у сфері особистих фінансів населення, викликані епідеміологічною ситуацією, та вказали на можливості удосконалення методики викладання фінансової грамотності за допомогою інтерактивних, у тому числі й ігрових педагогічних технологій.

У нинішніх реаліях з метою удосконалення викладання фінансової грамотності доцільним вважаємо системне залучення фахівців-практиків для ґрунтовнішого розуміння студентами сучасних тенденцій, що відбуваються у фінансовій сфері України і сприяння втіленню креативних ідей студентства у практичну діяльність. Це, безумовно, стимулюватиме підприємницькі ініціативи студентів і у майбутньому допомагатиме їм у відкритті власної справи чи реалізації власного проекту.

Доцільним у сучасних умовах також вважаємо ширше використання у процесі викладання фінансової грамотності такого новаційного педагогічного методу як коучинг, що передбачає: системний супровід зростання студента, спрямований на ефективне досягнення важливих для нього цілей у чітко визначені терміни; партнерську комунікативну співпрацю; розкриття потенціалу студента для досягнення максимального результату; супровід студента, що дозволить переміститися йому із зони проблеми в зону ефективного її вирішення; підтримка студента за індивідуальною освітньою траєкторією.

Тому вважаємо, що ігровий компонент навчання має стати органічним і суттєвим доповненням до класичних методів викладання фінансової грамотності в освітніх закладах України. Це забезпечить поєднання інтелектуальної та пізнавальної діяльності, корекцію розвитку компетентностей учнів, підвищить їхню мотивацію, стане важливим фактором формування фінансово освіченого молодого покоління.

Література:

1. Ковальчук В. І. Методичні рекомендації щодо застосування ігрових технологій в процесі викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Київ: Видавничо-редакційний відділ НУБіП України, 2017. 56 с.
2. Кравець Н. С. Етапи створення гейміфікованої системи для використання в навчальному процесі внз. Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації. 2017. Вип. 50. С. 198–206.

3. Лященко Т. О., Гришуніна М. В., Пічкур В. Р. Гейміфікація як одна з інноваційних форм навчального процесу. Управління розвитком складних систем. 2018. № 35. С. 113–123.

4. У школах України планують запровадити предмет «Фінансова грамотність». URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3016474-u-skolah-ukraini-planuut-zaprovaditi-predmet-finansova-gramotnist.html>

Жук Оксана Вікторівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ПОДАТКОВА КУЛЬТУРА НАСЕЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УНИКНЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

З найдавніших часів тема оподаткування була дуже важливою, оскільки успішно наповнена державна казна є запорукою стабільності та розвитку держави. Ефективна система оподаткування – це коли податки утримуються так, що платники не відчують надмірного податкового тиску і цілком усвідомлюють всю важливість сплати податків на користь своєї держави та суспільства в цілому.

В сучасному економічному просторі виникає питання необхідності вдосконалення системи оподаткування не лише з фінансової та політичної точки зору, а й позиції соціальної проблеми. Адже платники податків не довіряють фіскальним органам, а, відповідно, і державі. В свою чергу це тягне за собою недоотримання коштів державою через те, що платники податків приховують свої доходи, подають недостовірну інформацію щодо їх отримання тощо. Тому варто приділити значну увагу формуванню і розвитку податкової культури населення.

Вперше термін «податкова культура» використав у своїй статті «Економія і соціологія податку на прибуток» Йозеф Шумпетер, який зазначив, що «податкова культура є вираженням людської духовності та творчості, спрямованим на збільшення рівня податкової свідомості суспільства» [1, с. 290].

Податкова культура – це складне соціально-економічне явище і аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного підходу до визначення даного терміну. Проте більшість вчених, під податковою культурою розуміють рівень розвитку суспільства, виражений в існуючих

нормах системи оподаткування, глибині податкових знань населення, умовах розвитку підприємництва, а також в усвідомленні потреби виконання податкових зобов'язань [2].

Проте, в Україні значна частина платників податків ще не усвідомлює та й не вірить в те, що добровільна і повна сплата податків повернеться до них у вигляді певних суспільних послуг та соціальних гарантій. Однак це не єдина проблема. Ще одним чинником приховування своїх доходів підприємцями є складність та нестабільність податкового законодавства.

Спираючись на досвід було б неправильно стверджувати, що громадяни інших країн із задоволенням сплачують податки, проте свідоме ставлення до їх змісту, функції та необхідності є нормою. Тобто податки у країнах Заходу сприймаються як громадянський обов'язок перед державою та надання їй підтримки. Шлях, який пройшли країни вже із усталеними правовими традиціями, свідчить, що бюджетні витрати на підвищення податкової культури та розвиток суспільної свідомості в сфері оподаткування, спрямованих на добровільну сплату податків, значно нижчі від витрат на примусове їх адміністрування.

Пріоритетними напрямками підвищення податкової культури в Україні є:

- прийняття законів про спрощення податкового законодавства та вдосконалення механізмів вирішення податкових спорів;
- проведення спеціальних занять, дискусій, зустріч з представниками податкових органів в школах та університетах;
- задіяння різних інформаційних й освітніх відомств, телебачення та радіомовлення в цілях виховання законослухняних громадян;
- проведення в старших класах школи лекцій про податки досвідченими співробітниками податкових органів. Так поліпшиться імідж податкової служби і можна досягти додаткового ефекту – професійна орієнтація в ряди податкових служб;
- розробка та впровадження схеми покращення якості виконання податкових процедур.

Підвищення рівня податкової культури населення потребує все більше нових і сучасних підходів. Інформаційно-роз'яснювальна робота є одним із таких підходів у забезпеченні отримання необхідної інформації платниками та наданні відповідей на питання, що періодично виникають при розгляді проблем оподаткування.

Податкова культура включає в себе, насамперед, розуміння громадянами усієї важливості сплати податків і знання своїх прав та обов'язків щодо процесу оподаткування, яка діє в їхній державі. Заходи, які застосовуються податковими органами, повинні забезпечувати доступ громадян до послуг в електронному вигляді, що зараз є дуже актуальним, сприяти підвищенню податкової культури та мотивації платників із сплати податків і цим самим – нарощенню надходжень до державного бюджету.

Література:

1. Nerre, B. (2001). The Concept of Tax Culture / Birger Nerre// In: National Tax Association. Proceedings Ninety-Forth Annual Conference 2001 (Baltimore, Maryland). Edited by Sally Wallace. NTA, Washington DC.

2. Кирилов О. Д., Ткаличева Е. В. Проблеми формування податкової культури в Україні. URL : http://www.taxation.lg.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=112%3A2010-11-19-19-02-32&catid=41%3Ascientific-conference&Itemid=69 (дата звернення: 30.10.2020 р.).

Заєць Катерина Олександрівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к. е. н., доцент Коваль С. Л.

СУТНІСТЬ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Доходи державного бюджету відіграють провідну роль у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку суспільства. Вони становлять фінансову базу функціонування держави і є важливим результатом її діяльності, тому визначення сутності поняття «доходи державного бюджету» потребує особливої уваги.

На сьогодні існує велика кількість ідей та думок щодо тлумачення поняття «доходи державного бюджету». Кожен автор визначає його по-різному, враховуючи усі фактори та процеси фінансового середовища.

На думку Базилевича В. Д. та Баластрик Л. О. доходи бюджету відображають грошові відносини, що виникають між державою, фізичними і юридичними особами в процесі вилучення і акумуляції частини вартості ВВП в загальнодержавному фонді з метою їх

подальшого використання, тобто для виконання державою своїх функцій [1, с. 151].

Чугунов І. Я. вважає, що доходи бюджету – це економічні відносини, які виникають між державою та підприємствами, організаціями та громадянами в процесі формування бюджетного фонду [2, с. 14]. Формою прояву цих економічних відносин є різні види платежів підприємств, організацій, населення до бюджету, а їхнім матеріально-речовим втіленням – коштів, що мобілізуються до бюджетного фонду. Романенко О. Р. також звертає увагу на суб'єктів економічних відносин щодо формування доходів бюджету, проте не вказують на мету формування бюджетного фонду [3, с. 164]. На нашу думку, визначення вчених не повністю відображають сутність категорії «доходи державного бюджету», тому що у них не вказується мета централізації бюджетних коштів.

Огонь Ц. Г. трактує доходи державного бюджету з точки зору перерозподілу його коштів, вважаючи, що їх сутність необхідно розглядати в процесі формування, розподілу і перерозподілу ВВП з метою формування державних фінансових ресурсів, необхідних для виконання конституційних повноважень. Вчений досліджує формування доходів бюджету в розрізі їх мобілізації, розподілу та використання, виділяючи такі етапи, як мобілізація фінансових ресурсів і формування доходів бюджету, а також розподіл і спрямування їх на виконання зобов'язань держави через здійснення видатків [4, с. 165].

Автори «Фінансового словника» (Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С.) зазначають таке визначення: «доходи державного бюджету – це здійснювані на підставі правових норм обов'язкові і добровільні надходження до бюджету, що використовуються державою для виконання нею своїх функцій» [5, с. 137].

Всі вище наведені підходи мають право на існування, оскільки вони дають змогу глибше дослідити внутрішній зміст та зовнішню форму доходів державного бюджету як унікального, складного економічного явища. Проте, на нашу думку, найбільш влучним є визначення, яке дає Дем'янишин В. Г., розглядаючи доходи державного бюджету як об'єктивне економічне явище, пов'язане зі сукупністю економічних відносин щодо розподілу і перерозподілу ВВП для формування централізованого фонду грошових коштів держави [6, с. 89].

За сутністю доходи бюджету, з одного боку є результатом розподільчих процесів, а з іншого – об'єктом подальшого розподілу

коштів централізованого грошового фонду на окремі цільові фонди відповідно до функцій держави.

Аналіз існуючих тлумачень доходів державного бюджету дає можливість згрупувати їх за певними підходами:

- надходження, що використовуються державою для виконання своїх функцій;
- економічні відносини між державою та іншими суб'єктами;
- частина валового внутрішнього продукту та національного доходу [7, с. 94].

Кожен із визначених підходів передбачає надання поняттю «доходи державного бюджету» певного відтінку та визначає напрям, за яким його можна пояснювати.

Таким чином, у процесі проведеного критичного узагальнення підходів визначення поняття доходи державного бюджету підтверджено відсутність єдиної позиції щодо трактування досліджуваного поняття. Найбільш прийнятним, на нашу думку, є визначення, яке враховує різні точки зору: доходи державного бюджету – це грошові відносини, які виникають між державою, юридичними і фізичними особами, щодо формування частини фінансових ресурсів держави в процесі розподілу та перерозподілу ВВП, які зосереджуються у бюджеті для виконання державою покладених на неї функцій.

Література:

1. [Базилевич В.Д., Баластрик Л. О. Державні фінанси: навч. посіб. / за заг. ред. В. Д. Базилевича. Київ: Атіка, 2002. 368 с.](#)
2. [Романенко О. Р. Фінанси: підруч. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.](#)
3. [Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія. Київ: НІОС, 2003. 488 с.](#)
4. [Огонь Ц. Г. Доходи бюджету: теорія та практика: монографія. Київ: КНТЕУ, 2003. 580 с.](#)
5. [Загородній А.Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник: 4-те вид., випр. та доп. К.: Знання, 2002. 566 с.](#)
6. [Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 496 с.](#)

7. [Тарасюк М. В., Сироветник О. С. Доходи бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. № 21. С. 93–97.](#)

Заяць Надія Володимирівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к. е. н., доцент Сидорчук А. А.

ВАЛЮТНИЙ КУРС ГРИВНІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

На даний час особливої актуальності набувають питання зміцнення гривні, регулювання курсу валют та його вплив на стан державного бюджету України. Валютний курс виступає важливим індикатором фінансово-економічного стану країни та елементом міжнародних валютних відносин.

Протягом усього часу існування гривні її офіційний обмінний курс змінювався залежно від зовнішніх чи внутрішньодержавних факторів. В Україні здебільшого спостерігається девальвація – тобто зниження валютного курсу національної грошової одиниці щодо іноземних валют. Особливо яскраво девальвація відображається у перші місяці року і НБУ пояснює таке явище сезонними чинниками. Проте влітку коливання світової кон'юнктури спричинили послаблення долара у відношенні до інших резервних валют. Це призвело до зміцнення валют ринків, що розвиваються, тобто і зміцнило гривню.

В Україні діє режим плаваючого курсоутворення, тобто курс формується під дією ринкових сил. Це дозволяє економіці України швидко знаходити рівновагу під час зміни внутрішніх та зовнішніх умов, і мінімізує можливість різких курсових коливань. Завдання НБУ — пом'якшити значні коливання обмінного курсу, аби ринок міг спокійно знайти баланс. Робиться це, насамперед, для виконання ключових функцій НБУ із досягнення цінової та фінансової стабільності [1].

За даними НБУ в 2019 році офіційний валютний курс гривні щодо долара в середньому за період з січня по жовтень становив 26,21 грн. за дол., а в 2020 році за такий самий період – 26.70 грн. за дол.. Якщо з січня по грудень 2019 року національна валюта зміцнилася на 4,30 грн., то у

2020 році гривня майже так само здевальвувала (з 24,12 грн. за дол. у січні до 28,32 грн. за дол. у жовтні). Оцінюючи зміну курсу за 2020 рік, прослідковуємо подорожчання долара з січня по жовтень на 17% [2].

Що стосується державного бюджету, то на 2020 рік доходи бюджету було встановлено на рівні 1,93 трлн. грн, витрати – 1,18 трлн. грн, а курс гривні – 27,5 грн. за дол.. Для порівняння, у бюджеті 2019 року курс гривні було закладено на рівні 29,4 грн. за дол., а середній курс гривні за 10 місяців становив, як зазначалося раніше, 26,21 грн. за долар. Тобто відбулося зміцнення гривні, що підвищило конкурентоспроможність українських експортерів, проте призвело до того, що дохідна частина бюджету не була виконана [3].

Розглядаючи валютний курс гривні, можна окреслити чинники, які впливають на нього:

- низькі темпи зростання ВВП;
- темп інфляції;
- дефіцит державного бюджету;
- збільшення державного боргу;
- недовіра до банківської системи України суб'єктів ринку;
- низький обсяг іноземних інвестицій;
- політична нестабільність.

Доцільно зазначити, що для регулювання курсу валюти існують такі методи: девальвація, ревальвація, інтервенції, валютні обмеження, корекції облікових ставок Нацбанку.

Отже, для регулювання валютного курсу в Україні в нестабільних умовах необхідним є впровадження Національним Банком України та урядом наступних дій:

- встановлення граничних розмірів маржі валютних операцій;
- зниження облікової ставки;
- контроль за виконанням резидентами зобов'язань своєчасних розрахунків в іноземній валюті за експортними контрактами;
- збільшення кількості операцій із валютними деривативами та строковими контрактами.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що від валютної політики Національного Банку України багато в чому залежить стан економічного та соціального розвитку нашої держави. Тому всі рішення мають ретельно прийматися кваліфікованими експертами із застосуванням високоякісного стратегічного планування задля забезпечення зростання вітчизняної економіки.

Література:

1. Соляник О. М. Вплив динаміки валютного курсу на державний бюджет України. URL : Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України. URL : <https://mof.gov.ua/uk>.

Зубакін Микола Іванович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Савчук С.В.

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Забезпечення добробуту осіб пенсійного віку є необхідною передумовою становлення України як соціальної держави. Виконання цього завдання поряд із забезпеченням інтересів усього суспільства неможливе без подальшого реформування вітчизняної пенсійної системи. В умовах фактичної відсутності накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, на тлі фінансової нестабільності та наростаючого демографічного навантаження здатність солідарної пенсійної системи до належного виконання власних функцій поступово зменшується. Це зумовлює потребу в розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення. Її ефективне функціонування вимагає формування дієвого механізму залучення коштів фізичних осіб з подальшою трансформацією в інвестиції недержавними пенсійними фондами [1].

В Україні відбувається поступовий розвиток недержавного пенсійного забезпечення, що відображається у динаміці основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів. Однак, кількісне збільшення показників діяльності недержавних пенсійних фондів не свідчить про її масштабність, а зумовлене, значною мірою, етапом становлення даного сегменту страхування життя.

Для України характерний низький рівень охоплення населення послугами недержавного пенсійного страхування, що знижує його роль у фінансуванні потреб пенсіонерів у коротко- та середньостроковій

перспективі. Це пов'язано, у першу чергу, з низьким рівнем доходів населення, а отже, і відсутністю можливостей здійснення відрахувань на потреби пенсійного страхування на добровільних засадах. Окрім того, розвиток програм добровільного страхування обмежується низьким рівнем довіри населення до установ фінансово-кредитної сфери, а також недостатністю фінансових інструментів для інвестування акумульованих коштів учасників НПФ.

Розвиток недержавного пенсійного страхування характеризується високим рівнем концентрації фондів у столичному регіоні. Хоча НПФ функціонують у восьми регіонах країни, однак понад 7/10 із них зареєстровані у м. Києві. Відповідно до територіального розподілу недержавних пенсійних фондів можна зробити висновок про надзвичайну їх централізацію та нерівномірність, що ускладнює доступ до них населення переважної більшості регіонів. Даний фактор є однією із серйозних проблем на шляху до залучення коштів фізичних осіб у сектор недержавного пенсійного забезпечення. Також тенденція останніх років вказує на скорочення кількості недержавних пенсійних фондів, а отже є ознакою досить високого рівня ризикованості при виборі недержавного пенсійного фонду серед усіх представлених на ринку [2].

Варто відмітити, що прямим наслідком потенційної ризикованості недержавних пенсійних фондів є недовіра громадян до установ даного типу. А оскільки добровільність участі – основний принцип функціонування недержавних пенсійних фондів, саме ризик недовіри несе найбільшу загрозу для стабільного розвитку фондів. Таким чином, вирішенню даної проблеми сприятиме забезпечення прозорості функціонування недержавних пенсійних фондів та якісне інформаційне забезпечення їхніх учасників.

Література:

1. Алексеєнко Л., Алексеєнко М. Питання ролі фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів, страхових компаній і інститутів спільного інвестування в розвитку бізнес-процесів. *Вісник ТНЕУ*. 2013. № 2. С. 11-16.

2. Гринчишин І. М. Фінансовий механізм функціонування пенсійних фондів в Україні: [монографія]. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України», 2015. 182 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20150703.pdf>. Дата звернення до ресурсу 21.11.2020.

3. Гушак Я. В. Ризики в діяльності недержавних пенсійних фондів. *Ефективна економіка*. 2010. № 9. URL: www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=301. Дата звернення до ресурсу - 21.11.2020.

4. Кириленко О., Козак Г. Управління фінансовими ресурсами недержавних пенсійних фондів. *Вісник ТНЕУ*. 2013. № 4. С. 5-11.

5. Коваль С.Л. Система державного соціального страхування: досвід України та Німеччини. Світ фінансів. 2018. № 2 (55). С. 67–77.

Климець Аліна Борисівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Сидорчук А.А.

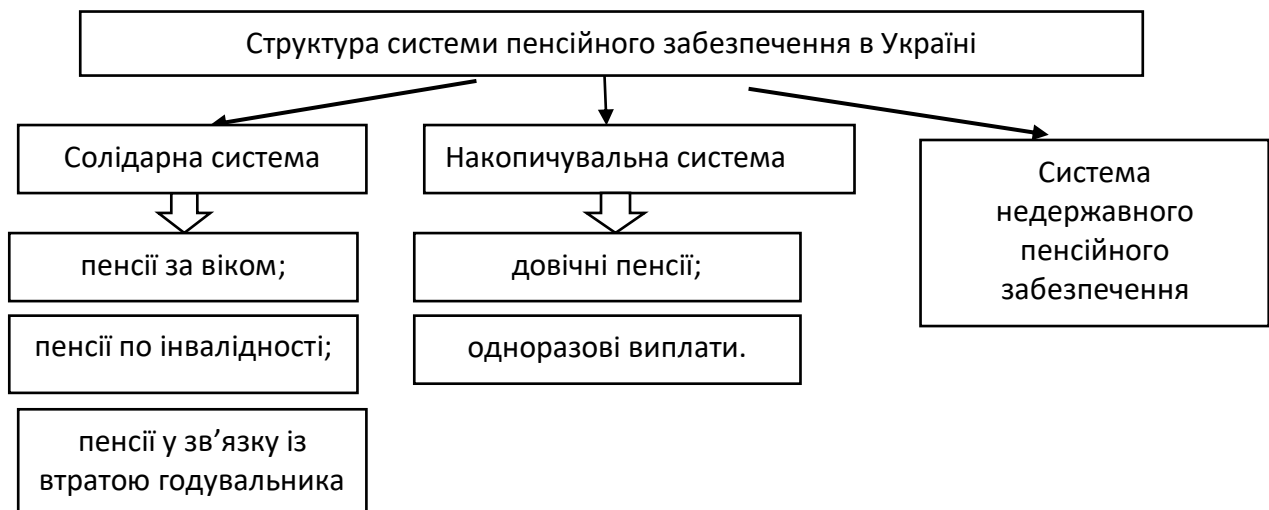
ОЦІНКА ВПЛИВУ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ МОЛОДІ НА СИСТЕМУ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Фінансова спроможність пенсійної системи є запорукою не лише матеріального добробуту пенсіонерів, а й сталого економічного зростання та конкурентоспроможності національної економіки. Однак стабільність та ефективність пенсійного страхування залежать від багатьох факторів: демографічної ситуації в країні, стану ринку праці, політики заробітної плати, дієвості соціальної, податкової, інвестиційної та інших складових економічної політики держави.

Зазвичай, молодь не думає про заощадження на старість. У молодих людей є більш нагальні потреби – їм необхідні гроші на житло, на виховання дітей, на освіту тощо, але, навіть незначні, однак регулярні страхові внески на пенсійне страхування у молодому віці дають особі в майбутньому суттєві пенсійні заощадження.

При цьому, держава надає можливість громадянам подбати про свою майбутню пенсію за різних життєвих обставин шляхом добровільної участі у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка дає можливість громадянам, які не підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню, набути пенсійних прав нарівні з громадянами, для яких участь у пенсійному страхуванні є обов'язковою.

На даному етапі для громадян України державою є сформована структура пенсійного забезпечення (рис. 1).

Рис. 1. Структура системи пенсійного забезпечення

Примітка: побудовано автором за даними [2]

За оперативними даними до бюджету Пенсійного фонду України за січень-грудень 2019 року з усіх джерел фінансування надійшло 434,8 млрд. грн., з яких власні надходження склали 241,7 млрд. грн. З Державного бюджету на фінансування пенсійних та інших запланованих виплат надійшло 193,1 млрд. гривень. Виходить, якби не дотація держбюджету, без пенсій залишились би 44,4% пенсіонерів [3].

Отже, не дивлячись на значне охоплення населення послугами державного пенсійного страхування очима сучасної молоді має низку проблем, які перешкоджають успішній реалізації пенсійних реформ в країні, серед яких: низький розмір пенсії; недостатній рівень розвитку економіки України, а також наявність у її структурі значного обсягу тіньового сектору; незбалансованість демографічного навантаження на працездатне населення; хронічний дефіцит бюджету ПФУ; залежність ПФУ від фінансування з державного бюджету.

На наш погляд, для більшої впевненості у майбутньому кожному громадянину, державі варто перебудувати вітчизняну пенсійну систему, необхідно реформувати солідарну систему, удосконалити накопичувальну й сприяти більшому розвитку добровільного пенсійного забезпечення.

Література:

1. Куликов В. Социальная политика как приоритет и приоритеты социальной политики. *Российский экономический журнал*. 2005. № 1. 5 с.

2. Куліков Ю., Михайленко Н. Окремі соціальні аспекти впровадження пенсійної реформи. *Україна: аспекти праці*. 2011. № 8. С. 29–34.
3. Офіційний сайт Пенсійного фонду України URL: <http://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2020).
4. Лаврук Н. А. Сучасний стан та прогнозування надходжень до Пенсійного фонду України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 1006 – 1009.
5. Кириленко О. П. Пенсійна система України: на шляху реформування. *Світ фінансів*. 2016. № 48. 11 с.

Колесник Надія Іванівна

студентка 4 курсу факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник - к.е.н., доцент Петрушка О. В.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Виходячи із Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» сучасну пенсійну систему України формують три рівні: солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (1-й рівень), накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (2-й рівень), система недержавного пенсійного забезпечення (3-й рівень) [1]. На сучасному етапі розвитку солідарна система перестає себе виправдовувати, тому недержавне пенсійне забезпечення залишається альтернативою.

Розвиток недержавного пенсійного забезпечення стикається з безліччю проблем. Суттєвою проблемою є брак довіри громадян до організацій – надавачів фінансових послуг. Більшість українських громадян довіряють лише Пенсійному фонду України (ПФУ) і державним банкам, тоді як приватним банкам – тільки 15%, страховим компаніям – 11%, інвестиційним фондам – 6%, а НПФ – лише 5% громадян України [2, с. 58-60].

На шляху розвитку недержавного пенсійного страхування постають наступні труднощі: низький рівень фінансової обізнаності населення, незацікавленість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників, недостатній рівень доходів населення, що є

причиною спрямування більшої частини зароблених коштів на поточне споживання та робить добровільне страхування недоступним для більшості населення України, недосконалість нормативно-правової бази з питань недержавного пенсійного страхування, затягування процесу впровадження в життя державної накопичувальної пенсійної системи, що гальмує подальший розвиток недержавного пенсійного страхування, оскільки як в обов'язковій, так і в добровільній системі основними суб'єктами цих процесів є ті самі фінансові інститути.

Невирішеність питань, які стосуються оподаткування та надання податкових пільг також є проблемою у системі недержавного пенсійного забезпечення. Дана проблема полягає в тому, що в Україні діє режим оподаткування «звільнення-звільнення-оподаткування», за яким від оподаткування звільняється обмежена сума внесків та інвестиційного доходу, у той час як пенсійні виплати під час їх здійснення підлягають оподаткуванню.

За даними ПФУ, станом на 31.03.2019 р. в Україні нараховувалося 858,4 тисяч учасників НПФ, а станом на 31.03.2020 р. їх кількість збільшилась до 878,3 тисяч. Пенсійні виплати отримують 84,9 тис. осіб, сума пенсійних внесків у 2020 р. склала 2 219,1 млн. грн., що на 9,0% більше відповідних показників попереднього року [3].

Водночас, це не дозволяє стверджувати про серйозні здобутки недержавної пенсійної системи. Так, на початок 2020 р. НПФ було акумульовано 2745,2 млн. грн. (лише близько 3 тис. грн. в розрахунку на одного учасника). Крім того, у 2018-2019 рр. задекларована номінальна середньорічна дохідність по системі складала 9,6%, тоді як реальна дохідність, з урахуванням інфляційної складової, була від'ємною (-8,1%), що фактично свідчить про неспроможність НПФ якісно генерувати довгострокові інвестиційні доходи [4, с. 32]. Отож, розвиток цієї системи пенсійного забезпечення гальмується через низку внутрішніх і зовнішніх несприятливих чинників.

Страхові організації є перспективними з погляду формування потужного сектору додаткового забезпечення пенсіонерів та удосконалення вітчизняної системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, тому необхідно вирішити існуючі в цій системі проблеми задля досягнення європейського рівня життя для людей пенсійного віку в Україні.

Література:

1. Закон України про «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 12.11.2020).
2. Мартиненко Н. Розвиток пенсійної системи України: поняття та сутність. *Теорія та історія державного управління*. 2017. № 3 (34). С. 55-61.
3. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.03.2020 URL: <https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF.pdf> (дата звернення: 13.11.2020).
4. USAID. Трансформація фінансового сектору. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації. Київ: DAI Global LLC. 2019. 58 с.

Ковалькевич Тетяна Василівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

РОЛЬ НЕПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У НАПОВНЕННІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Неподаткові доходи бюджету - це фінансово-економічні зв'язки між сектором державного управління та іншими інституційними одиницями в процесі впровадження неподаткових методів формування доходів бюджету, що є результатом виконання або передачі права власності на державне майно, адміністративного регулювання шляхом оплати дозволів та процедур ліцензування, компенсації збитків державі, штрафних санкцій тощо, а також регулювання витрат на споживання суспільних благ та послуг за допомогою механізму визначення суми платежів до бюджетних установ. Даний вид доходів виконує балансуєчу функцію за відсутності достатньої кількості об'єктів оподаткування [1, с. 80]. Важливо ретельно розмежовувати неподаткові та податкові надходження, які є основою для розрахунку податкового навантаження.

Неподаткові платежі до бюджету мають певні особливості, зокрема, у більшості випадків, для них характерне цільове призначення.

На динаміку неподаткових надходжень до бюджету суттєво впливає економічний розвиток. Так, в умовах зростання реального ВВП спостерігається відповідне збільшення доходів від власності та підприємницької діяльності, адміністративних зборів та доходів від некомерційних й побічних продажів, інших неподаткових надходжень. Навпаки, в умовах фінансової кризи та подальших обмежень щодо «одержавлення» ВВП, ці джерела доходу зменшуються як в абсолютному, так і у відносному вимірі. Натомість зростання власних надходжень бюджетних установ залишається стабільним, що є наслідком інтенсифікації платних послуг у невиробничій сфері через обмежене фінансування бюджету [2, с. 124].

В Україні до неподаткових надходжень держбюджету належать: доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; власні надходження бюджетних установ та інші неподаткові надходження.

Загальна сума доходів Державного бюджету України, за підсумками трьох кварталів 2020 року, становила 187726,3 млн. грн. або на 1% більше, порівняно з 31.12.2019 року. За аналізований період частка неподаткових надходжень у сукупних доходах держбюджету становила 22,28%.

При цьому, у структурі доходів Державного бюджету України, серед неподаткових надходжень, домінують доходи від власності та підприємницької (13,92%) та власні надходження бюджетних установ (6,12%) [3].

Аналізуючи зростаючу роль неподаткових надходжень зведеного бюджету, українські вчені, політики та економісти наголошують, що така тенденція є негативним явищем, яке відображає недостатній рівень розвитку податкової системи, розвиток тіньової економіки, корумповані моделі ухилення від сплати податків, неякісну роботу податкової служби тощо [4, с. 138].

Під час уповільнення темпів розвитку економіки та фінансово-економічної кризи, питання наповнення державного бюджету залишається актуальним.

Тому, в цій ситуації, неподаткові надходження до бюджету та можливі резерви для їх зростання будуть додатковим джерелом фінансування, що забезпечує виконання функцій держави [5, с. 56].

В сучасних умовах найефективнішим резервом зростання неподаткових доходів держбюджету в Україні мають бути надходження від власності та підприємницької діяльності в частині сприяння зростанню

прибутку (доходів) державних організаційних підрозділів та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, а також збільшення власних надходжень бюджетних установ.

Література:

1. Дем'янишин В.Г., Шаманська О. С. Неподаткові надходження: проблеми та роль у доходах бюджету держави. *Фінансово-кредитна діяльність*. 2011. Вип. 2. С. 268 – 274.

2. Собчук С. І. Формування неподаткових надходжень бюджету в системі бюджетного регулювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 7. С. 79 – 84. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_7_17.

3. Доходи держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2020/> (дата звернення: 03.11.2020 р.).

4. Першко Л. О., Волошенюк Ю. П. Формування дохідної частини державного бюджету України в сучасних умовах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2017. № 2. С. 137–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmduce_2017_2_24.

5. Зайчикова В. В. Удосконалення бюджетного законодавства в контексті європейського досвіду скорочення дефіциту бюджету. *Фінанси України*. 2015. № 5. С. 56.

Копищик Галина Геннадіївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Створення демократичної держави, де людина, її інтереси та уподобання, розвиток її особистості є основними цінностями, потребує зусиль не лише центральної влади, а й органів місцевого самоврядування. Реорганізація місцевого самоврядування та територіальної організації влади на сьогодні, належно до центральних тез Європейської хартії місцевого самоврядування, – невід'ємна складова частина національного законодавства України. Адже зрозумілий розподіл повноважень, функцій і

фінансових ресурсів між регіонами та центром – гарантія не лише економічного розвитку держави, а й достаток її громадян [1].

Фінансова децентралізація свідчить не просто про наповнення бюджету. Вона робить прозорими фінансові потоки та здатна збільшити зацікавленість органів місцевого самоврядування в реалізації податкового потенціалу своєї адміністративно-територіальної одиниці.

За умови результативної фінансової децентралізації з'являються додаткові можливості щодо формування місцевих бюджетів, підвищується свобода у застосуванні коштів органами місцевого самоврядування, зростає активність та ініціатива місцевої влади, активізується нагляд за виконанням бюджету, збільшується ефективність трансфертної політики, проводиться активне фінансове вирівнювання. Вдала реалізація фінансової децентралізації можлива за умови достатньої самостійності органів місцевого самоврядування в справах окреслення розміру й структури витрат місцевих бюджетів, зрозумілого та прозорого розподілу видаткових зобов'язань між рівнями влади враховуючи економічні критерії, належного адміністративного та фінансового потенціалу місцевих органів влади стосовно необхідного виконання покладених на них обов'язків, активних стимулів і системи відповідальності місцевого самоврядування для гарантування ефективного надання суспільних благ [2].

Міжнародні ідеї фінансової децентралізації у свою чергу пов'язані із змогою запровадити конкурентну сферу між територіальними одиницями та «виробниками суспільних благ». В західноєвропейських країнах формування доходів місцевих бюджетів відбувається, як і в Україні, шляхом перерозподілу ВВП та національного доходу за допомогою таких інструментів, як податкові й неподаткові надходження, трансферти, позики. Аналіз показує те, що в Європі існує ряд розвинених країн, де місцевим бюджетам наділена дуже висока фінансова автономія, тобто їх формування майже не залежить від центрального уряду, вони наповнюються за рахунок власних доходів. Зокрема, до країн із високим рівнем фінансової децентралізації можна віднести Данію, Фінляндію, Швецію, Канаду. Середній рівень – простежується в Польщі, Великій Британії, Франції, Чехії, низький – притаманний Угорщині, Болгарії та Греції [2]. Серед місцевих податків перерахованих країн найбільш вагомими є податок на майно, місцеві прибуткові податки, а ще застосовуються промислові податки, податки з продажу, податки на професію, екологічні тощо.

В Україні реформи місцевого самоврядування та територіальної структури влади за нормами децентралізації стартували із ухвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Відповідно до змін, внесених до Податкового кодексу України та Бюджетного кодексу України, органи місцевого самоврядування отримали додаткові бюджетні повноваження. Крім того, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» окреслено, що до прав і повноважень органів місцевого самоврядування належить самостійне розроблення, затвердження та виконання місцевих бюджетів. Закріплюються базові принципи бюджетної політики на місцевому рівні. У свою чергу цим законом передбачається певний стимулюючий процес стосовно залучення органами місцевого самоврядування додаткових фінансових ресурсів до бюджету [3].

Достатньо цікавими та ефективними нині є програми регіонального розвитку на базі відбору найкращих та найдієвіших проектів на конкурсній основі, які фінансуються Державним фондом регіонального розвитку. Проте потрібно звернути увагу на те, що місцеві бюджети в Україні відрізняються за рівнем соціально-економічного розвитку та ілюструють помітну незбалансованість і дефіцит. Диференціація місцевих бюджетів визначається за територіальною ознакою, розвитком інфраструктури, об'ємом проведених реформ, що відображаються на збільшенні принципів відмінностей у розподілі в країні податкового потенціалу, розходжень у структурі потреб бюджетного фінансування та стані їхніх бюджетів.

Наслідком фінансової децентралізації в Україні є зростання місцевих бюджетів. Так, згідно статистичним даним Міністерства розвитку громад та територій України частка місцевих бюджетів (з трансфертами) у Зведеному бюджеті України зросла з 45,6% у 2015 р. до 51,5% у 2018 р. При цьому, питома вага місцевих податків і зборів у власних доходах місцевих бюджетів (загальний фонд) теж демонструє зростання (30% у 2018 р. проти 0,7% у 2014 р.) [3]. Вище висвітлене свідчить про позитивні зміни в підходах до бюджетного планування місцевого розвитку.

Аналіз динаміки державної підтримки на розвиток громад й розбудову інфраструктури показує те, що в 2019 р., порівняно з 2014 р., державна підтримка зросла в 41,5 разів. Окрім цього, на 2019 р. передбачена субвенція на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг загального користування місцевого значення в сумі 14,7 млрд. грн. [4].

Проте, незважаючи на суттєві досягнення в цьому напрямі, залишаються окремі проблемні питання щодо фінансової децентралізації органів місцевого самоврядування в Україні, зокрема:

- невідповідність між обсягом доходів бюджетів та реальними потребами у фінансуванні поточних видатків;
- домінування поточних видатків місцевих бюджетів над видатками розвитку;
- відсутність затверджених принципів розподілу субвенцій;
- недосконалий порядок розрахунку обсягу трансфертів та їх перерахування;
- розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування (органи місцевого самоврядування виконують переважно делеговані повноваження, серед яких освіта сягає 31% загального обсягу видатків місцевих бюджетів, соціальний захист та соціальне забезпечення – 26%, охорона здоров'я – 22%);
- неефективне витрачання бюджетних ресурсів через існування застарілих механізмів фінансування бюджетних установ (кошторисне фінансування, за яким витрачається до 69% видатків місцевих бюджетів);
- відсутність або низький рівень місцевого економічного розвитку (фінансова політика держави та місцевого самоврядування сьогодні унеможлиблює місцевий розвиток, оскільки більшість створених громад не мають бюджетів розвитку, а всі ресурси спрямовуються на задоволення поточних потреб) [5].

Типовими проблемами у галузі фінансування освіти в Україні є: існування необґрунтованої мережі закладів освіти, яка не відповідає сучасній демографічній ситуації та сприяє нераціональному використанню державної власності і зниженню якості наданих послуг; відсутність можливості покращення реального матеріального стану закладів освіти за рахунок держави й приватних інвесторів; перехід до фінансування освіти за рахунок освітньої субвенції супроводжується, як правило, неврегульованістю процесу; перерозподіл повноважень між бюджетами різних рівнів, що зумовлений процесами децентралізації, не підкріплений відповідними змінами фінансових надходжень до цих бюджетів.

Оскільки фінансування освіти в Україні здійснюється переважно за рахунок коштів бюджетів різних рівнів, то варто говорити насамперед про бюджетну децентралізацію освіти, яка проявляється не лише у фінансовій самостійності, а й у чіткому визначенні видаткових повноважень місцевих

органів влади із закріпленням відповідальності за надання конкретних видів послуг та усуненням дублювання повноважень органів влади різних рівнів.

Таким чином, фінансовою базою органів місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів, які визначають їх економічну самостійність, стимулюють виробничо-господарську діяльність, дають можливість розвивати інфраструктуру територіальних одиниць і забезпечувати соціально-економічний розвиток регіонів. Фінансові можливості органів місцевого самоврядування є джерелом економічного розвитку та якісного задоволення потреб територіальних громад, інструментом структурної побудови економіки, благоустрою територій. Реалізація фінансової децентралізації повинна спиратися на адміністративно-територіальну реформу в Україні та нову ідеологію державного управління, яка визначає основний зміст діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування як діяльність щодо надання ефективних послуг.

Література:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування : міжнародний документ від 15 жовтня 1985 р. (ратифікований Законом України від 15 липня 1997 р.) / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 18.11.2020 р.).

2. Проект з регіонального врядування та розвитку України «Фіскальна децентралізація в Україні: поточний стан та необхідність реформ». URL: http://www.rgd.org.ua/resources/publications_list/Fiscal (дата звернення: 18.11.2020 р.).

3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР (у редакції від 11 січня 2019 р.) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 18.11.2020 р.).

4. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: <https://decentralization.gov.ua/mainmonitoring> (дата звернення: 18.11.2020 р.).

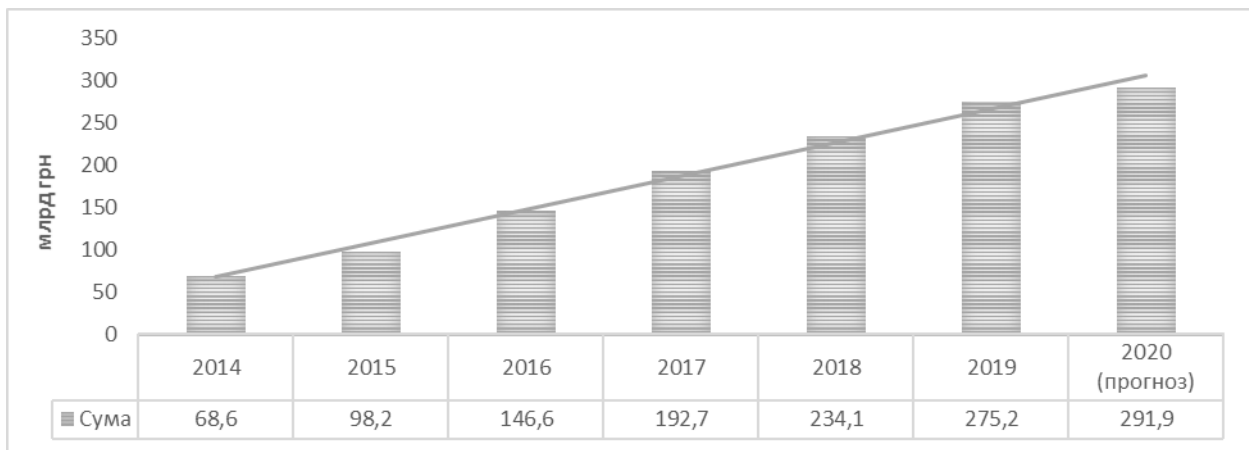
5. Міністерство фінансів України: офіційний веб-портал. URL: <http://www.minfin.gov.ua> (дата звернення: 18.11.2020 р.).

Космінчук Ольга Вікторівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку ЗУНУ
Науковий керівник - к.е.н., доцент Русін В. М.

ОЦІНКА ВПЛИВУ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Одним із найважливіших принципів функціонування місцевого самоврядування – є принцип самостійності. Лише у випадку його реалізації місцеве самоврядування може себе повноцінно реалізувати забезпечивши задоволення всебічних потреб населення своєї громади. Від того скільки доходів є у бюджеті громади значною мірою залежить те, що за ці кошти можна зробити для населення громади. Початок реформи децентралізації в Україні заклав підвалини до формування громад із достатнім обсягом фінансових ресурсів у їхніх бюджетах для можливості надання населенню відповідної громади широкого спектру суспільних послуг на належному рівні. Однак, вважаємо за доцільне розглянути як змінились доходи місцевих бюджетів в результаті реалізації реформи децентралізації в Україні.

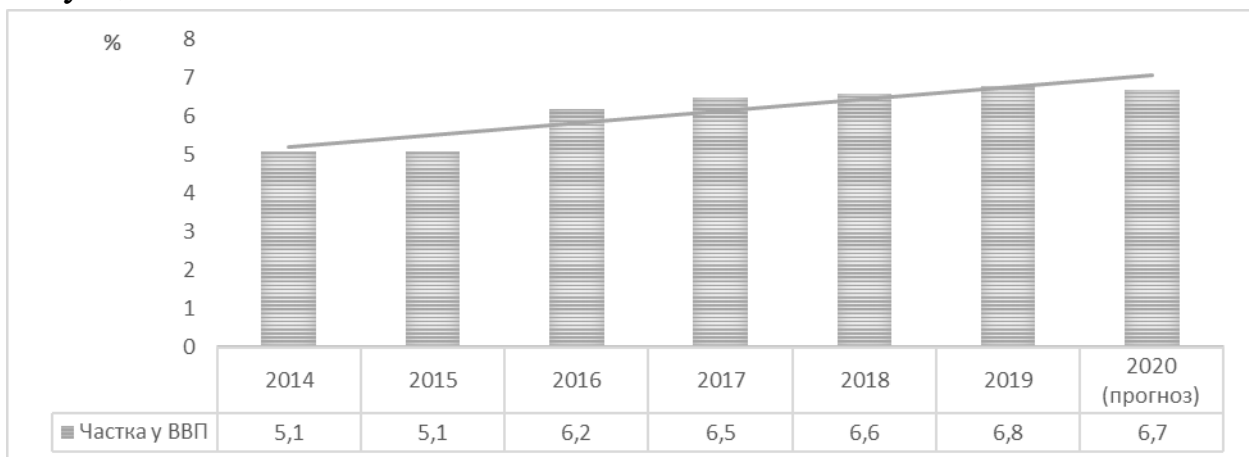
Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок податкових надходжень (обов'язкові загальнодержавні і місцеві податки, що зараховуються до місцевих бюджетів), неподаткових надходжень, доходів від операцій із капіталом, а також трансфертів з інших бюджетів. Розпочата у 2015 р. реформа децентралізації в Україні дозволила ОТГ акумулювати у бюджетах значно більші обсяги доходів ніж у тих громадах, що не об'єднались. З початку реформи фінансової децентралізації доходи місцевих бюджетів показують стрімку позитивну динаміку: якщо у 2014 р. їх обсяг становив 68,6 млрд грн, то за п'ять років, вони зросли майже в 4 рази та згідно планових показників за підсумками 2020 р. становитимуть 267,0 млрд грн. У 2019 р. власні доходи загального фонду місцевих бюджетів становили 275,2 млрд грн, що на 41,1 млрд грн більше ніж у попередньому році. Згідно планових показників у 2020 р. такі надходження порівняно із попереднім роком хоча й і незначно, але повинні зрости (рис. 1).

Рис. 1. Власні доходи загального фонду місцевих бюджетів за 2015-2020 рр., млрд грн

Примітка. Складено автором за даними [1; 2]

Загалом це посприяло збільшенню за останні роки частки власних доходів загального фонду місцевих бюджетів у ВВП. Так, частка власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд) у ВВП упродовж 2014-2020 рр. зросла на 2% (рис. 2). Як бачимо, прослідковується хоча й не значна, але стійка тенденція щодо збільшення частки доходів місцевих бюджетів у ВВП. Хоча й варто відзначити, що згідно аналізу планових показників у 2020 р. очікується незначне зменшення частки власних доходів загального фонду місцевих бюджетів у ВВП порівняно із попереднім роком. Однак фактичне виконання місцевих бюджетів за 2020 р. ще може змінити ситуацію.

Рис. 2. Частка власних доходів загального фонду місцевих бюджетів у ВВП за 2015-2020 рр. (%)

Примітка. Складено автором за даними [10; 22]

Досягнення відображених на рис. 1 та рис. 2 результатів вдалось досягти завдяки розширенню повноважень і підвищенню зацікавленості

органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад у збільшенні надходжень до місцевих бюджетів, оскільки динаміка надходжень до бюджетів ОТГ значно випереджає темпи зростання доходів по інших рівнях місцевих бюджетів. Тому, можемо стверджувати, що реформа децентралізації посприяла збільшенню обсягів надходжень до бюджетів ОТГ, що у підсумку вплинуло на збільшення загалом власних надходжень до місцевих бюджетів, а також збільшення їх частки у ВВП.

Література:

1. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 лютого 2019 р. URL: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/378/10.02.2019_ukr.pdf (дата звернення 05.10.2020).
2. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 вересня 2020 р. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/593> Моніторинг 10.09.2020.pdf (дата звернення 05.10.2020).

Крамар Наталія Ігорівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Оленюк Ольга Андріївна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Булавінець Вікторія Михайлівна

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І.Юрія, ЗУНУ

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ ТЕРИТОРІЙ

У нинішніх вітчизняних реаліях недостатній обсяг фінансових ресурсів територіальних громад актуалізує питання міжбюджетних трансфертів, які формують баланс доходів і видатків для місцевої влади. Міжбюджетними трансфертами є кошти, які в безоплатному і безповоротному порядку передаються з одного бюджету до іншого (у більшості випадків із державного бюджету місцевим бюджетам, рідше – у реверсному напрямку). Їхня мета полягає у «згладжуванні» невідповідності між обсягом бюджетних коштів певного рівня влади та його повноваженнями.

Так, за даними Державної казначейської служби України, у 2019 році у структурі доходів місцевих бюджетів найбільшу питому вагу становили саме трансферти – 46,4 % (або 260,3 млрд.грн) [1]. Проте слід зазначити, що за січень-лютий 2020 р. до місцевих бюджетів було перераховано міжбюджетних трансфертів в обсязі 27 526,2 млнгрн, що на 43,4% менше (-21 109,7 млнгрн), ніж у аналогічному періоді 2019 року (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка надходжень місцевих бюджетів України
за січень-лютий 2020 року у порівнянні із показниками 2019 року***

Показники	січень-лютий 2020 року, млн грн.	січень-лютий 2019 року, млн грн.	Приріст 2020 до 2019	
			млн.грн	%
Надходження місцевих бюджетів з урахуванням міжбюджетних трансфертів	77 023,4	92 776,8	-15 753,4	-17,0
Надходження місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів	49 497,3	44 140,9	+5 356,4	+12,1
Податкові надходження	45 573,6	40 231,1	+5 342,5	+13,3
Неподаткові надходження	3 401,5	3 397,7	+3,8	+0,1
Доходи від операцій з капіталом	339,7	438,6	-98,8	-22,5
Міжбюджетні трансферти	27 526,2	48 635,9	-21 109,7	-43,4

* Складено автором на основі [2].

Принадно відмітимо, що велика питома вага міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів є характерною не лише для України, але й для низки держав світу, у тому числі і з фінансово сильним місцевим самоврядуванням. Хоча вважаємо, що їхній надмірний обсяг ставить органи влади на місцях у пряму залежність від центру, держава ж обґрунтовує це зацікавленістю у фінансуванні важливих та соціально значимих видатків. На наш погляд, для самодостатності місцевих бюджетів збільшення такої фінансової підтримки певною мірою може загрожувати як економічними, так і політичними наслідками. Адже переконані, що розвивати насамперед потрібно власні доходи, спроможні перетворити дотаційні територіальні громади на здатних забезпечити себе фінансовими ресурсами самостійно.

Слід акцентувати, що процес формування організаційно-економічних засад розвитку територій не заперечує прямої трансфертної

допомоги місцевим бюджетам. Навпаки, ці засади забезпечують життєздатність місцевої влади, що дає їй можливість вирішувати важливі питання місцевого значення. Тож на політичній мапі світу важко знайти державу чи регіон, які сформували б власну ресурсну базу лише за рахунок податкового та неподаткового методів, не вдаючись до трансфертних інструментів.

Варто наголосити, що у пп. 5 ст. 9 Європейської хартії місцевого самоврядування зазначено, що захист фінансово слабких органів місцевої влади передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів із метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового навантаження, яке вони несуть [3]. З цією метою в бюджетному законодавстві України передбачено використання дотацій вирівнювання, які дають змогу за об'єктивної відсутності коштів додатково профінансувати функції та завдання, які місцева влада здійснює в межах власної компетенції. Проте варто наголосити, що, з одного боку, держава використовує такий інструмент для фінансової підтримки органів влади з тим, аби збалансувати повноваження з ресурсними можливостями; з іншого боку, надмірне використання дотацій може дестимулювати їх у збільшенні власних надходжень та пошуку інших доходів, не заборонених законодавством.

Загалом надходження дотацій до місцевих бюджетів України за 2009–2019 рр. свідчить про те, що цей вид міжбюджетних трансфертів переважав в основному у західних регіонах із питомою вагою в Закарпатській обл. – 5,7 %, Івано-Франківській обл. – 5,7 %, Львівській обл. – 5,9 %, Тернопільській обл. – 4,9 % та Чернівецькій обл. – 5,0 %. При середньому значенні 4,2 %, у центральній Україні вони становили – 3,8 %, північній – 3,1%, південній – 4,3 %, східній – 4,4 % [4].

Дотації як одна зі складових міжбюджетних трансфертів у демократично розвинених державах є достатньо ефективним інструментом бюджетного регулювання, який дає змогу вилучити фіксовану суму коштів із бюджету вищого рівня для збалансування бюджету нижчого рівня в разі перевищення видатків над доходами. Щоправда, в Україні через корупцію, політичний лобізм, невміле управління фінансовими ресурсами вони вичерпали себе, про що свідчить зменшення в понад десять разів питомої ваги дотацій у структурі доходів місцевих бюджетів. Якщо раніше дотації та субвенції розподілялися майже порівну, то нині їхня фіскальна роль практично знівельована.

На противагу дотаціям, субвенції сформовані таким чином, щоб заохочувати місцеву владу реалізовувати конкретні програми та заходи. Прийняття у 2010 р. Бюджетного кодексу України дало змогу системно підійти до механізму державної підтримки за рахунок цього виду міжбюджетних трансфертів. Згідно зі ст. 97 в державному бюджеті з'явилися нові види субвенцій [5]. Зокрема, для місцевих бюджетів передбачені освітня та медична субвенції, на здійснення державних програм соціального захисту, на виконання інвестиційних проектів, на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження тощо. Проте основними для місцевих бюджетів все ж залишаються освітня і медична субвенції.

Упродовж 2015–2018 рр. питома вага субвенцій у міжбюджетних трансфертах та доходах місцевих бюджетів збільшилася майже удвічі, що було зумовлено зниженням фіскальної ролі дотацій. Цей вид трансфертів превалював у Дніпропетровській – 7,5 %, Львівській – 6,7 % та Харківській – 6,2 % областях [4]. Причому в певних регіонах (Кіровоградській, Миколаївській, Сумській, Херсонській, Чернівецькій і Чернігівській областях), де через економічні, політичні, соціально-демографічні й екологічні причини перестали діяти стимули саморозвитку, вони були вдвічі меншими.

Таким чином, упродовж останніх років в Україні найбільшу питому вагу у структурі міжбюджетних трансфертів займають субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам (понад 95 %), а решта – це базова, стабілізаційна та інші дотації. Тож абсолютно погоджуємося з І. Луніною, що в тих випадках, коли місцева влада забезпечує реалізацію національної політики в певних галузях (наприклад, щодо здобуття середньої освіти або охорони здоров'я), доцільно підвищувати роль цільових трансфертів [6, с. 73].

Насамкінець зазначимо, що у сфері взаємовідносин державного та місцевих бюджетів значно актуалізувалася необхідність реформування міжбюджетних відносин з метою забезпечення регіонального економічного зростання, підвищення рівня фінансової незалежності та видаткової автономності місцевих бюджетів, підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Література:

1. Публічний звіт голови казначейства Тетяни Слюз про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2019 рік. URL : <https://www.treasury.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/%20%D0%93%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%98%202020.pdf> (дата звернення: 01.12.2020).
2. 49,5 млрдгрн - надходження до місцевих бюджетів за січень-лютий 2020 року. URL : <http://www.auc.org.ua/novyna/495-mlrd-grn-nadhodzhennya-do-miscevyh-byudzhetiv-za-sichen-lyutyu-2020-roku-do-karantynu> (дата звернення: 02.12.2020).
3. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. (у редакції від 16.11.2009). URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 03.12.2020).
4. Звіти про виконання місцевих бюджетів України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477> (дата звернення: 03.12.2020).
5. Бюджетний кодекс України зі змінами від 07.12.2017 №2246-VIII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2020).
6. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. *Економіка України*. 2014. № 11. С. 61–75.

Красевич Софія Петрівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» ННІОТ, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Сутність соціальної політики, що проводить сучасна держава виражається в її функціях, які стосуються культури, освіти, пенсійного забезпечення, охорони здоров'я та інших форм соцзахисту своїх громадян. Соціальних ознак держава набуває при реалізації цих функцій на умовах панування права, дотримання демократичних принципів реалізації соціально-економічної політики, забезпечення гарантій прав людини.

У ст. 3 Конституції України зазначено, що «...людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю». На основі цієї статті можна зробити висновок, що наша держава позиціонує себе як соціальну.

У ст. 46 Конституції України законодавчо закріплюється право громадян на соціальний захист. Сплата страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціального страхування громадянами, підприємствами, установами та організаціями забезпечує виконання права громадян на соціальний захист.

Для створення можливості догляду за непрацездатними створюється мережа приватних, комунальних та державних спеціалізованих закладів. Виплата пенсії чи інших видів соціальної допомоги має бути не нижчою від прожиткового мінімуму (встановлюється законом), для того щоб забезпечити гідний рівень життя [2].

Термін «соціальне забезпечення» був визначений в Концепції соціального забезпечення громадян України, яка схвалена постановою Верховної Ради України від 21 грудня 1993 р. Він передбачає право на отримання громадянами забезпечення, при втраті працездатності, яка може бути повною, частковою та тимчасовою, безробітті, що виникло через обставини, незалежні від них, а також при досягненні пенсійного віку (старості) та в інших випадках, які передбачає законодавство [4].

Сучасний соціальний захист згідно з правовими актами Міжнародної організації праці (МОП) базується на основі дев'яти основних видів соціальних допомог: медичне обслуговування; родинна допомога; допомога за умови хвороби, безробіття, старості, у зв'язку з нещасними випадками на виробництві; допомога в зв'язку з інвалідністю; допомога за умови вагітності та пологів; допомога у разі втрати годувальника.

З метою повного охоплення громадян соціальним забезпеченням у більшості країн світу функціонує система страхування із такими складовими елементами: корпоративні соціальні програми; державне соціальне забезпечення; індивідуальне (приватне) страхування [3].

На основі вище перелічених елементів в Україні сформувалися такі основні види соціального страхування: пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які в подальшому спровокували втрату працездатності; страхування на випадок безробіття; медичне страхування; інші види страхування передбаченні законами України.

В Україні можна виокремити такі основні складові соціального захисту населення: соціальне забезпечення; соціальна допомога; соціальне страхування [1].

Роботодавці та фізичні особи, у процесі розподілу ВВП, здійснюють сплату внесків на соціальне страхування, які спрямовуються до державних цільових фондів.

Характерною особливістю загальнообов'язкового державного соціального страхування є обов'язкова участь всіх працівників у формуванні страхових фондів, що створюються через сплату встановлених внесків.

Отже, сутність соціального страхування полягає у наданні соціального захисту у вигляді забезпечення (зазвичай матеріального) громадян у випадках пов'язаних із хворобою, втратою працездатності (повної або часткової), внаслідок втрати годувальника, безробіття з причин, які не залежать від особи, а також у разі досягнення пенсійного віку та інших ситуаціях, які передбачені законодавством.

Література:

1. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : навч. курс / О. О. Зайчук, О. Б. Зарудний, С. Б. Березіна та ін. К.: НВП «АВТ», 2004. 256 с.
2. Конституція України. Харків: Право, 2016. 82 с.
3. Москаленко О. В. Основні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування в умовах ринкової економіки: монографія. Харків: Юрайт, 2012. 400 с.
4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23 верес. 1999 р. № 1105-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46-47. Ст. 403.

Крисько Іванна Володимирівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Науковий керівник – к. е. н., доцент Коваль С. Л.

ОЦІНКА ДОХІДНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Домогосподарство та його дохід безпосередньо беруть участь у всіх трансформаційних процесах, що відбуваються в соціально-економічній системі суспільства, впливають на динаміку й тенденції розвитку

економіки України. Дохідна поведінка домогосподарств є ключовим фактором, який визначає рівень життя громадян, а також важливим індикатором економічного благополуччя держави та соціальної ситуації в країні. Саме тому, дослідження дохідної поведінки домогосподарств є особливо актуальним.

Дохідна поведінка домогосподарств – це діяльність, спрямована на формування та оптимізацію усіх можливих джерел доходів домогосподарств. Сукупні доходи населення характеризують обсяг матеріальних та інших благ, які надходять у розпорядження домогосподарств у результаті розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту [1, с. 113].

Проаналізуємо дохідну поведінку населення, дослідивши динаміку та структуру доходів домогосподарств України за джерелами походження (див. табл. 1.)

Таблиця 1

Динаміка та структура доходів домогосподарств України за джерелами походження у 2015–2019 рр.*

Показники		2015	2016	2017	2018	2019
Доходи домогосподарств	млн. грн.	1 772 016	2 051 331	2 652 082	3 248 730	3 699 346
	питома вага, %	100	100	100	100	100
Заробітна плата	млн. грн.	709 590	898 326	1 209 097	1 529 367	1 753 337
	питома вага, %	40,0	43,8	45,6	47,1	47,4
Прибуток та змішаний дохід	млн. грн.	323 506	378 213	477 854	572 065	678 275
	питома вага, %	18,3	18,4	18,0	17,6	17,0
Доходи від власності	млн. грн.	80 035	75 452	78 673	91 164	94 481
	питома вага, %	4,5	3,7	3,0	2,8	2,6
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	млн. грн.	658 885	699 340	886 458	1 056 134	1 173 253
	питома вага, %	37,2	34,1	33,4	32,5	31,7

* Розраховано і складено автором за даними [2].

Як видно із показників, представлених у табл. 1, основним джерелом доходів вітчизняних домогосподарств є заробітна плата. У 2015 р. домогосподарства отримали доходів у формі заробітної плати в розмірі 705 590 млн. грн. (40,0% від загального обсягу доходів), у 2016 р. – 898 326 млн. грн. (43,8%), у 2017 р. – 1 209 097 млн. грн. (45,6%), у 2018 р. – 1 529 367 млн. грн. (47,1%), у 2019 р. – 1 753 337 млн. грн. (47,4%). Варто зазначити, що частка заробітної плати у сумарних доходах

домогосподарств є доволі низькою і не забезпечує реалізацію її відтворювальної та стимулюючої функцій [3, с. 54].

Вагоме значення для формування доходів населення мають соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти. При цьому слід відзначити наявність тенденції до зниження їх частки у структурі доходів домогосподарств з 37,2% у 2015 р. до 31,7% у 2019 р. Динаміка абсолютних показників соціальних допомог та трансфертів у 2015–2019 рр. характеризувалася зростанням з 658 885 млн. грн. до 1 173 253 млн. грн. (табл. 1). Значні обсяги цієї групи надходжень можна оцінити двояко. З одного боку, це вказує на соціальну спрямованість державної політики, а з іншого – на пасивну дохідну поведінку більшої частини населення та стимулювання психології утриманства [4, с. 30].

Наступним видом доходу домогосподарств є підприємницький дохід, який можна оцінювати як позитивну складову, оскільки малі та середні підприємці як представники середнього класу є найважливішими верствами для забезпечення стабільного розвитку суспільства. Однак частка прибутку та змішаного доходу домогосподарств характеризуються тенденцію до зменшення з 18,3% у 2015 р. до 17,0% у 2019 р., незважаючи на зростання їх абсолютного обсягу з 323 526 млн. грн. до 678 275 млн. грн. (див. табл. 1).

Незначну частку в сумарних доходах домогосподарств займали доходи від власності (2,6–4,5%) (див. табл. 1).

У результаті дослідження дохідної поведінки вітчизняних домогосподарств виявлено, що характерною її рисою є негативна диспропорція структури доходів населення. Основним джерелом доходів домогосподарств є заробітна плата. Разом з тим, її частка у доходах є доволі низькою і зумовлює зниження відтворювальної, регулюючої та стимулюючої ролі заробітної плати, що призводить до негативних суспільних наслідків. Значна частина доходів домогосподарств формується за рахунок соціальних допомог та трансфертів, що вказує на пасивну дохідну поведінку більшої частини населення.

Література:

1. Шаманська О. С. Прагматика реалізації дохідної поведінки домогосподарств в контексті сучасних тенденцій. *Галицький економічний вісник*. 2013. №1 (40). С. 112–118.

2. Доходи та витрати населення України. URL: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/dvn_ric/dvn%20_u/dvn_u.htm (дата звернення: 12.11.2020).

3. Коваль С. Л. Оцінка дохідної поведінки вітчизняних домогосподарств у сучасних умовах. *Треті наукові читання пам'яті С. І. Юрія*: зб. наук. праць (м. Тернопіль, 28 листоп. 2017 р.). Тернопіль, 2017. С. 54–56.

4. Коваль С. Л. Особливості фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 7 (2). С. 28–34.

Кузимків Володимир Андрійович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Нечепоренко Віталій Русланович

студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Осадчук Федір Юрійович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Паньків Андрій Романович

аспірант, ЗУНУ

Науковий керівник – д.е.н., професор Лободіна З. М.

ВПЛИВ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ НА ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У Бюджетному кодексі України серед груп видатків бюджетів (стаття 82) окремо виділено такі, що хоча й призначені для забезпечення виконання функцій держави, проте можуть бути передані на виконання місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання на основі принципу субсидіарності. При цьому передача, делегування органам місцевого самоврядування права на здійснення таких видатків відбувається за умови надання їм фінансових ресурсів у вигляді закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів, або їх частки, а також трансфертів з Державного бюджету України[1].

Таке законодавче розмежування точно відображає процеси вітчизняної практики функціонування міжбюджетних трансфертів, а також концептуальні, сутнісні властивості цього економічного феномену. Адже погляд на міжбюджетні трансферти як на платежі, покликані просто

збалансувати місцеві бюджети та вирівняти міжрегіональні диспропорції є звуженим трактуванням. Трансферти виступають одним із джерел забезпечення фінансування делегованих від державного рівня повноважень. Іншим джерелом є закріплені загальнодержавні ресурси.

Закріплення на стабільній основі податків та зборів за місцевими бюджетами сприяє автономії, децентралізації та фінансовій незалежності регіонів, однак надає менші важелі центру для проведення загальнодержавної політики. Трансфертна складова дозволяє підтримувати державну цілісність, забезпечувати реалізацію фінансової політики держави, необхідний рівень централізації фінансових та економічних процесів, однак одночасно посилює залежність регіонів від центру, яка реалізується принципами та підходами, що використовуються при розрахунку та наданні міжбюджетних трансфертів.

Економічна сутність міжбюджетних трансфертів полягає головним чином у збалансуванні бюджетів всіх рівнів; вирівнюванні бюджетних диспропорцій між адміністративно-територіальними одиницями; фінансовому забезпеченні виконання делегованих державних повноважень.

Суспільно-політична сутність міжбюджетних трансфертів полягає у здатності здійснювати планомірний вплив на органи влади регіонального рівня з метою забезпечення реалізації фінансової політики держави[2, с. 99].

Охарактеризуємо динаміку міжбюджетних трансфертів за 2015–2019 рр., які надійшли з державного бюджету до місцевих.

У 2014 р. було перераховано з Державного бюджету України до місцевих бюджетів 130,6 млрд грн міжбюджетних трансфертів, що становило 94,9% річного плану, причому по загальному фонду виконання плану становило 97,2%, по спеціальному – 79,2%. У 2015 р. обсяг міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам становив 173,98 млрд грн, загальний відсоток виконання плану – 98,6%, по загальному і спеціальному фондах 99,1% та 48,9% відповідно.

У 2017 р. із Державного бюджету України до місцевих бюджетів було перераховано трансфертів на загальну суму 272602,9 млн грн, у тому числі трансфертів із загального фонду – 261278,5 млн грн, і 11324,4 млн грн – із спеціального. Порівняно з 2016 р. обсяг перерахованих трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів у 2017 р. збільшився на 77207,6 млн грн, і порівняно з 2015 р. – на 98 622,9 млн грн.

У 2018 р. обсяг міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам становив 298939,7 млн грн, загальний відсоток виконання плану – 98,12%, по загальному і спеціальному фондах – 98,89% та 84,56% відповідно.

У 2019 р. обсяг міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам становив 260302,02 млн грн, загальний відсоток виконання плану – 95,04%, по загальному і спеціальному фондах – 95,41% та 89,68% відповідно. Порівняно з 2018 р. обсяг перерахованих трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів у 2019 р. зменшився на 38637,7 млн грн.

Частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів у 2014 р. становила 56,4%, у 2015 р. з урахуванням змін до бюджетного законодавства цей відсоток зріс до 59,1%, у 2016 р. зазначений показник становив 53,4%, у 2017 р. – 54,3%, у 2018 р. – 53,15%, і лише у 2019 р. знизився до 46,44%. Збільшення питомої ваги міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів свідчить про:

- посилення їхньої ролі у формуванні доходів місцевих бюджетів України;

- активне використання міжбюджетних трансфертів як інструменту вирівнювання;

- зростання рівня фінансового забезпечення делегованих органам місцевого самоврядування повноважень за рахунок коштів Державного бюджету України;

- посилення фінансової залежності органів місцевого самоврядування від центральних органів державної влади та їхню неспроможність за рахунок закріплених і власних доходів місцевих бюджетів здійснювати видатки на виконання повноважень.

З іншого боку, формування дохідної частини місцевих бюджетів значною мірою за рахунок міжбюджетних трансфертів впливає також на структуру їхніх видатків, оскільки більшу частку у складі трансфертів становлять субвенції, які надаються для конкретно визначених цілей[3, с. 238].

Динаміку питомої ваги видатків місцевих бюджетів, які здійснюються за рахунок субвенцій з Державного бюджету України, відображено на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка частки видатків місцевих бюджетів, які здійснюються за рахунок міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету України, у 2014–2019 рр., %*

* Розраховано автором на основі даних [4].

За рахунок міжбюджетних трансфертів з державного бюджету здійснювалося від 57,88% у 2014 р. до 62,12% у 2015 р. та зменшенням до 45,97% у 2019 р. видатків місцевих бюджетів, зокрема за рахунок субвенцій – від 29,32% у 2014 р. до 59,52% у 2015 р. та зменшенням до 41,4% у 2019 р.

Таким чином, зміни у структурі міжбюджетних трансфертів, зумовлені проведенням реформи міжбюджетних відносин у кінці 2014 р., у результаті яких різко зросла частка субвенцій у складі міжбюджетних трансфертів, отриманих місцевими бюджетами з державного, та зменшилася частка дотацій (якщо в 2014 р. сума дотацій становила 64,4 млрд грн, а їх питома вага – 49,3% у міжбюджетних трансфертах, то в 2015 р. – 7,3 млрд грн, або 4,2%, 2016 р. – 4,2 млрд грн, або 3,1%, 2017 р. – відповідно 22 млрд грн або 8,1%, 2018 р. – 25,2 млрд грн або 8,4%, 2019 р. – 25,86 млрд грн або 9,93%) свідчать про посилення взаємозв’язку видатків місцевих бюджетів і міжбюджетних трансфертів як джерела їх здійснення. З одного боку, збільшення частки субвенцій у складі міжбюджетних трансфертів сприяє покращенню рівня фінансового забезпечення делегованих органам місцевого самоврядування повноважень, а з іншого боку – зменшує рівень фінансової самостійності органів місцевого самоврядування у прийнятті управлінських рішень щодо використання бюджетних ресурсів.

Література:

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 02.12.2020).
2. Ткач К. Теоретичні аспекти міжбюджетних трансфертів як інструменту конвергенції економічного і соціального розвитку держави. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 4. С. 97–102.
3. Лободіна З. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації : моногр. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 412 с.
4. Звіти про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2014–2019 рр. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 02.12.2020).

Куриляк Тетяна Петрівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В.М.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ, ЇХ РОЛЬ І ПРИЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Місцеві бюджети займають не лише вагоме місце у бюджетній системі, але й одне з ключових місць в економічній системі кожної держави. В Україні, згідно з Бюджетним кодексом, місцевими визначаються: бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах) [2].

Місцеві бюджети здійснюють безпосередній вплив на задоволення різноманітних потреб населення, стан та якість надання державних послуг. Для ефективної організації управління економікою та соціальною сферою на своїй території органи місцевого самоврядування повинні мати у своїх володіннях достатні фінансові джерела та ресурси. Головними передумовами забезпечення фінансової незалежності й автономії органів місцевого самоврядування є чіткий розподіл владних і функціональних повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування та надання місцевому самоврядуванню належних повноважень щодо надання суспільних благ і послуг.

Видатки місцевих бюджетів найбільш яскраво віддзеркалюють їх значення у функціонуванні місцевого господарства, утриманні об'єктів соціально-культурного призначення, проведенні інвестиційної політики, здійсненні соціального захисту населення, охороні навколишнього середовища. Вони відображають ті самі соціально-економічні відносини, що й видатки Державного бюджету, але на місцевому рівні й з урахуванням регіональних особливостей. У таблиці 1. подано різні трактування поняття «видатки місцевих бюджетів».

Таблиця 1

**Узагальнення наукових підходів до трактування
поняття «видатки місцевих бюджетів»***

Науковці	Суть підходу
С. Юрій, В. Федосов [6].	знаряддя вияву економічної сутності місцевих бюджетів як фінансової бази місцевого самоврядування
О. Кириленко [5].	джерело забезпечення суспільних потреб, отримання суспільних благ як безпосередньо населенням, так і суб'єктами господарської діяльності
В. Кравченко [3].	головний елемент фінансів місцевих органів влади; точне відображення функцій і завдань, які покладені на місцеву владу
В. Базилевич [1].	економічні відносини, що виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади
Т. Мигович [4].	економічні відносини, які виникають між суб'єктами господарювання та органами місцевої влади для забезпечення розвитку адміністративно-територіальної одиниці та задоволення потреб відповідної громади через розподіл і використання грошових фондів місцевого самоврядування за цільовим призначенням

*Складено автором за даними [1,3,4,5,6].

Однак, об'єктом нашого наукового інтересу є не уся сукупність видатків місцевих бюджетів, а лише їх частина – та частина видатків, яка впливає на людський розвиток. Для того, аби визначити які ж видатки впливають на людський розвиток, то потрібно розглянути саму сутність людського розвитку.

У «Доповіді про людський розвиток» за 1994 рік ООН наводиться таке визначення терміну: «Сталий людський розвиток являє собою такий розвиток, який не лише призводить до економічного зростання, але й до справедливого розподілу його результатів, який відновлює навколишнє середовище, а не знищує його, який підвищує рівень відповідальності людей, а не перетворює їх на бездушних виконавців. Такий розвиток

приділяє першочергової уваги бідним, підвищуючи їх можливості і забезпечуючи їм участь у прийнятті рішень, котрі впливають на їх життя. Такий розвиток – розвиток для людей, для природи, для збільшення кількості робочих місць і покращення положення жінок у суспільстві» [7].

Щодо видатків, які впливають на людський розвиток, то ці видатки стосуються фінансування тієї частини повноважень органів місцевої влади і самоврядування, яка спрямована на задоволення матеріальних, духовних та соціальних інтересів громадян. Отже, видатки місцевих бюджетів, які безпосередньо та безумовно впливають на людський розвиток, на наш погляд, доцільно визначати як економічні відносини між юридичними і фізичними особами, з одного боку, та органами місцевої влади та самоврядування, з іншого боку, які виникають у зв'язку з розподілом централізованого фонду грошових коштів, що перебуває у розпорядженні останніх та його використанням на виконання ними власних і делегованих повноважень щодо задоволення матеріальних і культурних потреб громадян з метою підвищення суспільногосподарського добробуту. Відповідно до таких міркувань, до видатків, які безпосередньо впливають на людський розвиток варто зарахувати видатки на: освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення.

Література:

1. Базилевич В. Д. Державні фінанси : навч. посіб. Атіка, 2002. 368 с.
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 8 липня 2010 р., №2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1329896557051809> (дата звернення: 25.11.2020р.).
3. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України : навч. посіб. К. : Знання, КОО, 1999. 487 с
4. Мигович Т. М. Аналіз структури видатків місцевих бюджетів. URL: <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/Збірник/2011-2/Мигович.pdf> (дата звернення: 25.11.2020).
5. Місцеві фінанси : підруч. / О. П. Кириленко, О. Р. Квасовський, А. В. Лучка та ін /за ред. О. П. Кириленко. К. : Знання, 2006. 677 с
6. Фінанси : підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2012. 687 с.
7. UNDP (United Nations Development Programme).1994. Human Development Report 1994. N.Y.: Oxford University Press (дата звернення: 27.11.2020).

Лазута Надія Михайлівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету економіки та управління, ЗУНУ

Мельник Іван Васильович
студент 2 курсу ОС «магістр» факультету економіки та управління, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Навольська Н.В.

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарської діяльності будь-яке підприємство повинне мати чітко розроблений план своєї діяльності, його наявність сприяє росту показників прибутковості та ефективності. За його відсутності підприємству важко реагувати на стрімкі зміни зовнішнього середовища та приймати правильні управлінські рішення. Недостатнє усвідомлення значущості планування може бути ознакою неякісного управління підприємством.

Ефективно побудована система стратегічного управління підприємством забезпечує його фінансову стійкість, конкурентоспроможність та ефективне функціонування на ринку. Для прийняття правильних та далекоглядних управлінських рішень керівник повинен бути ознайомлений з об'єктивною інформацією про витрати та доходи підприємства, про відхилення фактичних показників. Проте на сьогоднішній день підприємствам не достатньо дбати про своє економічне становище, необхідно спрямовувати свою діяльність на підтримку та впровадження програм на стратегічне планування розвитку підприємства.

Стратегічне планування – це довгострокове планування на основі проміжних цілей. Усі види стратегічного планування мають узгоджуватися між собою і складати єдину цілісну систему планів, стрижнем якої є генеральна мета, місія підприємства, що може бути реалізована лише за умови детального опрацювання всіх аспектів середовища господарювання та внутрішнього потенціалу підприємства [2].

Завдання планування визначаються кожною фірмою самостійно в залежності від діяльності, якою вона займається. Загалом, завдання стратегічного планування будь-якої фірми зводяться до такого:

- планування зростання прибутку;
- планування витрат підприємства і, як наслідок, їх зменшення;
- збільшення частки ринку, збільшення частки продажів;

– поліпшення соціальної політики фірми.

Розглянемо підхід до побудови стратегічного планування, адаптований під діяльність підприємства:

1. Встановити головну ціль підприємства.
2. Провести маркетинговий аудит.
3. Провести SWOT-аналіз підприємства, який включає наступні етапи: розробка пропозицій; визначення цілей та стратегій маркетингової діяльності; оцінка результатів, що очікуються; визначення альтернатив.
4. Формування програми виконання планів.
5. Реалізація, оцінка та контроль виконання розроблених планів.

Для ефективної діяльності підприємства необхідно розробляти нові підходи стратегічного планування, це допоможе швидше досягати цілей. Необхідно розробляти стратегію, яка б була здатна знизити витрати підприємства, покращити технологію виробництва, легко пристосовувалась до існуючої системи управління[2].

Стратегічне планування відіграє важливу роль в управлінні діяльністю підприємства. Воно дає змогу зосередитись на головних проблемах і відкинути другорядні; визначити й скоординувати дії з реалізації місії й основних цілей фірми, шляхи її перетворення в новий стан (який бізнес припинити, який продати, у який перейти, з яким об'єднатися), способи використання необхідних для цього ресурсів.

Основні позитивні зміни, які відбудуться при впровадженні стратегічного планування:

- визначається генеральна мета діяльності підприємства;
- спрощується спосіб прийняття рішень: будь-які можливості/загрози аналізуються з точки зору впливу даної події на генеральну мету;
- співробітники стають самостійними і самовмотивованими: час на те, щоб пояснити нові завдання зводиться до мінімуму;
- клієнти перетворюються на стратегічних партнерів [1].

Отже, стратегічне планування, яке спрямоване на рішення кардинальних проблем, має бути підкріплено поточним плануванням, яке забезпечує досягнення стратегічних цілей. Звичайно, при цьому повинна забезпечуватися наступність планів, їх взаємозв'язок, хоча структура планових рішень, методи планування і терміни реалізації будуть відрізнятися.

Література:

1. Кузнєцова А. В. Застосування стратегічного планування на підприємстві: переваги та недоліки. *Управління розвитком*. 2014. №8. С. 124-126.
2. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник [2-ге вид., перероб. і доп.]. К.: КНЕУ, 2004. 699 с.

Маркевич Аліна Владиславівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – д.е.н., професор Кириленко О.П.

БЮДЖЕТ УЧАСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Неузгодженість інтересів місцевих органів влади та громадян України, що зросла останніми роками, обумовлює зниження довіри населення до владних структур. Рівень довіри до влади підвищується, якщо вона допускає участь громадян не лише у виборах, референдумах, громадських слуханнях, а й безпосередньо у процесі прийняття рішень та контролі за їх виконанням. Реалізуючи засади прямої демократії у формі партиципаторного бюджетування, громадяни мають можливість реально впливати на розподіл місцевого фінансування.

Науковці наголошують, що партиципативний бюджет виступає інноваційною формою бюджетування, яка сприяє залученню громадян до вирішення проблем територіальних громад, розвитку місцевих ініціатив і реалізує інноваційний механізм залучення громадськості до розподілу коштів, обговорення територіальною громадою окремих напрямків використання бюджетних коштів, включаючи поточні й капітальні видатки [1].

Історія партиципаторного бюджету розпочалася у 1989 році у місті Порту-Алегрі, столиці штату Ріу-Грандіду-Сул в Бразилії. Він був прийнятий на муніципальному рівні. Бюджет участі в м. Порту-Алегрі протягом декілька років після його впровадження сприяв досягненню позитивних результатів, зокрема знизив рівень корупції, істотно підвищив якість освіти та охорони здоров'я, покращив систему каналізації та очищення міста [2].

Концепція бюджету участі активно застосовується увсьому світі, адже, як показав досвід, він є інноваційним фінансовим інструментом залучення громадськості до бюджетного процесу. Бюджет участі або партисипативний бюджет є однією з форм демократії участі на місцевому рівні, що забезпечує системний механізм залучення громадян до процесу прийняття бюджетних рішень певної територіальної громади. Поняття “бюджет участі” можна розглядати у широкому класичному розумінні: впровадження такого бюджету вимагає повної зміни уявлення про управління містом – необхідність відходу від класичної представницької демократії до демократії участі, яка акцентує увагу на прямій участі громадян у політичному процесі на рівні міста. У вузькому сенсі бюджет участі є демократичним процесом, в якому мешканці безпосередньо вирішують, як витратити певну частину місцевого бюджету, який, на відміну від класичного, не вимагає реформи системи управління містом, а відноситься тільки до маржинального розподілу бюджету міста[2].

Основними принципами партиципаторного бюджетування є:

- ефективний перерозподіл фінансових ресурсів на користь найбільш вразливих верств населення;
- створення нових відносин між місцевою владою та громадянами;
- перебудова соціальних зв’язків і соціальних інтересів;
- запровадження нової демократичної культури і заохочення активного громадянства.

9 листопада завершилося голосування за подані жителями Тернопільської громади проекти «Громадського бюджету 2021». Цього року участь у голосуванні взяли 27377 тернополян, які загалом віддали 40752 голоси за малі і великі проекти. Близько 93% жителів громади голосували онлайн, і лише 7% осіб – через ЦНАП. Цьогоріч із 131-го поданого проекту до голосування допущено 84, 46 з них – малі та 38 – великі [3].

Запровадження бюджету участі безумовно має позитивні наслідки його реалізації, серед яких:

- зменшення політичної напруги в суспільстві;
- підвищення рівня податкових надходжень до міського бюджету;
- зменшення міських адміністративних витрат;
- зниження рівня корупції за рахунок збільшення громадської активності місцевого населення;
- підвищення рівня обізнаності населення у питаннях використання бюджетних коштів;

Таким чином бюджет участі є новітнім інноваційним інструментом, за допомогою якого громадяни долучаються до процесу прийняття бюджетних рішень. Він є однією із форм демократії участі на місцевому рівні. Завдяки бюджету участі громадяни можуть висловити свою думку щодо розподілу публічних ресурсів, розставлення пріоритетів використання коштів.

Література:

1. Перчук О. В. Реалізація бюджету для громадян в системі управління публічними фінансами: дисертація. Електронний архів національного університету «Чернігівська політехніка». URL: <http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/17598> (дата звернення: 20.04.2020).

2. Кириленко О. П., Чайковська І. Я. Перспективи запровадження бюджету участі в Україні на основі зарубіжного досвіду. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2015. Вип. 2. С. 86-100.

3. «Громадський бюджет Тернополя 2021». URL: <https://ternopilcity.gov.ua/news/43757.html> (дата звернення 22.04.2020).

Марціясь Богдана Ігорівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Економічний розвиток кожної держави чи то адміністративно-територіальної одиниці, чи то підприємства залежить від обсягу ресурсів, якими вони володіють. До прикладу, це можуть бути інтелектуальні, природні, матеріальні, трудові і певна річ, фінансові ресурси в тому числі. Без сумніву, необхідність кожного із них для суб'єктів економіки є значною, однак на думку представників економічної науки, найважливіша роль належить фінансовим ресурсам.

Дослідженням сутності фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування як економічної категорії займались багато науковців, проте єдиного підходу до її трактування досі не існує. Зокрема, О. Д.

Василик зазначає, що для науково обґрунтованого визначення поняття фінансових ресурсів необхідно чітко вказати критерії, яким воно повинне відповідати. Зокрема, до них належать джерела утворення, цільове призначення та форми виявлення [1].

Перш, ніж зосередити увагу на розкритті самої сутності наукового поняття «фінансові ресурси», необхідно з'ясувати джерела їх формування та форми виявлення.

Аналізуючи форми виявлення фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, О. Д. Василик зазначає, що грошові засоби набувають ознак фінансових лише тоді, коли вони зосереджуються у відповідних фондах, для яких встановлено порядок створення та використання. Варто зазначити, що фондом є певний обсяг грошових коштів, для яких є чітко визначеними джерело, а також ціль використання [1]. З огляду на те, що однією із складових фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування є доходи місцевого бюджету, конкретний обсяг яких затверджується відповідними рішеннями органів місцевого самоврядування, а порядок формування, джерела та напрями використання регулюються законодавчими та нормативними актами, то їх можна вважати фінансовими ресурсами та, відповідно, погодитись із твердженням О. Д. Василика. Іншою ж складовою фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування є фінансові ресурси бюджетних установ, до яких належать: вкладення у фонд основних засобів, інші необоротні матеріальні та нематеріальні активи, незавершене капітальне будівництво, створення, виготовлення необоротних активів, що перебувають у безпосередньому розпорядженні бюджетної установи; вкладення у фонд малоцінних і швидкозношуваних предметів; результат виконання кошторису за загальним і спеціальним фондами місцевого бюджету; результат переоцінок матеріальних, нематеріальних та фінансових активів, крім операцій із курсовими різницями. Вищезгадані суми відображаються у I розділі пасиву балансу бюджетної установи «Власний капітал». Крім того, власний капітал бюджетної установи можна сформулювати як частину в активах, яка є закріпленою за бюджетною установою з правом оперативного управління, та її фінансові результати діяльності за минулі роки. Варто зазначити, що В. М. Федосов, В. М. Опарін та С. В. Львовчкін під фондом грошових коштів розуміють засіб концентрації не тільки фінансових ресурсів, а й доходів бюджетних установ [4]. При дослідженні форми виявлення фінансових ресурсів підприємств і організацій комунальної форми власності, варто зазначити,

що в їх практичній діяльності таке поняття, як «фонди», відсутнє, й яке із прийняттям Національних П(С)БО було замінено на «капітал». Винятком лише є підприємства та організації, які отримують із місцевого бюджету фінансову підтримку і складають звітність щодо надходження та використання коштів загального та спеціального фондів. Загалом фонд грошових коштів, на наш погляд, є конкретним обсягом коштів, який характеризує їх рух через даний фонд протягом певного періоду. Крім того, кошти фонду мають знаходитись в постійному русі, а саме: від забезпечення їх надходження з визначених джерел до фінансування конкретних витрат. Таким чином, формою виявлення фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування є грошові кошти, частина яких концентрується у відповідних фондах (загальний та спеціальний фонди місцевого бюджету і фонди бюджетних установ).

Отже, на основі теоретичного дослідження економічної сутності фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування можна зробити такі висновки: фінансові ресурси органів місцевого самоврядування є результатом розподілу та перерозподілу накопичених благ у суспільстві та необхідним джерелом для забезпечення розширеного відтворення, фінансування місцевих програм розвитку і соціального забезпечення територіальної громади; формою виявлення фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування є грошові кошти, частина яких концентрується у відповідних фондах. Але при цьому фондова форма фінансових ресурсів є притаманною лише доходам місцевого бюджету, а бюджетні установи, підприємства та організації комунальної форми власності мають здатність до формування й використання фінансових ресурсів як фондової, так і не фондової форм.

Література:

1. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. Київ: НІОС, 2000. 416с.
2. Опарін В. М. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення. *Вісник Національного банку України*. 2000. №5. С. 10-12.
3. Рендович П. М. Теоретико-ретроспективні підходи до поняття «фінансові ресурси». *Формування ринкових відносин в Україні*. 2007. №9. С. 38-42.
4. Федосов В. М., Опарін В. М., Львовчкін С. В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія / за ред. В. М. Федосова. Київ: КНЕУ, 2002. 387 с.

5. Хачатурян С. В. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація. *Фінанси України*. 2003. №4. С. 77-81.

Мацьопа Григорій Васильович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В.М.

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМ ДЕФІЦИТОМ

Бюджетний дефіцит є одним із найскладніших економічних явищ, повний контроль над яким практично не можливий. На його розмір впливає багато чинників, а сам він є індикатором який показує наскільки добре працює фінансовий механізм держави. С. І. Юрій охарактеризовує його як «дуже складне економічне явище, у якому віддзеркалюються різні аспекти соціально-економічного розвитку суспільства та ефективність економічної політики держави»[1, с. 208].

На розмір бюджетного дефіциту впливає велика кількість факторів, що і зумовлюють важкість управління ним. Велике значення мають монетарні показники:

- економічна кон'юктура;
- рівень інфляції та безробіття;
- інвестиційний клімат в країні;
- рівень боргового навантаження;
- рівень банківського ризику.

Особливо добре складність управління бюджетним дефіцитом спостерігається у випадку настання фінансової кризи, під час якої бюджетний дефіцит саме набуває небезпечного розміру і негативно впливає на економіку. В процесі розвитку державних фінансів сформувалися два підходи до управління державним боргом. Перший підхід передбачає мінімізацію дефіциту, ще на етапі затвердження бюджету та строгу відповідність між доходами та видатками бюджету. Необхідною умовою є висока якість планування, в іншому випадку є ризик отримати фактичний дефіцит бюджету через завищення планових показників доходів і відповідно їх не виконання. Для прикладу, схожа ситуація в Україні з року в рік відбувається із фінансування за рахунок приватизації державного майна. У 2019 р. план по приватизації виконаний

лише на 3%. Закладаючи в план нереалістичні суми коштів, в кінцевому результаті ми отримуємо «діри» у фінансуванні дефіциту.

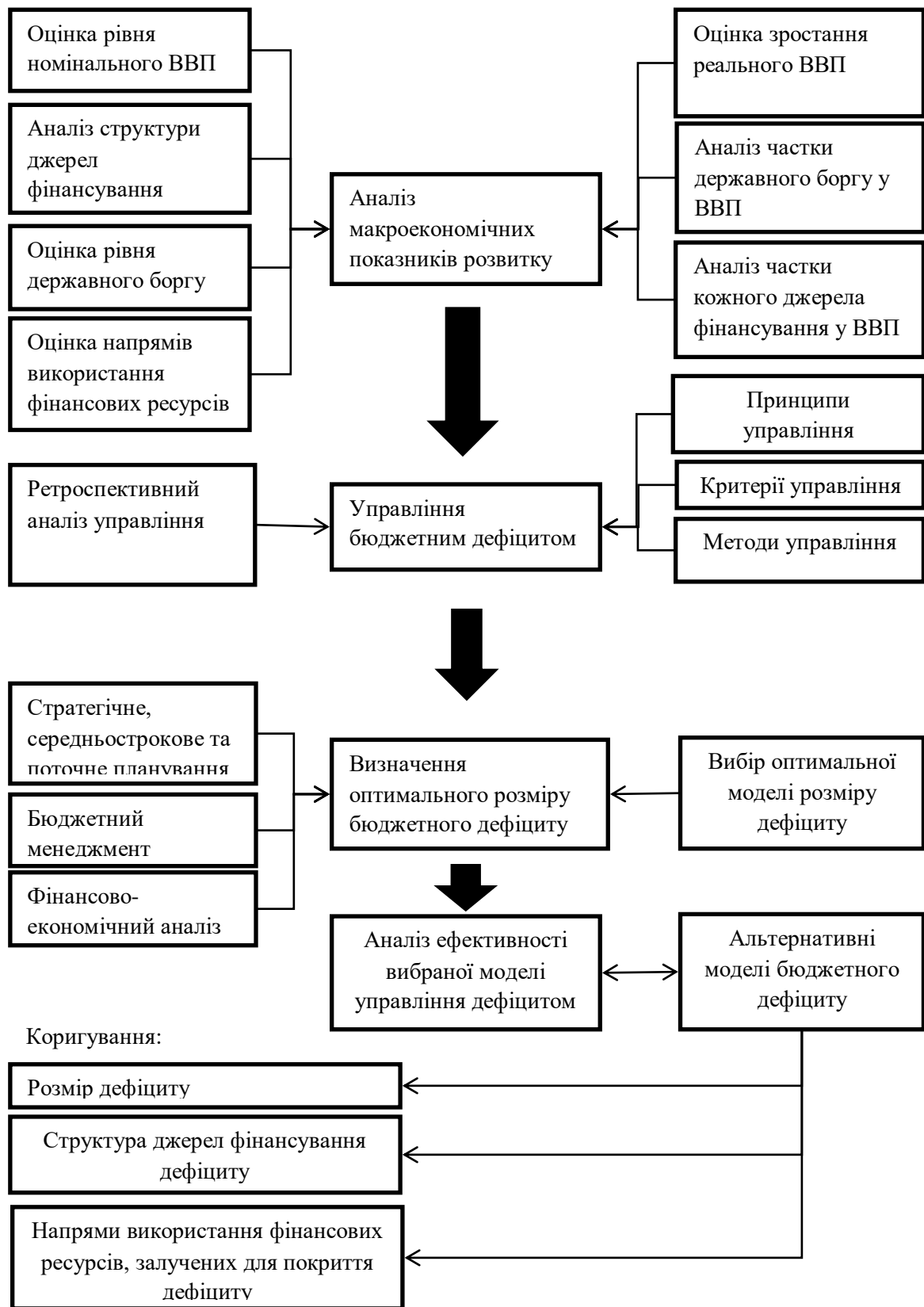
Основою такого підходу все ж є планування від доходів, що в деякому розумінні протистоїть принципам виконання державою своїх функцій. Відповідно має забезпечуватися фіскальна максимізація надходжень, що не є позитивним, адже держава змушена відмовитися від більш якісного перерозподілу фінансових ресурсів за допомогою податкового методу. Виникає необхідність забезпечення високоступіня контролю за бюджетними коштами, як в процесі витрачання, так і в процесі надходження коштів. Наслідком цього підходу є мінімізація бюджетного дефіциту, а разом із тим величини запозичень та боргового навантаження. Проте, слід пам'ятати, що такий підхід приведе до низького рівня економічного зростання, зниження бюджетного інвестування, неможливістю забезпечити повну зайнятість та обмеженістю економіки ресурсами. Але є і позитивні наслідки у вигляді стабілізації економічної кон'юктури та зниження інфляції [2].

Другий підхід передбачає не боротьбу з дефіцитом, а саме його використання. Дефіцитне фінансування згідно теоретичної частини може мати декілька цілей, наприклад: регулювання фаз економічного циклу, тобто вихід з кризи, пришвидшення економічного зростання, стимулювання сукупного попиту чи оновлення інфраструктури. Останнє є однією з цілей 2020 р. в Україні, а саме відновлення 4 тис. км. доріг, на що має залучитися додатково 20 млрд. кредитних коштів. При такому підході дефіцит бюджету виступає своєрідним «важелем» для стимулювання економічного зростання. Проте для того, щоб дефіцит працював на економіку, а не проти неї, має виконуватися одна умова, вигода від залучення кредитних коштів має перевищувати їх обслуговування.

Дану практику активно використовує Великобританія, на законодавчому рівні в неї прийнято «золоте правило бюджетних фінансів», яке полягає у прийнятті розміру дефіциту бюджету лише в обсязі, що не перевищує розмір бюджетного інвестування. Дана практика дозволяє проводити фінансування не боячись негативних наслідків, адже дефіцит носить активний характер. Тобто такий, що породжений інвестуванням, а не недостатністю коштів бюджету. Що ж до механізму управління державним дефіцитом, то він відображений на рис. 1.

Універсальним методом управління бюджетним дефіцитом є регулювання дохідної і видаткової частини ще на етапі планування та прогнозування майбутнього бюджету. Особливу увагу на цьому етапі

необхідно присвятити питанню встановлення розміру дефіциту, або хоча б його граничної межі, як це і практикують в Україні. На цьому етапі управлінням дефіцитом також доцільним є моделювання економічних процесів та проведення бюджетного ризик-менеджменту. Вже в процесі виконання бюджету коригування обсягу дефіциту є більш важким завданням і не таким простим [3].

Рис. 1. Механізм управління бюджетним дефіцитом*

*Складено автором на основі [3].

Отже, управління бюджетним дефіцитом має базуватися на довгостроковій перспективі. Зумовлено це неможливістю за рахунок орієнтації на коротку перспективу досягнути потрібного ефекту. Тому, тактичні заходи щодо врегулювання обсягу дефіциту та збалансування бюджету мають проводитися виключно в рамках стратегії управління. Саме розроблення такої стратегії є необхідним для України, оскільки діючі стратегічні документи є нереалістичними і не ставлять стратегічних цілей.

Література:

1. Жадько К. С., Гончарова Є. В. Фінансово-економічна сутність дефіциту державного бюджету та його вплив на соціально-економічне життя країни. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/11-2015/48.pdf> (дата звернення: 10.10.2020).

2. Волошанюк Н. В. Мавдрик О. О. Дефіцит державного бюджету України та проблеми управління ним. *Молодий вчений*, 2017. № 5 (45) С. 529-532. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5/119.pdf> (дата звернення: 12.10.2020).

3. Пасічний М. Д. Механізм управління дефіцитом бюджету в умовах соціально-економічних перетворень. *Економіка та держава*, 2011. № 9. С. 46-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_9_15 (дата звернення: 12.10.2020).

Мельник Алла Леонідівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Коваль С. Л.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Стрімке поширення фінансових відносин на всі сфери життєдіяльності людини, залучення до участі на фінансовому ринку дедалі ширшого кола приватних інвесторів, наявність низки інвестиційних ризиків при вкладанні коштів у різноманітні фінансові проекти потребують цілісної й дієвої системи захисту прав та інтересів громадян України, що актуалізує проблему підвищення фінансової грамотності населення.

Вивчення літературних джерел дозволило зробити висновок, що досі не існує єдиного усталеного визначення поняття «фінансова грамотність», тож навіть науковці по різному тлумачать значення цього терміна.

На думку професора Т. С. Смовженко, фінансова грамотність допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття і використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати і заощадження для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо [1, с. 11].

А. В. Зеленцова, Е. А. Блискавка та Д. Н. Демидов підкреслюють, що фінансова освіченість дає можливість громадянам керувати своїм матеріальним благополуччям, і навпаки, відсутність елементарних фінансових знань і навичок обмежує можливості людей щодо прийняття правильних рішень для забезпечення свого добробуту [2, с. 28].

Як сукупність знань та навичок, що формують вміння розпоряджатися своїми власними коштами з мінімальними ризиками та максимальною ефективністю трактують фінансову грамотність Н. Дорошенко та В. Романів [9].

На думку О. Шаманської та Т. Кізими, формування фінансово грамотної особистості визначається як процес, в результаті якого отримані фінансові знання обумовлюють зміни в фінансовій поведінці населення, які дозволяють приймати більш ефективні та зважені фінансові рішення [3, с. 18]. Іншими словами, фінансова грамотність розглядається у взаємозв'язку зі знаннями щодо фінансових відносин і визначає фінансову поведінку індивіда чи певної групи осіб .

Фінансова грамотність – це сукупність теоретичних знань, а також здатність населення використовувати свої знання на практиці. Фінансова грамотність складається з ефективного управління власними фінансами, здійснення обліку доходів та витрат, уміння орієнтуватися в особливостях різноманітних фінансових продуктів та послуг, мати актуальну інформацію щодо ситуації на фінансових ринках, приймати обґрунтовані рішення щодо фінансових продуктів і послуг та нести відповідальність за такі рішення [4, с. 6].

Грунтовне дослідження фінансової грамотності в контексті забезпечення фінансової безпеки домогосподарства здійснено М.С. Зварич. На думку вченої, фінансова грамотність допомагає бути обачливим, розпізнавати фінансові піраміди та інші шахрайські схеми, а також уникати накопичення непосильних боргів. Уміння управляти власними та сімейними фінансами підвищить добробут домогосподарств,

а обізнаність з асортиментом фінансових послуг дозволить активніше використовувати можливості на фінансовому ринку [5, с. 30]. Грамотність (в тому числі і фінансова) є важливим інструментом для формування власного добробуту як однієї з найвагоміших складових фінансової безпеки домогосподарств та достойного рівня життя. ринку [6, с. 33].

Кучерова Г. Ю. досліджує фінансову грамотність, освіченість та обізнаність населення у взаємозв'язку і доводить, що вони посідають важливе місце у фінансовому секторі економіки та стають основою його сталого розвитку. На думку, вченої фінансова грамотність являє собою певне вміння застосовувати фінансові знання та використовувати здобуті фінансові навички, щоб отримувати максимальну користь від управління власними фінансами та застосування фінансових послуг [8, с. 128]. Під фінансовою обізнаністю Кучерова Г. Ю. розуміє наявність у людини певного рівня фінансових знань та навичок, що формують його відповідний рівень компетентності з фінансових питань. Тобто оцінкою фінансової грамотності населення має бути рівень фінансової обізнаності. Фінансова освіченість характеризує наявність певного рівня здобутої фінансової освіти [8, с. 128].

Аналіз та узагальнення різних точок зору, які розкривають зміст досліджуваного поняття дають змогу зробити висновок про його багатогранність. Враховуючи напрацювання вчених економістів та висловлюючи власне бачення, вважаємо, що розкриваючи зміст фінансової грамотності доцільно зосередити увагу на здатності приймати правильні фінансові рішення та діяти відповідно до конкретних обставин знання спираючись на розуміння та навички. . З огляду на вищевикладене, фінансова грамотність – це знання, розуміння, навички та впевненість, які дозволяють особі приймати правильні фінансові рішення та діяти відповідно до конкретних обставин для покращення якості та рівня життя.

Література:

1. Фінансова грамотність : навч. посіб. / за ред. Т. С. Смовженко. 2-ге вид. Київ, 2013. 311 с.
2. Зеленцова А. В., Блискавка Е. А., Демидов Д. Н. Повышение финансовой грамотности населения. Международный опыт и российская практика. Москва: ЦИПСИР, 2012. 112 с.
3. Дорошенко Н. О., Романів В. В. Фінансова грамотність населення України. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL:

http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/81.pdf (дата звернення: 28.11.2020).

4. Кізима Т. , Шаманська О. Фінансова грамотність населення і фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 1. С. 16–26.

5. Финансовая грамотность и защита потребителей: незамеченные аспекты кризиса: Рекомендация ОЭСР относительно надлежащей практики финансового образования и знаний о кредитах. ОЭСР. 2009. Июнь. 20 с.

6. Зварич М.С. Фінансова безпека домогосподарства: чинники впливу і загрози. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* / Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. дослідж. Львів, 2017. Вип. 2 (124). С. 29–34.

7. Зварич М.С. Інструментарій аналізу впливу фінансової безпеки на добробут домогосподарств в Україні. *Вісник Університету банківської справи*. 2017. №3. С. 30–35.

8. Кучерова Г. Ю. Шляхи розвитку фінансової культури населення. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Сер. : Економіка і менеджмент*. 2013. № 2. С. 125–131.

Мелих Оксана Юріївна
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія, ЗУНУ
Стасюк Христина Андріївна
студентка 2 курсу ОС «магістр» ННІОТ, ЗУНУ

ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Хоча Україна не вважається світовим лідером за розміром державного боргу, проте її боргові зобов'язання щорічно зростають. З 2008 р. по 2019 р. державний та гарантований державою борг України зріс на 318%, наслідком чого є зростаючий борговий тиск на державний бюджет за рахунок збільшення платежів на виконання боргових зобов'язань.

Ключовими проблемами у сфері державної заборгованості на даний час в Україні є: зростання державного боргу в абсолютному вираженні; домінування у структурі державної заборгованості боргових зобов'язань

номінованих в іноземних валютах (65%), що посилює валютні ризики; значний розмір гарантованого державою боргу (11,9% сукупних боргових зобов'язань), що породжує додаткові витрати внаслідок неплатоспроможності позичальників; велика частка боргових зобов'язань (34,3% прямого зовнішнього боргу країни) перед міжнародними фінансовими організаціями, що породжує загрозу фінансовій незалежності та економічній безпеці країни в цілому; слабкий розвиток внутрішнього фондового ринку, що ускладнює залучення урядом позик; відсутність досконалого інституційного механізму щодо активного управління державним боргом та ефективного використання залучених ресурсів [1].

Тому, актуальними видаються завдання щодо ефективного управління державною заборгованістю, адже таке управління передбачає розв'язання проблеми послаблення боргового навантаження й ризику невиконання боргових зобов'язань.

Враховуючи вище висвітлене, український уряд, в процесі реалізації боргової політики, повинен орієнтуватись на залучення необхідного фінансування за найнижчої можливої вартості з урахуванням ризиків. У зв'язку з цим визначено основні цілі управління державним боргом: мінімізація валютного ризику; мінімізація ризику рефінансування; залучення пільгових кредитів; створення передумов для притоку інвестицій.

Реалізація запропонованих нижче рекомендацій забезпечить нівелювання (чи зменшення наслідків) кризи ліквідності, оптимізацію структури боргових зобов'язань та їх позитивний вплив на економічні процеси в країні:

- оптимізація структури державної заборгованості в розрізі валют, відсоткових ставок, що дозволить зменшити відповідні ризики;
- надання пріоритету внутрішнім джерелам запозичень;
- видача кредитів під державні гарантії лише у випадках, пов'язаних із реалізацією національних інтересів;
- мінімізація ризиків, пов'язаних з рефінансуванням та дотриманням середньозваженого строку погашення боргових зобов'язань;
- запобігання виникненню пікових навантажень на державний бюджет, пов'язаних із здійсненням платежів по обслуговуванню державного боргу;
- підвищення рівня ліквідності державних цінних паперів з метою забезпечення зростання на них інвестиційного попиту;

- здійснення запозичень виключно з метою підтримки та розвитку пріоритетних галузей розвитку економіки (транспортної та міської інфраструктури, енергетичного комплексу, інноваційних розробок, тощо);
- забезпечення ефективної та вигідної співпраці з міжнародними рейтинговими агентствами для присвоєння Україні та її борговим зобов'язанням суверенного кредитного рейтингу;
- розробка концепції фінансової стратегії національної економіки;
- визначення пріоритетних напрямів спрямування грошово-кредитних та капітальних ресурсів держави для забезпечення стабілізації економіки, недопущення економічного спаду та нарощення обсягів виробництва.

Ключовим завданням боргової політики в Україні є саме мінімізація валютного ризику (див. рис. 1.). Адже, надання урядом переваги запозиченням в національній валюті дозволить зменшити потенційний вплив валютного шоку на величину витрат щодо обслуговування й погашення боргових зобов'язань. При цьому, в процесі оптимізації валютної структури державного боргу варто також враховувати валютну структуру платіжного балансу країни.

Рис. 1. Ключові ризики державного боргу України та заходи щодо їх мінімізації*

* Складено автором на основі [3].

Вкрай важливим кроком у побудові ефективної боргової політики України має стати розширення ролі внутрішнього ринку державних цінних паперів шляхом випуску цільових ОВДП для забезпечення конкретних видатків бюджету та реалізації інвестиційних проектів. Здійснення диверсифікації існуючих та створення нових конкурентоспроможних інструментів внутрішніх державних запозичень, на нашу думку, забезпечить цікавість інвесторів до національних боргових цінних паперів [2].

Перспективним джерелом з якого уряд може черпати кредитні ресурси є накопичувальна система пенсійного забезпечення. Як свідчить зарубіжний досвід, пенсійні фонди є активними учасниками національних фондових ринків. Для прикладу, у Болгарії та Чехії частка державних цінних паперів у загальній структурі активів недержавних пенсійних фондів складає приблизно 50%, в Угорщині – понад 70% [4, с. 49]. Тому, одним із першочергових завдань держави є сприяння розвитку другого та третього рівнів української пенсійної системи.

В окремих країнах світу уряд започатковує державні програми, спрямовані на акумуляцію приватних заощаджень з метою інвестування їх у державні цінні папери. Для прикладу, у Канаді діє програма New Canada Saving Bonds Program, що передбачає можливість найманих працівників та роботодавців інвестувати частину заробітної плати у державні облігації. Для населення така програма є низькоризиковим способом інвестування приватних заощаджень, а для держави – джерелом залучення внутрішніх позик для реалізації інвестиційних проектів [2].

Щоб залучені урядом позики не перетворювались у непосильні борги для України постає необхідність у розробці якісно нової стратегії запозичень, яка повинна бути орієнтованою на вирішення важливих завдань розвитку національної економіки та використання інвестиційно-інноваційних факторів економічного зростання.

Оптимізація боргової політики України потребує розробки та впровадження цілісної стратегії, яка поєднуватиме завдання удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення боргової політики, коротко- та середньострокові орієнтири управління державним боргом, інструменти радикального підвищення ефективності

інвестиційної складової бюджетних видатків та довгострокові завдання переорієнтації боргової політики, зменшення боргового тягаря та розвитку альтернативних неборгових інструментів фінансування бюджетних видатків.

Лише ефективний менеджмент дефіциту державного бюджету та збалансована боргова політика можуть забезпечити міцне підґрунтя для неухильного економічного поступу та здійснення глибоких структурних соціально-економічних перетворень в Україні.

Література:

1. Мелих О. Державний кредит і сучасний стан державного боргу України. *Ефективна економіка*. 2019. №12. DOI: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7509> (дата звернення: 15.10.2020).

2. Олексійчук С. В. Проблемні аспекти управління державним боргом та шляхи їх подолання. *Ефективна економіка*. 2017. №8. DOI: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5734> (дата звернення: 15.10.2020).

3. Середньострокова стратегія управління державним боргом на 2019 – 2022 роки. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/MTDS_2019-2022_UKR_v11062019_Final.pdf (дата звернення: 17.10.2020).

4. Шпенюк О. Є. Управління державним боргом в умовах посилення зовнішніх ризиків. *Економіка і прогнозування*. 2013. № 1. С. 41-53. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2013_1_5 (дата звернення: 17.10.2020).

Микитишин Ярослав Петрович

студент 2 курсу факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М.Б.

ЕТИКА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ І ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

Державна служба нерозривно пов'язана з мораллю, етикою, моральним складом державного службовця. Державні службовці мають величезний вплив на життя звичайних громадян. У багатьох випадках ці особи можуть ухвалювати рішення, які мають велике значення для

повсякденного життя громадян, а також визнавати, відхиляти чи модифікувати прохання громадян про деякі послуги або дозволяти.

Конфлікти інтересів як у державному, так і у приватному секторах, непокоять громадськість у багатьох країнах світу, адже громадяни очікують чесного, неупередженого та справедливого виконання посадовими особами своїх функціональних обов'язків. У сучасних реаліях між сектором державного управління, з одного боку, та приватним і некомерційним секторами, з іншого, виникли нові форми відносин, які спричиняють до дедалі тісніших форм співробітництва. Така тенденція створює можливості для появи нових форм конфлікту інтересів (коли державний службовець має приватні інтереси у бізнесі як партнер, акціонер, член ради директорів, інвестор, сторона державного контракту тощо; коли держслужбовець пов'язаний з іншими організаціями; коли державний службовець залишає посаду та йде працювати до приватної компанії, регулювання діяльності якої було серед його повноважень, або виконавчий директор призначається на посаду в органі державної влади, який має фінансові зв'язки з тією компанією, у якій він працює, що у свою чергу, змушує органи державної влади вживати заходи, необхідні для забезпечення доброчесності та об'єктивності офіційних політичних і адміністративних рішень.

Ситуації, до виникнення яких спричиняють нерегульовані конфлікти інтересів, у розвинених демократичних країнах вже давно є об'єктами відповідної політики та законодавства, а різноманітність підходів до їх урегулювання віддзеркалює відмінності історичних і правових традицій, а також традицій державного управління.

Етикет службових взаємин, підсумовуючи і розвиваючи духовну культуру людства, є логічним вираженням кращих норм і правил поведінки. Він набуває сенсу обов'язковості повсякденного поважного відношення до людей, безвідносно до чи їхньої посади, чи до суспільного положення. Чемне поводження з жінкою, шанобливе ставлення до старших, дотримання форм вітання, правила ведення розмови, поводження за столом, виконання вимог, пропонованих до одягу - усі ці правила пристойності увібрали в себе загальні представлення про достоїнство людини, про норми взаємин між людьми в службовій сфері. Етикет службових взаємин – це сукупність найбільш доцільних правил поведінки людей у трудових колективах, обумовлених найважливішими принципами загальнолюдської моралі і моральності. Знання службового етикету – один з важливих показників професіоналізму

працівника. Вміння поводити себе з людьми належним чином є одним з важливих факторів, який допомагає досягти успіху у службовій діяльності. Існує шість основних принципів, які дозволять це зробити, а саме: пунктуальність, конфіденційність, доброзичливість, увага до оточуючих, зовнішній вигляд, грамотність.

Професіоналізм і ефективність державного службовця є показником його моральності, вірності своєму професійному покликанню й обов'язку. Саме поєднання високої професійної компетентності і моральності державних службовців створюють умови для якомога більш ефективного впливу державної служби на реальне життя громадян. Демократичне суспільство має піклуватися про те, щоб дії та поведінка державних службовців були бездоганні. Розвинуті країни визнали питання етики і кодексу поведінки державних службовців сферою, яка набуває дедалі більшого значення в останні роки. Отже, зрілість громадянського суспільства визначається ставленням до найвищих моральних цінностей усіх його структур.

Управління регулярно проводить навчально-тренувальні програми для тих, хто займається питаннями етики у відділеннях і установах, видає спеціальну газету та методичні рекомендації з різних питань, проводить щорічні конференції з питань етики. Для одержання інформації використовується електронна техніка. Цікавим є досвід заходів, розпочатих у цій сфері урядом М. Тетчер у Великобританії. Був установлений контроль над «ефектом крученої двері», тобто міграції робітників між державною службою і комерційними структурами, а також над «ефектом човників», тобто переходом колишніх вищих службовців державного апарату після їх відставки у фірми тієї самої сфери, яку. Ці «ефекти» стимулюють корупцію, витікання до сфери бізнесу державних секретів, підривають принцип рівності умов на конкурсах за отримання державних замовлень. Зараз колишній службовець протягом років після відставки для подібних переміщень повинен отримати санкцію відповідних органів.

Література:

1. Професійна етика державних службовців (“круглий стіл II”) . Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні. К.: Вид-во УАДУ, 2001. С.409-462.
2. Василевська Т. Е. Суспільний нагляд як елемент етичної інфраструктури державної служби. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. К., 2007. Вип. 10. С. 352-361.

3. Василевська Т. Етичні аспекти реформування системи державної служби. *Демократичне врядування*. 2011. №7. URL: <http://www.lvivacademy.com/visnik7/fail/vasylevska.pdf> (дата звернення: 20.11.2020).

Михалік Анна Олександрівна
студентка 2 курсу факультету фінансів і обліку, ЗУНУ
Гончарук Яна Ігорівна
студентка 2 курсу факультету фінансів і обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М. Б.

ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Ціннісно-етичний вимір функціонування сучасного університету є, передусім, можливістю пізнання такого виміру, тобто значною мірою завданням аксіологічним. Власне необхідність дотримання етичних цінностей сучасної університетської освіти та функціональної значущості цих цінностей для усієї системи університетських цінностей постає ключовим завданням.

Етичні цінності сучасної університетської освіти специфічним чином виражають сутнісний стосунок між соціальними запитами на спеціалізовані наукові знання та тими освітніми засобами, які надає вища освіта для трансляції і розвитку таких знань, з одного боку, та взаємодією між різними носіями та творцями таких знань, з іншого. Завдяки визначенню належної з точки зору спільного морального блага та особистої гідності поведінки, на підставі етичних цінностей учасники освітньої комунікації узгоджують між собою та поєднують цінності самореалізації особистості, цінності університетських спільнот, інституційні цінності сучасного університету та ціннісні параметри системи вищої освіти.

Характеристиками університетської освіти, які сприяють визначенню основних етичних цінностей цієї освіти, є: стійкість основних університетських спільнот; плюралістичність моральних практик цих спільнот; контрфактична значущість певних версій академічних цінностей для усіх таких спільнот; системно-інституційний характер забезпечення узгодження розмаїття смислів університетської освіти у єдиний символічний простір вищої освіти; комунікативний характер надання університетським цінностям нормативного характеру – передусім завдяки створення етичних кодексів; особливості взаємозв'язку толерантності та вимогливості у освітній міжособистісній взаємодії. Моральні норми науки

і освіти, які є нормами прямої дії і мають функціональне значення у їхній автентичній царині – системі моралі, за межами цієї системи мають швидше регулятивне значення – тобто формують певний морально-етичний ідеал. Такий ідеал має вищу ціннісну значущість і постає як сукупність академічних цінностей, яким у життєвому світі освіти і науки явно або неявно підпорядковуються усі інші як похідні і залежні від них. У моральних практиках університетських спільнот етичні цінності виступають як фактичне втілення контрфактичних вимог, які висуваються як щодо цілей, так і щодо засобів здійснення університетської освіти. Дослідження етичних цінностей конкретних університетських спільнот постає визначальною передумовою застосування прикладної етики у дослідженнях сучасного університету. Контрфактичність цінностей послідовно позбувається як універсалістських, так і індивідуалістичних характеристик. Універсальність академічних цінностей набуває свої особливі інтерпретації у контрфактичних цінностях конкретних спільнот. Індивідуалізація фактичних цінностей можлива лише у рамках, заданих цінностями контрфактичними. Це не означає, що не можливі фактичні цінності, які не виходили би за ці рамки, але це однозначно означає, що такі цінності або ще не стали університетськими, або вже такими не є, або навряд чи коли набудуть такий статус. Системно-інституційні впливи етичних цінностей університетської освіти на її загальне функціонування – від обґрунтування етичного кодексу поведінки викладача вищої освіти і до надання суспільно-політичної та культурно-символічної значущості академічним цінностям.

Освітня комунікація є однією з вищих цінностей для всіх тих, хто отримує освіту, оскільки навіть самостійна освіта та самовиховання дають академічний ефект лише якщо вони включені у рамки освітньої комунікації, яка має з самого початку задати основні виховні та освітні цілі та засоби їхнього досягнення, супроводжувати самоосвіту та самовиховання і завершувати такі самоосвіту та самовиховання за допомогою поточного і підсумкового контролю знань, заліків, іспитів, тестування та інших форм перевірки рівня академічних досягнень.

Література:

1. Бойченко Н. М. Духовність: культурно-історичний феномен. *Духовне життя українського суспільства: Теоретико-методологічні та онтологічні проблеми розвитку*: колективна монографія у 3-х кн. Кн.2. Духовне життя суспільства – чинник прогресу. К. Дрогобич: Інформаційно-редакційний відділ ДДПУ ім. І. Франка, 2009. С. 262-310
2. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. К.: Знання України, 2004. 804 с.

Мудра Наталія Русланівна

студентка 4 курсу факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Петрушка Олена Володимирівна

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Українська система соціального захисту населення, головним джерелом фінансування якої є бюджетні кошти та кошти державних фондів соціального страхування, нині не спроможна забезпечити достойного рівня пенсій. Залучення недержавних фінансових інститутів до вирішення цієї проблеми дає змогу підвищити ефективність і гнучкість системи соціального захисту населення у старості.

Традиційно головним джерелом фінансування системи соціального захисту населення України є кошти державного та місцевих бюджетів, а також фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Однак вагому роль у подоланні низки соціальних ризиків, серед яких – досягнення пенсійного віку, покриття витрат на лікування, втрата працездатності, відіграють недержавні фінансові інститути (недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, банки) та благодійні організації. Треба зазначити, що в українських реаліях, на відміну від економічно розвинутих країн, роль недержавних фінансових інститутів у формуванні фінансових ресурсів соціального захисту залишається недостатньою, а їх потенціал у підвищенні добробуту українців недооцінений [1, с. 124].

Недосконалість і неефективність сучасної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування зумовлюють необхідність активізації розвитку недержавних пенсійних фондів (НПФ) [2]. Важливість таких фондів характеризує їх спроможність стати вагомим джерелом підтримки високих соціальних стандартів і водночас чинником зростання внутрішніх інвестиційних ресурсів для прискореного розвитку національної економіки.

Проаналізувавши сучасний стан і динаміку показників, які характеризують діяльність НПФ в Україні, спостерігаємо такі основні тенденції. Згідно з даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг), станом на 31.03.2020 р. в Україні працювало 63 НПФ, зареєстровані у 10 регіонах України. Спостерігаємо тенденцію до зменшення чисельності НПФ упродовж 2016–2020 рр. на 8,7% з 69 (станом на 31.03.2016 р.) до 63 (станом на 31.03.2020р.). Однак сума сплачених пенсійних внесків на звітну дату становила 2219,1 млн.грн., що на 368,1 млн.грн., або 19,9%, більше від відповідного показника аналогічного періоду 2016 р. У

загальній сумі пенсійних внесків станом на 31.03.2020 р. основну частину, або 89,2%, становлять пенсійні внески від юридичних осіб, на які припадає 1979,3 млн.грн. Пенсійні виплати (одноразові та на визначений строк) станом на 31.03.2020 р. збільшилися, порівняно з аналогічним періодом 2016 р., на 75,3% і становили 986,7 млн.грн. Загальна вартість активів, сформованих НПФ, станом на 31.03.2020 р. становила 3106,5млн. грн., що на 55,9% або 1114,4 млн.грн. більше, порівняно з аналогічним періодом 2016 р. [3].

Незважаючи на позитивні тенденції функціонування НПФ, приріст доходу та збільшення обсягів акумульованих пенсійних активів, частка останніх залишається мізерною. Порівняно з бюджетом Пенсійного фонду України обсяг активів усіх НПФ не досягає 1%. З огляду на це, особливої актуальності набуває популяризація недержавного пенсійного страхування та необхідність зростання доходів населення.

Розвиток недержавного пенсійного страхування є стратегічним для економіки України. Це пояснюється тим, що активи недержавних пенсійних фондів можуть стати колосальним інвестиційним ресурсом для економіки держави. Перевага таких інвестиційних коштів полягає у тому, що вони є “довгостроковими”, тобто можуть використовуватися протягом тривалого проміжку часу (до моменту досягнення їх власником пенсійного віку) [4, с. 93].

Стимулювання розвитку недержавного пенсійного страхування, як свідчить світова практика, є дієвим інструментом запобігання соціально-економічним загрозам з боку солідарної пенсійної системи. Саме з цією метою та задля забезпечення достойного рівня пенсійних виплат необхідно: провести велику державну інформаційну кампанію щодо популяризації недержавного пенсійного забезпечення, пояснити переваги та можливості різних фінансових інструментів щодо формування пенсійних заощаджень [5, с. 89]; стабілізувати економічну ситуацію в країні, що сприятиме створенню додаткових робочих місць та підвищенню рівня доходів населення; розширити коло недержавних фінансових інститутів, які мали б змогу акумулювати пенсійні активи (страхові компанії, інвестиційні фонди, брокерські установи), що створить конкуренцію недержавним пенсійним фондам та сприятиме підвищенню якості фінансових послуг у сфері пенсійного забезпечення; удосконалити механізм захисту пенсійних накопичень шляхом створення фонду гарантування; посилити контроль за діяльністю фінансових інститутів на ринку недержавного пенсійного забезпечення та впровадити гнучкі підходи до регулювання їх діяльності, які базуватимуться на інструментах ризик-орієнтованого нагляду; удосконалити систему пільгового оподаткування накопичувальних пенсійних внесків і виплат [1, с. 135].

Отже, в сучасних умовах розвитку економіки України ринок недержавного пенсійного забезпечення потребує виважених, раціональних і ефективних управлінських рішень соціально-економічного, нормативно-правового й організаційного характеру для розроблення ефективної стратегії його розвитку.

Література:

1. Приймак І. І. Недержавне пенсійне забезпечення в системі соціального захисту населення України. *Світ фінансів*. 2019. № 3. С. 121–138.
2. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003р. №1057–IV. Дата оновлення: 06.11.2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>. (дата звернення: 10.11.2020).
3. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.03.2020 / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL:<https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-nederzhavnoho-pensiinoho-zabezpechennia-Ukrainy.html> (дата звернення:12.11.2020).
4. Третяк Д. Д. Суперечності розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. Вип. 154. С. 89–93.
5. Петрушка О. Недержавне пенсійне страхування як альтернатива забезпечення гідної старості. *Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства : погляди науковців і практиків: збірн. тез. доп. Першої інт.-конф. проф.-викл. складу каф. фін. ТНЕУ (м. Тернопіль, 14 квіт. 2015 р.) / відп. ред. О. П. Кириленко. Тернопіль : Видав. центр “Вектор”, 2015. С. 87–90.*

Отрубчак Дмитро Ігорович

студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н, доцент Мелих О. Ю.

ДОХОДИ ТА ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Розвиток України із запозиченням досвіду Європейських країн вимагає не лише зрушень в економічному та соціальному розвитку, а й нових методів вирішення практичних завдань. Важливою умовою для побудови демократичної держави є фінансова самостійність органів

місцевої влади. Місцеві бюджети, таким чином, є основною фінансовою базою, що дозволяє досягнути цієї самостійності та вирішальним фактором регіонального розвитку. Головну роль у досягненні самостійності місцевих бюджетів відіграють їхні доходи та видатки, а також усі форми, методи та принципи їх формування.

Узагальнюючи підходи вітчизняних економістів до визначення суті поняття «доходи місцевих бюджетів», можна визначити їх, як сукупність економічних (фінансових) відноси, що виникають між органами місцевого самоврядування, з однієї сторони, фізичними та юридичними особами з іншої, а також між бюджетом органів місцевої влади та державним бюджетом, з приводу розподілу та перерозподілу ВВП в процесі формування ресурсів місцевих бюджетів відповідно до чинного законодавства [2].

Серед науковців немає одностайної думки щодо класифікації доходів та видатків місцевих бюджетів. Проведене дослідження дало можливість узагальнити класифікацію доходів, виділивши три групи останніх [3]: власні доходи (мобілізовані місцевою владою самостійно); передані доходи (передаються місцевому бюджету центральною владою або органами вищого територіального рівня); закріплені доходи (одна з форм переданих доходів на довгостроковій основі, що закріплюються за певним бюджетом) [5].

Видатки ж бюджету – це економічні відносини, що виникають з приводу розподілу і використання коштів основного централізованого фонду, котрі перебувають у розпорядженні органів місцевого самоврядування. Видатки місцевих бюджетів відображають собою ті самі соціально-економічні відносини, що й видатки державного бюджету, звісно, на місцевому рівні та враховуючи регіональні особливості [4].

Їх слід класифікувати наступним чином [1]: за роллю у процесі відтворення (видатки у сферу виробництва, видатки у сферу надання послуг); за соціально-економічним змістом (видатки на соціальний захист, видатки на управління, видатки на економічну діяльність); за функціональною класифікацією; за відомчою класифікацією; за програмною класифікацією; за предметною класифікацією.

У доходах та видатках місцевих бюджетів відображена державна й регіональна політика, від пріоритетів якої залежить рівень виробництва, фінансове забезпечення соціального захисту, розвиток освіти й охорони здоров'я, розвиток економічної інфраструктури. Тому склад і структура доходів та видатків постійно змінюються залежно від конкретної ситуації.

Література:

1. Дем'янишин В., Тулюлюк А. Проблеми сутності та складу видатків місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2008. №3 (16). DOI: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/26480/1/%D0%94%D0%95%D0%9C%E2%80%99%D0%AF%D0%9D%D0%98%D0%A8%D0%98%D0%9D.pdf>.
2. Зубріліна В. В. Сутнісно-теоретичні аспекти доходів та видатків місцевих бюджетів. *Економічний простір*. 2014. № 91. С. 94 – 109. DOI: file:///C:/Users/Admin/AppData/Local/Temp/ecpros_2014_91_11.pdf.
3. Лопушняк Г., Лободіна З., Скибиляк С. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 1. С. 131 – 142. DOI: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/5054/1/%d0%9b%d0%be%d0%bf%d1%83%d1%88%d0%bd%d1%8f%d0%ba%20%d0%93..pdf>.
4. Мигович Т. М. Аналіз структури видатків місцевих бюджетів. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2011. Вип. 7(2). С. 411 – 417.
5. Юрійчук С. М. Структура доходів місцевих бюджетів в Україні. *Економіка та держава*. 2010. №5. С. 33–35. DOI: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2010/12.pdf.

Палиця Мар'яна Степанівна

студентка 4 курсу факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник -к.е.н., доцент Петрушка О. В.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН

Пенсійне забезпечення є важливою складовою соціального захисту населення в цілому, адже саме від нього залежить яким буде рівень життя населення та рівень стабільності у суспільстві. Розглядаючи діюче пенсійне забезпечення громадян, можемо побачити, що воно не є пристосованим до вимог сьогодення, тому потребує модернізації.

З кожним роком система пенсійного забезпечення стає все більш неефективною, адже при врахуванні демографічної ситуації, що склалася в країні, в якій простежується значне зростання осіб пенсійного віку, що, у свою чергу, впливає на демографічне навантаження працездатного населення, що веде до недостатньої кількості коштів у бюджеті Пенсійного фонду України. Результатом цього є низький рівень пенсійних виплат, які не можуть забезпечити гідний рівень життя громадянам.

Важливим завданням сьогодні є реформування існуючої системи пенсійного забезпечення. Адже потреба в цьому виникла вже давно, саме від модернізації залежатиме підвищення рівня соціального забезпечення пенсіонерів, забезпечення сталого розвитку держави. Урядом країни вже було здійснено цілий ряд кроків у реформуванні цієї сфери та це не дало бажаних результатів, на сьогодні це так і залишається гострою соціальною проблемою [1, с.251].

Тож назвемо причини, через які реформування системи пенсійного забезпечення не дало бажаних результатів та не було завершено:

- незадовільний макроекономічний стан, який проявляється у дефіциті бюджету Пенсійного фонду України, який не повністю здатний забезпечити фінансування пенсій за рахунок власних джерел, тобто Пенсійний фонд України не може обійтись без додаткових дотацій із Державного бюджету України;

- спостерігається погіршення демографічної ситуації, старіння населення та є необхідність збільшення обсягу коштів для їх забезпечення, що призводить до зростання пенсійного навантаження на населення працездатного віку [2, с.231].

Задля вдосконалення системи пенсійного забезпечення, на нашу думку, потрібно працювати в таких напрямках:

- збільшити розмір заробітної плати а також інших доходів громадян. Заробітна плата повинна надавати можливість громадянам робити заощадження в установах банків, що нестиме за собою вклад додаткових фінансових ресурсів у національну економіку [3, с.59];

- здійснювати розрахунок величини прожиткового мінімуму, на рівні якого встановлюють розмір мінімальної пенсії, використовуючи реальні ціни на товари та послуги мінімального споживчого бюджету;

- провести комплекс заходів спрямованих на зменшення рівня тіньових доходів, здійснити це через популяризацію недержавних корпоративних фондів;

- впровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення;

- проведення комплексу заходів спрямованих на підвищення рівня довіри громадян до недержавних пенсійних фондів.

Отже, для покращення ситуації, що склалася у сфері пенсійного забезпечення громадян, уряд повинен посилено працювати та приймати рішення, які були б спрямовані на зменшення навантаження на роботодавців, щодо сплати страхового внеску, забезпеченням стійкості та стабільності сегментів пенсійного страхування, заохоченню громадян до заощаджень на старість та підвищення рівня життя пенсіонерів. Також головним завданням зараз є введення в дію накопичувальної пенсійної системи, яка дасть змогу не залежати від держави, демографічних проблем, забезпечити персоніфікацію і індивідуалізацію накопичених

грошових коштів, забезпечити диференціацію розмірів пенсій залежно від накопичень людини та проживати гідно старість.

Література:

1. Кириленко О. П., Малиняк Б. С. Розвиток державного пенсійного страхування в умовах пенсійної реформи: монографія: Тернопіль. ТНЕУ, 2013. 350 с.

2. Дарієнко А.О. Напрямки удосконалення пенсійного забезпечення в Україні. *Вісник Одеського регіонального інституту державного управління*. 2011. Вип. 7 С. 228-241.

3. Фурдичко Л. Є. Сучасний стан і реформування системи пенсійного забезпечення України. *Вісник Університету банківської справи*. 2012. № 2. С. 57–61.

Панчук Галина Віталіївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Панчук Віктор-Богдан Віталійович

студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Провідне місце в системі регулювання економіки держави, створення сприятливого фінансового середовища для швидкого розвитку ринкових відносин займає бюджет. Він є невід’ємною частиною ринкових відносин і одночасно важливим інструментом реалізації державної політики. Бюджет як одна з головних складових фінансової системи відображає виробничі відносини, відносини розподілу й перерозподілу, опосередковує рух грошової маси. Важлива роль у фінансовій системі держави належить бюджету. Через бюджет здійснюється фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що мають загальнодержавне значення, а також стосуються міждержавних відносин. За його допомогою перерозподіляється частина фінансових ресурсів між адміністративно-територіальними одиницями України з метою вдосконалення структури суспільного виробництва й забезпечення соціальних гарантій населенню. Бюджет є важливим інструментом держави, через який забезпечується контроль за станом виробництва в цілому. В свою чергу, бюджет є складною економічною категорією, оскільки являє собою систему економічних відносин, що складаються в суспільстві в процесі

формування, розподілу й використання централізованого грошового фонду країни, призначеного для задоволення суспільних потреб [1].

Питання формування та виконання місцевих бюджетів, збільшення їх дохідної бази досліджували такі українські вчені-фінансисти, як В. Андрущенко, Д. Ванькович, О. Василик, О. Ватаманюк, І. Волохова, А. Даниленко, В. Данилишин, В. Дем'янишин, О. Кириленко, В. Коваленко, О. Ковалюк, В. Кравченко, А. Крисоватий, М. Крупка, М. Кульчицький, К. Павлюк, Ю. Пасічник, О. Шевчук, С. Юрій, А. Яковлев та ін.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» місцевий бюджет – являє собою план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій і повноважень місцевого самоврядування [2].

Формування дохідної частини місцевих бюджетів, посадові обов'язки та відповідні функції учасників бюджетного процесу на місцевому рівні визначаються відповідною законодавчою базою [3]. Розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди, їх складові частини визначаються виключно Бюджетним кодексом України. Розподіл коштів між загальним та спеціальним фондами бюджету дозволяється тільки в межах бюджетних призначень, шляхом ухвалення рішення про місцевий бюджет або про внесення змін до нього. За рішення місцевої ради у бюджеті може створюватися резервний фонд, що згідно чинного законодавства України не може перевищувати 1% обсягу видатків загального фонду бюджету.

Утворення місцевих бюджетів (обласних, районних бюджетів та бюджетів місцевого самоврядування) має забезпечувати відповідність повноважень на здійснення видатків, закріплених законодавчими актами за відповідними бюджетами, та фінансових ресурсів, призначених для виконання цих повноважень. При цьому, відповідно до ст. 132 Конституції України повинні враховуватись історичні, економічні, екологічні, географічні та демографічні особливості регіонів. З цією метою, за рахунок міжбюджетних трансфертів, Бюджетний кодекс України передбачає здійснення фінансового вирівнювання та фінансування певних функцій місцевого самоврядування (ст. 98).

Міжбюджетні трансферти в Україні є головним видом реалізації міжбюджетних відносин і спрямовані на урівноваження та вирівнювання фінансової спроможності відповідних бюджетів.

Місцеві бюджети є фінансовим планом розвитку регіонів. Саме в місцевих бюджетах втілюється політика органів місцевого самоврядування.

В. Дем'янишин та А. Тулюк слушно зазначають, що у чинному українському законодавстві не визначено конкретні мінімальні розміри

бюджетів органів місцевого самоврядування та реальні нормативи бюджетної забезпеченості, не розроблено параметри науково обґрунтованих показників, що гарантували б самостійність місцевих бюджетів, відсутня єдина методика формування місцевих бюджетів [4, с. 137].

Важливим аспектом процесу формування доходів місцевих бюджетів є дотримання відповідних принципів, серед яких варто виокремити: принцип політичного підходу та політичної доцільності; соціальної справедливості; рівнонапруженості; економічної ефективності; поєднання гнучкості й стабільності; демократичності; обов'язковості; відповідності доходів обсягам функцій; повноти; реальності; наукової обґрунтованості; плановірності; системності; гласності; матеріальної зацікавленості; поділу доходів; бюджетного контролю [6, с. 71]; еквівалентності (тобто отриманої вигоди від місцевих суспільних благ) [7, с. 21]; фіскальної й економічної ефективності та соціальної справедливості [6, с. 60]. Дотримання визначених принципів формування доходів місцевих бюджетів сприятиме покращенню фінансового забезпечення реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування.

Отже, місцевий бюджет є фінансовим фундаментом соціального обслуговування та життєзабезпечення територіальної громади. Його функції поширюються на створення сприятливих умов економічного розвитку шляхом підтримки високого рівня надання послуг соціальної та виробничої інфраструктури за конкурентоспроможними цінами, облаштування територій, що знижує капітальні витрати на розвиток виробництва, забезпечення високої якості життя.

При формуванні місцевого бюджету необхідно пам'ятати про різні фактори, які впливають на економічне життя держави. Це, наприклад, розвиток демократичних принципів в управлінні державою, зміни в структурі економіки, рівень соціальних гарантій населення, зміни вікової і професійної структури населення. Великий вплив на формування і використання коштів місцевих бюджетів чинять відмінності в економічному розвитку окремих територій, регіонів.

Наповнення місцевих бюджетів залежить від організації місцевими органами виконавчої влади комплексного процесу, спрямованого на підвищення економічної бази надходжень, вирівнювання податкового навантаження на платників, легалізації діяльності виробників, підвищення дисципліни адміністрування податків.

Література:

1. Семенов Г. А. Формування та використання місцевих бюджетів. *Економічний вісник Донбасу*. 2008. № 2(12). С. 122 – 129.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0> (дата звернення: 15.11.2020 р.).
3. Кульчицький М. І. Тенденції та проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 3(08). С. 297.
4. Дем'янишин В., Тулюлюк А. Проблеми сутності та складу видатків місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2008. № 3(16). С. 135 – 144.
5. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 496 с.
6. Луніна І. О., Кириленко О. П., Лучка А. В. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів: монографія. К.: ІЕП НАНУ, 2010. 320 с.
7. Федосов В., Опарін В., Сафонова Л. Бюджетний менеджмент: підручник. К.: КНЕУ, 2004. 864 с.

Панчук Діана Вікторівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к. е. н., доцент Сидорчук А. А.

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ

Важливим інструментом регулювання економіки для підтримки певного рівня ВВП, зайнятості населення та соціального забезпечення є бюджетна політика держави. На думку В.Г. Дем'янишина, бюджетна політика – це складова фінансової політики, що відображає сукупність державних заходів у сфері бюджету з метою регулювання економічних та соціальних процесів [1, с. 502].

В умовах пандемії коронавірусу, яка активно б'є по економічному та соціальному житті світу, надзвичайно актуальним питанням постало планування та проведення ефективної бюджетної політики, яка допоможе зменшити дефіцит державного бюджету та подолати негативні наслідки заходів, пов'язаних із протидією поширенню COVID-19. Несприятлива ситуація на сировинних ринках, закриття товарних ринків для українських експортерів призвела до падіння обсягів експорту-імпорту, скорочення

обсягів виробництва. Збільшення витрат на фінансування системи охорони здоров'я, проведення заходів для зниження рівня інфікування та лікування COVID-19, підтримку промисловості та підприємств галузей економіки, які постраждали від впливу пандемії, разом зі скороченням доходів держави викликають зростання дефіциту бюджету. Значний адміністративний та податковий тиск, вплив карантинних обмежень на обсяги реалізації товарів та послуг змушує підприємців скорочувати свій персонал, звужувати обсяги діяльності чи припиняти її, що негативно впливає на рівень безробіття в країні [2, с. 4].

За даними Кабінету міністрів України, доходи держбюджету у січні – жовтні становили 842,44 млрд грн (план — 1,014 трлн); зокрема за загальним фондом – 720,46 млрд грн з очікуваних 722,1 млрд грн [3]. Сьогоднішня економічна ситуація показує тенденцію зменшення усіх податків та зборів (на 11%) до 975,8 млрд. грн, за винятком доходів державних підприємств та Національного банку України. Щодо видатків держбюджету, то вони становили майже 107,6 млрд грн, зокрема за загальним фондом — майже 92,5 млрд грн. Бюджетні видатки у 2020 році збільшилися на 7%, і за 10 місяців дорівнювали 950,84 млрд грн, причому за загальним фондом — 843,12 млрд грн. У статтях витрат держбюджету цього року відбулися суттєві зміни. Водночас із скороченням видатків на розвиток громад і територій, культуру, освіту, припиненням фінансування Фонду енергоефективності і Фонду часткового гарантування кредитів уряд збільшив видатки на Пенсійний фонд (+10 млрд. грн), МОЗ, Мінсоцполітики, Мінфін, МВС, Резервний фонд Кабміну (утричі), а також було створено новий фонд, для боротьби із COVID-19, куди планують перерозподілити 64,7 млрд.грн [4]. Фінансування Збройних сил України не змінилося. За жовтень зведений дефіцит державного бюджету становив 30,4 млрд грн, загальний дефіцит – 112,2 млрд грн. [3]. Щодо прогнозу ВВП країни за 2020 рік, то на думку різних експертів, національних та міжнародних організацій прогнозується оцінка ВВП України від падіння до 6,6% до зростання на 1,4%. Оптимістичний прогноз Світового банку щодо падіння ВВП України на 3,5% можна порівняти із песимістичним прогнозом Міжнародного валютного фонду щодо падіння ВВП на 7,7% [5].

Дана статистика передбачає, крім оптимістичних, ще й можливість невтішних прогнозів, тому потребує прийняття державою ефективних управлінських рішень у фінансовій політиці, вагомою складовою якої є бюджетна політика. Наразі зусилля Мінфіну спрямовані на забезпечення

виконання державного бюджету 2020 року, зокрема фінансування заходів, спрямованих на боротьбу з коронавірусом. Схвалені зміни до Державного бюджету на 2020 рік передбачають спрямування коштів на медичні потреби, допомогу вразливим групам населення, а також підтримку бізнесу (зокрема МСП). Всі міністерства продовжують аналізувати поточну ситуацію та розробляти кроки з мінімізації негативного впливу пандемії COVID-19.

При цьому Мінфін і надалі втілюватиме середньострокове бюджетне планування у бюджетний процес в Україні, яке має забезпечити стратегічний підхід до визначення пріоритетних заходів та відповідний розподіл обмежених ресурсів. Наразі продовжується робота над аналізом можливих політик та фінансової спроможності їх впроваджувати на середньострокову перспективу. Ведеться активна співпраця в цьому напрямку з Мінекономіки, НБУ, Мінсоцполітики, головними розпорядниками бюджетних коштів.

Одним із пунктів стратегії виходу України з економічної кризи, спричиненої наслідками пандемії коронавірусу, передбачена податкова лібералізація економіки, зокрема, зменшення податкового тиску на малий бізнес, що в цілому зможе посприяти збільшенню доходів до держбюджету. Інша проблема, що полягає у великому розмірі бюджетного дефіциту, яка може бути частково вирішена за допомогою спеціальних позик від МВФ, ЄС, ЄБРР за умов проведення конкретних реформ. Цей спосіб є найдешевшим для України: до прикладу, МВФ надає позики під 3% річних [4].

Врешті-решт, державі необхідно сформувати чітку стратегію та напрями розвитку, організувати відповідну бюджетну політику для мінімізації негативних наслідків впливу пандемії та виходу із економічної кризи.

Література:

1. Дем'янишин В. Г., Погріщук Г. Б. Бюджетний менеджмент. Тернопіль: ТНЕУ, 2017 – 532 с.
2. Програма стимулювання економіки для подолання наслідків COVID-19: «Економічне відновлення» 2020. URL: www.kmu.gov.ua
3. Міністерство фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2020/11/26/56198674>

4. Бюджет під час пандемії: що змінилося для України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/koronavirus-i-biudzhet/30553159.html>

5. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ / Оцінка перспектив розвитку української економіки під впливом пандемії COVID-19. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4889:otsinka-perspektiv-rozvitku-ukrajinskoji-ekonomiki-v-umovakh-pandemiji-covid-19&catid=8&Itemid=350

Петько Лілія Вікторівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к .е. н., доцент Мелих О. Ю.

ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ

Місцеві бюджети є однією з важливих складових бюджетної системи України, а їх доходи – важливий індикатор соціально-економічного розвитку громади. Від формування доходів місцевих бюджетів залежить рівень соціального захисту, освіти і науки, охорони здоров'я населення певної території.

На даний час, в Україні спостерігається обмежений вплив органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток громад та регіонів, в умовах недостатнього наповнення місцевих бюджетів й обмеженої кількості власних стабільних джерел надходжень.

Саме тому актуалізує своє значення питання розширення і оптимізації доходів, адже, саме це сприятиме поліпшенню рівня фінансової незалежності місцевих органів і якісному виконанню покладених на них завдань.

Місцеві бюджети – це фінансова база органів місцевого самоврядування та вирішальний фактор регіонального розвитку. Вони сприяють економічній самостійності місцевої влади та активізують господарську діяльність, дають можливість розвивати інфраструктуру, розширюють економічний потенціал громад. Як результат, все це впливає на розширення можливостей органів місцевого самоврядування задовольнити потреби населення.

На думку Т. Г. Бондарук, місцеві бюджети – це: «...основний канал доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва, які спрямовуються на суспільне споживання. Разом з іншими ланками бюджетної системи місцеві бюджети постають одним з головних

інструментів реалізації на практиці програми економічного й соціального розвитку як регіонів, так і країни загалом» [1, с. 53].

Доходи місцевих бюджетів – це економічні відносини, які виникають у процесі формування фінансових ресурсів на регіональному рівні та призначені для реалізації функцій і завдань органів місцевого самоврядування [2, с. 662].

На даний час проводиться бюджетна децентралізація, яка є однією з основних умов децентралізації влади. Перебудова бюджетної системи шляхом децентралізації спонукає регіони та об'єднанні територіальні громади до фінансової автономії, пошуку додаткових фінансових ресурсів на місцях для наповнення бюджету й активізації збільшення власного потенціалу, ефективного використання коштів.

Протягом 2014-2019 років частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті суттєво збільшилась. Причиною цього стала фінансова децентралізація, яка сприяла наданню додаткових джерел фінансування органам місцевого самоврядування.

До основних джерел наповнення бюджету належать: податкові, неподаткові, трансферти та інші надходження [3].

За даними Державної казначейської служби України, найбільшу часту у доходах місцевих бюджетів становлять офіційні трансферти [4]. Дана тенденція є свідченням того, що органи місцевого самоврядування не мають достатньо власних ресурсів.

До власних доходів місцевих бюджетів належать: місцеві податки та збори; платежі, запроваджені органами місцевого самоврядування; доходи від реалізації та оренди комунального майна і підприємств комунальної власності; адміністративні штрафи і санкції, плата за ліцензії та сертифікати [5].

Отже, на даний час, бюджети відповідних рівнів не мають достатньої ресурсної бази для виконання своїх повноважень (власних або делегованих). Тому, одним з основних завдань, які стоять перед органами місцевого самоврядування, є нарощення власних податкових надходжень, які зможуть забезпечити вирішення економічних проблем.

До вагомих причин недостатнього наповнення місцевих бюджетів можна віднести наступні:

- органи місцевої влади та контролюючі органи, відповідальні за моніторинг та аналіз надходжень до бюджетів відповідного рівня виконують економічну, організаційну та фіскальну роботу на недостатньо задовільному рівні;

- не проводиться відповідна робота для збільшення додаткових джерел фінансування бюджетів, збільшення надходжень та розширення бази оподаткування;

- наявна фінансова некомпетентність місцевих органів у важливих питаннях при плануванні доходів бюджету;
- низький рівень фінансової грамотності органів місцевого самоврядування та населення громади;
- з платниками податків не проводиться ефективна робота щодо забезпечення повноти сплати податків та стягнення сум податкового боргу за податковими зобов'язаннями;
- тільки незначну частину у наповненні бюджетів громад займають місцеві податки і збори.

Отже, можна зробити висновок, що під час бюджетної децентралізації власна дохідна база місцевих бюджетів значно розширилась. Попри те, бюджетні трансферти досі займають найбільшу частку у структурі надходжень місцевих бюджетів. Причиною недостатнього наповнення бюджетів відповідного рівня є низький рівень податкових надходжень, некомпетентність та низька фінансова грамотність органів місцевого самоврядування й населення, тінізація економіки. Саме тому, необхідним є розширення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, збільшення власних податкових надходжень та підвищення компетентності місцевих органів.

Література:

1. Бондарук Т. Г. Доходи місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2015. № 1. С. 51–56.
2. Коренюк Л. В. Особливості формування місцевих бюджетів на регіональному рівні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 17. С. 662–664.
3. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 30.10.2020 р.).
4. Звіти про виконання місцевих бюджетів України у 2014-2018 рр. URL: <http://treasury.gov.ua/> (дата звернення: 30.10.2020 р.).
5. Сидор І. П. Власні і закріплені доходи місцевих бюджетів: проблеми формування та резерви зростання. *Вісник ТНЕУ*. 2014. № 3. С. 75-87.

Пірус Ярина Романівна
студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н, доцент Мелих О. Ю.

СОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В сучасних умовах проблема соціального захисту населення актуальна для всього світу. Навіть в країнах з високим рівнем добробуту, проживають безробітні, багатодітні сім'ї, інваліди, люди похилого віку, які потребують соціальної допомоги. На сьогоднішній час ми спостерігаємо, що значна частина населення планети знаходиться на межі виживання.

В останні роки воєнні дії на сході України, падіння виробництва, підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги, зростання безробіття, зниження якості життя, поглиблення соціальної та майнової нерівності, також зростання соціальної напруги в суспільстві загострили потребу в проведенні активної політики соціального захисту населення. В Україні, у зв'язку з пандемією COVID-19, економічною, політичною нестабільністю та погіршенням фінансового стану більшості громадян, зростає кількість осіб, які потребують державної підтримки.

Дослідженню соціальної спрямованості видатків місцевих бюджетів присвячені праці таких українських науковців, як: В. Булавинець, В. Дем'янишин, О. Кириленко, С. Коваль, Е. Лібанова, А. Огінська, І. Сидор, А. Сидорчук, О. Тулай, Б. Шулюк, С. Юрій та інші.

Фундаментом сучасної держави є інтерес до проблем своїх громадян, захист прав та інтересів, забезпечення якісних умов життя та задоволення індивідуальних потреб. В сучасних умовах об'єктивною закономірністю розвитку суспільства є превалювання інтересів людини над інтересами суспільства. Гасло «економіка заради людини» - стає необхідною передумовою економічного зростання сучасної держави [1, с. 11].

Основним джерелом фінансування багатьох сфер життєдіяльності територіальних громад є місцеві бюджети, які також займають вагомим місце у задоволенні матеріальних та духовних потреб людей. Саме за рахунок коштів місцевих бюджетів здійснюються фінансування охорони здоров'я, освіти, соціальний захист та соціальне забезпечення, духовний та культурний розвиток.

В сучасних реаліях соціальна підтримка населення залежить тільки від дій уряду та економічної ситуації в країні. При зміні влади змінюються також пріоритети соціальної політики. Проте, не змінюється добробут населення, а рівень бідності зростає. В країні немає чіткої стратегії підтримки населення.

Так, на прикладі міста Тернополя можна спостерігати, що продовж 2017-2019 рр. загалом відбулось збільшення видатків на освіту, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт.

**Динаміка та структура видатків на соціально-культурні цілі
бюджету м. Тернополя у 2017-2019 рр.**

Показники	2017		2018		2019	
	Обсяг млн. грн.	Питома вага %	Обсяг млн. грн.	Питома вага %	Обсяг млн. грн.	Питома вага %
Освіта	709,9	29,9	846,1	34,5	975,9	37,5
Охорона здоров'я	250,2	10,5	286,6	11,7	264,1	10,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення	806,1	34,0	684,7	27,9	508,2	19,5
Культура і мистецтво	64,1	2,7	46,9	1,9	54,7	2,1
Фізична культура і спорт	35,6	1,5	37,2	1,5	59,0	2,3
Всього видатків	2372,2	100	2454,4	100	2599,7	100

Джерело: побудовано автором на основі [2]

Серед видатків бюджету м. Тернополя значними обсягами вирізняється фінансування освіти. Упродовж 2017-2019 рр. видатки за цією статтею зросли від 709,9 млн. грн. до 975,9 млн. грн., що становить 29,9-37,5% від загального обсягу видатків бюджету м. Тернополя (табл. 1). Обсяги видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, зокрема у 2017 р. становили 806,1 млн. грн., а у 2019 р. – 508,2 млн. грн. Таку динаміку оцінюємо негативно. Переважно кошти спрямовуються на реалізацію програм пасивної соціальної підтримки: виплати населенню на оплату житлово-комунальних послуг та допомогу сім'ям з дітьми й малозабезпеченим сім'ям. Для того, щоб підвищити ефективність фінансування з місцевих бюджетів соціального захисту необхідно посилити фінансову підтримку непрацездатних осіб та проводити моніторинг витрачання коштів, які виділяються на соціальний захист. Збільшення обсягу витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення має зменшити рівень бідності громадян та мотивувати їх до отримання додаткових доходів.

Значними за обсягами є видатки на охорону здоров'я. Зокрема, у 2017 році їх обсяг становив 250,2 млн. грн., а у 2018 році - 286,6 млн. грн. Видатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я направляються на забезпечення населенню гарантованого рівня медичних послуг та профілактичні заходи. Найнижчими є видатки на фізичну культуру та спорт. Проте, спостерігається позитивна динаміка до їх збільшення. Так, якщо у 2018 році обсяг таких видатків становив 37,2 млн. грн., то у 2019 році – 59,0 млн. грн.

Проаналізувавши практику здійснення видатків соціального спрямування можна виділити основні напрямки їх оптимізації:

- покращити механізм надання соціальних пільг шляхом запровадження адресного підходу;
- сприяти розвитку добровільного медичного страхування для залучення додаткових джерел фінансування охорони здоров'я;
- покращити якість надання послуги у сфері соціального захисту;
- посилити відповідальність органів місцевого самоврядування за неефективне та неякісне надання соціальних послуг [3].

Підсумовуючи висвітлене, можна зробити висновок, що завдяки видаткам місцевих бюджетів знижується соціальна напруга, забезпечується соціальний захист населення та гідні умови життя для вразливих верств населення. Проте, збільшення обсягів видатків соціального спрямування може мати негативний характер, адже, може викликати у населення споживацькі настрої та не спонукатиме їх до забезпечення якісного рівня життя шляхом власної праці [4, с. 180]. Тому необхідно підвищити ефективність використання коштів місцевих бюджетів соціального спрямування для досягнення основної мети – підвищення добробуту усіх членів суспільства до загальновизнаних стандартів.

Література:

5. Булавинець В. М. Видатки місцевих бюджетів соціального призначення : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Вікторія Михайлівна Булавинець. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. 227 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/1873> (дата звернення: 18.11.2020 р.).

6. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=26000000000> (дата звернення: 18.11.2020 р.).

7. Коваль С. Л., Сидор І. П. Моніторинг видатків бюджету м. Тернополя на соціально-культурні цілі. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 34. С. 275-283. DOI: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/37729>.

8. Кириленко О., Огінська А. Фінансування соціального захисту населення в Україні: тенденції та перспективи. *Інноваційна економіка*. 2018. №1-2 (73). С. 175-182. DOI: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/33643>.

Кізима Тетяна Олексіївна
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів імені С.І. Юрія, ЗУНУ
Пилипчук Людмила Василівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ

У сучасних умовах активна ощадно-інвестиційна поведінка домогосподарств передбачає наявність досить високого рівня фінансової грамотності населення (як «сукупності установок, знань і навиків громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатності компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень» [1, с. 19]), що дає змогу громадянам бути активними учасниками ринку заощаджень та потужно взаємодіяти із вітчизняними фінансовими організаціями. Окрім того, фінансова грамотність сприяє ефективному формуванню бюджету домогосподарства та прийняттю громадянами зважених фінансових рішень [2], допомагає орієнтуватися у сучасних послугах і продуктах, які пропонуються фінансовими інституціями, розпізнавати загрози та знижувати ризики фінансового шахрайства зі сторони потенційно недобросовісних учасників ринку.

Відтак надзвичайно гострою у сучасних умовах є «необхідність підвищення рівня фінансової грамотності населення для того, щоб воно мало можливість трансформувати свої заощадження у інвестиційно привабливі активи» [3, с. 175].

Проте слід зазначити, що частка заощаджень у доходах населення (табл. 1) свідчить загалом про низький рівень заощаджень пересічних українців, чому, на нашу думку, перешкоджає низка обставин, зокрема: низький рівень надійності окремих фінансових інституцій, викликаний недовірою населення; нерозвинений фінансовий ринок, на якому відсутні достатньо ліквідні, дохідні, надійні та доступні пересічним громадянам інструменти; низький рівень фінансової грамотності населення; недоступність і складність фінансової інформації стосовно діяльності фінансових установ в Україні.

Таблиця 1

Динаміка частки заощаджень домогосподарств у доходах населення України у 2014-2019 роках, млн. грн.*

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
1. Доходи, всього	1516768	1735853	2002383	2475826	3219518	3699346
2. Витрати (без заощаджень)	1485988	1722956	1983983	2406846	3202747	3583181
3. Заощадження (нагромадження нефінансових)	30780	12897	-18400	-68980	16771	-116165

активів, приріст фінансових активів)						
4. Частка заощаджень («-« їх використання) у доходах	2,03	0,74	-0,92	-2,79	0,52	-3,14

*складено за матеріалами джерела [4]

Безумовно, переважній більшості вітчизняних домогосподарств не дає змоги робити заощадження також і низький рівень грошових доходів населення. До того ж, не всі заощадження домогосподарств враховуються офіційною статистикою через наявність доволі значного тіньового сектору в національній економіці. Окрім того, насичення вітчизняного ринку благами споживчого характеру і бурхливий розвиток маркетингових комунікацій сприяли зростанню обсягів споживання та, відповідно, зменшенню обсягів заощаджень. Також серед українців існує велика недовіра до інструментів фінансового ринку, яка інерційно викликає у населення страх бути ошуканим; водночас вкладення в матеріальні активи або споживання є більш домінуючим серед домогосподарств, оскільки вважається, що краще витратити на себе, аніж втратити взагалі. До того ж, звикле до нестабільної фінансової ситуації населення переважно живе нинішнім днем, не намагаючись переносити своє споживання на майбутнє, тобто заощаджувати [5, с. 47].

Варто наголосити, що традиційно українські домогосподарства насамперед надають перевагу такому фінансовому інструменту як банківський депозит (табл. 2), що і не дивно, адже банківським депозитам властива низка численних переваг («отримання фіксованого і передбачуваного доходу; можливість отримання інших банківських послуг; гарантоване відшкодування коштів у випадку банкрутства банку за рахунок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; регулювання банківських операцій з боку НБУ; захищеність від крадіїв» [6, с. 89]). Однак слід не забувати і про певні недоліки розміщення коштів на банківських депозитних рахунках, а саме: «невисокий рівень доходності, інфляційне знецінення депозитних коштів, втрата доходів при достроковому знятті коштів, невідшкодування коштів Фондом гарантування вкладів, які більші за встановлену чинним законодавством суму» [6, с. 89].

Таблиця 2

Динаміка та структура заощаджень домогосподарств України у 2014–2019 рр. [7; 8; 9]

Показники	2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%		%
Банки	418,1	99,4	410,9	99,3	444,7	99,4	495,3	99,5	530,3	99,4	559,0	99,4
Кредитні спілки	1,0	0,2	0,9	0,2	0,8	0,2	0,8	0,1	1,1	0,2	1,2	0,2

НПФ	1,8	0,4	1,9	0,5	1,9	0,4	1,9	0,4	2,0	0,4	2,2	0,4
Разом	420,9	100	413,7	100	447,4	100	498,0	100	533,4	100	562,4	100

А ось такі форми заощаджень населення як вкладення у цінні папери, страхування життя, недержавне пенсійне забезпечення, квазізаощадження (вкладення коштів у купівлю матеріальних активів: нерухомості, дорогоцінних каменів та металів, антикваріату, картин та інших матеріальних об'єктів) є не надто популярними серед наших співвітчизників, що можна пояснити доволі високою вартістю таких активів та необхідністю володіння відповідними знаннями щодо специфіки їх інвестування.

Відтак серед основних напрямів зростання заощаджень вітчизняних домогосподарств та активізації їх ощадно-інвестиційної поведінки виокремимо:

забезпечення необхідних умов для стимулювання заощаджень населення насамперед у контексті формування оптимальної політики зростання його реальних доходів;

розроблення відповідних заходів щодо забезпечення гарантій вкладів громадян і формування відповідної законодавчої й інституційної бази;

створення ефективної системи залучення довгострокових ресурсів населення в інвестиційну сферу за допомогою широкого спектру надійних та зрозумілих для пересічного громадянина фінансових інструментів.

З метою підвищення рівня фінансової грамотності українців передусім потрібно визнати пріоритетність цієї проблеми на державному рівні та:

- створити державний орган з проблем підвищення рівня фінансової грамотності населення, функціональним призначенням якого стане формування ощадно-інвестиційної культури, розповсюдження антиспоживацької ідеології, організація щоквартальних досліджень динаміки обсягу та структури заощаджень, ощадних настроїв домогосподарств, їхнього відображення у ЗМІ; розробка та впровадження заходів щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення, зокрема, програм оволодіння елементарними навиками роботи з фінансовими інструментами, створення інтерактивного центру взаємодії зі споживачами фінансових послуг тощо;

- надати можливість отримання громадянами безкоштовних консультацій від незалежних фінансових консультантів з питань розвитку особистих фінансів та збільшення заощаджень;

- об'єднати зусилля держави, бізнесу і суспільства з метою підвищення фінансової освіченості населення, поширення доступу громадян до інвестиційних інструментів, пропонованих ринком

фінансових послуг.

Література:

1. Юрій С. І., Кізима Т. О. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. *Фінанси України*. 2012. № 2. С. 16-25. URL : http://finukr.org.ua/docs/FU_12_02_016_uk.pdf
2. Кізима Т. О. Бюджет домогосподарства: теоретичні основи та прагматизм формування в сучасних умовах. *Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ* : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2008. Вип. 3 (15). С. 123–129. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/40421>
3. Кізима Т. О. Заощадження домогосподарств: світовий досвід і вітчизняні реалії. *Інноваційна економіка*. 2013. № 7. С. 171-176. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_7_41
4. Доходи і витрати населення України у 2014-2019 роках. URL : http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/gdn/dvn/dvn_u/dvn_kv19_u.htm
5. Кулеша В. О. Сутність і особливості управління заощадженнями населення. *Збірник наукових праць ЧДТУ*. С. 45-49. URL : <http://www.nbuv.gov.ua>
6. Методика викладання фінансової грамотності : навч. посіб. / Т. О. Кізима, В. В. Письменний, С. Л. Коваль [та ін.] ; за ред. Т. О. Кізими. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. 200 с. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/29196/1/%d0%9c%d0%92%d0%a4%d0%932017.pdf>
7. Депозити домашніх господарств у розрізі видів валют і строків погашення. URL : <https://bank.gov.ua/files/3.2-Deposits.xls>
8. Підсумки діяльності кредитних спілок за 2019 рік. URL : https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/-KS/ks_2019.pdf
9. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2019 р. URL : https://www.nfp.gov.ua/files/18_Dep_Repetska/NPF_IV_kv%202019.pdf

Рисан Назар Володимирович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Круп'як І.Й

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ АКТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Основними чинниками, які впливають на фінансову поведінку домашніх господарств є: економічні (макроекономічна ситуація в державі, рівень реальних доходів членів домогосподарства) і соціальні (сформовані у домогосподарстві традиції споживання і заощадження, соціальний статус членів домогосподарства, специфіка взаємовідносин між суб'єктами фінансової поведінки, рівень довіри до органів державної влади та інституцій фінансового ринку тощо).

У той же час, зубожіння і низький рівень життя значної частини населення позбавляють їх можливості реалізувати активну фінансову поведінку. Однак сприйняття населенням соціально-економічних перетворень і змін, що відбуваються у суспільстві, а також реакція на такі зміни та чинники впливають на стратегію фінансової поведінки домашніх господарств, які не обов'язково усвідомлюються і реалізуються населенням як заздалегідь сплановані варіанти дій. Значною мірою вони формуються стихійно, однак під впливом певних обставин у домогосподарствах складаються деякі типові форми адаптації до соціально-економічних перетворень.

Вважаємо, що підприємницька діяльність громадян має значний потенціал для розвитку в Україні. За умов послідовного вдосконалення механізмів державного регулювання, підвищення рівня менеджменту та професійності ведення підприємницької діяльності цей потенціал може бути перетворений у реалії, що підтверджують досвід економічно розвинених країн.

Ефективне функціонування підприємств малого і середнього бізнесу в Україні зумовлюється багатofакторним впливом формування конкурентного середовища в умовах поглиблення ринкових відносин. Утвердження позитивних тенденцій і реалізація заходів щодо активізації підприємницької діяльності в регіоні перебувають у прямій залежності від формування цілеспрямованої, послідовної та передбачуваної державної регуляторної політики та дій владних і управлінських органів у сфері господарської діяльності. Оскільки ринкова економіка розвивається циклічно, періоди швидкого зростання й активності господарювання змінюються економічними кризами, падінням темпів виробництва, наявністю значної частки збиткових підприємств у сфері малого бізнесу, низькою ефективністю малого підприємництва, постає необхідність забезпечення регулюючих заходів держави щодо розвитку підприємництва, підвищення рівня їх дії, удосконалення методів впливу на підприємницьку діяльність, що сприятиме вирівнюванню циклічних тенденцій у функціонуванні суб'єктів малого підприємництва, зростанню їх суспільної ролі в соціально-економічному розвитку регіонів і держави в цілому [1, с. 281].

З метою стимулювання активної фінансової поведінки домогосподарств доцільно здійснити низку заходів спрямованих на здобуття знань і вмінь для роботи у сфері підприємницької діяльності. До таких заходів можна віднести:

- запровадження системи консультативних послуг для підприємців з питань законодавства і оподаткування, менеджменту та маркетингу, надання допомоги підприємцям із розроблення бізнес-планів;
- розроблення соціальних навчальних програм для залучення до підприємництва соціально незахищених категорій населення (інвалідів, молоді, звільнених у запас військових, безробітних) [1, с. 281].

Доцільним є застосування спеціальних важелів для підтримки підприємницької ініціативи безробітних, наприклад, забезпечення державної підтримки безробітних у відкритті власної справи.

У зв'язку з тим, що потреба реального сектора економіки у трудових послугах та шанси працевлаштування незайнятих осіб з одержанням офіційних доходів істотно скоротилася, необхідно перейти до формування і реалізації національних проектів, які передбачали б залучення тимчасово незайнятого населення до продуктивної праці, зокрема:

- проведення ярмарків (міні-ярмарків) вакансій, днів відкритих дверей для випускників шкіл, молоді;
- організація навчання за програмою «Підприємець-початківець»;
- проведення інформаційних семінарів із залучення незайнятого населення до підприємницької діяльності;
- одноразова виплата допомоги з безробіття для започаткування підприємницької діяльності;
- консультації з питань організації та провадження підприємницької діяльності;
- виплата компенсації фактичних витрат у розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування із заробітної плати працевлаштованих безробітних;
- здійснення інвестицій в людський капітал через різноманітні програми професійної освіти, перенавчання, підвищення кваліфікації, оскільки більш освічені працівники стають конкурентоспроможними на ринку праці, а їх доходи, відповідно, зростають [2, с. 62].

На нашу думку, державні заходи щодо забезпечення належних умов для створення сприятливого підприємницького середовища повинні бути спрямовані на сприяння розвитку та самореалізації власного інтелектуального й професійного потенціалу громадян, тобто на формування конкурентоспроможної найманої робочої сили.

Література:

1. Газуда Л. М., Волощук Н. Ю. Активізація розвитку підприємств малого і середнього бізнесу. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Економіка. 2016. Вип. 1(2). С. 279–284.
2. Якушева О. В. Стратегічні засади формування системи підтримки малого й середнього бізнесу в регіонах України. *Економіка, фінанси, право*. 2016. № 4/2. С. 60–63.

Романків Аліна Андріївна

студентка 4 курсу факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник - к.е.н., доцент Петрушка О. В.

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Майбутнє України, в першу чергу, залежить від її громадян, здорових громадян. Проте рівень сучасного фінансування охорони здоров'я України вкрай недостатній та не створює передумов щодо надання якісної медичної допомоги населенню в необхідних обсягах. Тому слід вжити термінові заходи, спрямовані на його підвищення.

У зв'язку з цим важливо запровадити такий механізм загальнообов'язкового медичного страхування, котрий забезпечував би кожному громадянину право на гарантовану та високоякісну медичну допомогу, а також подальший розвиток добровільного медичного страхування, що може частково покращити ситуацію, в першу чергу, для працездатного населення.

На даний час у нашій країні діє добровільне медичне страхування, яке передбачає можливість повної або часткової оплати за надання медико-профілактичних і медичних послуг застрахованим особам на випадок розладів здоров'я відповідно до правил страхування та умов укладеного договору. Це хороша мотивація для працівників, проте більшість громадян України все одно не страхуються. Тому вирішальною роллю щодо реформування системи медичної допомоги нашої країни є перехід на загальнообов'язкове медичне страхування, адже це єдиний спосіб покращити ситуацію в сфері охорони здоров'я, що перевірений світовим досвідом. Таким чином, до повного реформування системи охорони здоров'я чудовим рішенням було б переглянути можливість участі сегменту соціального неприбуткового підприємництва в забезпеченні доступу громадян, у котрих обмежені фінансові можливості, до якісних медичних послуг [1].

Не зважаючи на вище сказане, можна стверджувати, що процес впровадження страхування розпочався. У цьому році Україна перейшла до другого етапу медичної реформи, тому вже із 2021 р. більшість медичних установ фінансуватимуться згідно із новим принципом – вони отримуватимуть оплату за ті послуги, які конкретно надаватимуться. Щодо Національної служби здоров'я Україні, то вона виступає страховиком та має фінансуватись державою за рахунок сплачених із наших з вами податків. Натомість НСЗУ платить гроші медичним установам за послуги, котрі надаються громадянам за гарантованим пакетом. Але, звичайно ж, це не повноцінна модель страхування. По-перше, прямого зв'язку між обсягом фінансування медичної системи та податками немає. По-друге, неможливо вибрати страховку з вищим покриттям. По-третє, конкуренція між страховиками відсутня, хоча якраз страхові компанії, фонди медичного страхування чи лікарняні каси у багатьох країнах світу змагаються за клієнта, контролюючи якість медичних послуг та запроваджуючи систему фінансових заохочень.

Отож, аби досягнути реальну цілісність української системи охорони здоров'я потрібно мати значну кількість інвестицій та часу. Оскільки система державного соціального медичного страхування є вкрай важливою та стратегічно вигідною для держави, необхідно згодитись, що до її впровадження слід підходити ретельно та конструктивно: розробляти та належним чином затверджувати закони і підзаконні акти про медичне страхування населення; розробляти певні положення про територіальні та національні фонди медичного страхування та встановлювати їх у визначеному порядку; захищати право пацієнтів на своєчасну та якісну медичну допомогу, а також на передачу функціонування установ охорони здоров'я на комерційних засадах [2, с. 221].

Література:

1. Марченко Т. В. Необхідність запровадження і перспективи розвитку обов'язкового медичного страхування в системі соціального забезпечення України. Фінанси. URL: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvbdfa/2010_1/1\(18\)_2010_articles/1\(18\)2010_Marchenko.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvbdfa/2010_1/1(18)_2010_articles/1(18)2010_Marchenko.pdf) (дата звернення: 09.11.2020).
2. Коцюрубенко О. М. Розвиток медичного страхування в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень* 2015. № 35. С. 217–222.

Русін Віктор Миколайович

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія, ЗУНУ

Ворона Денис Володимирович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

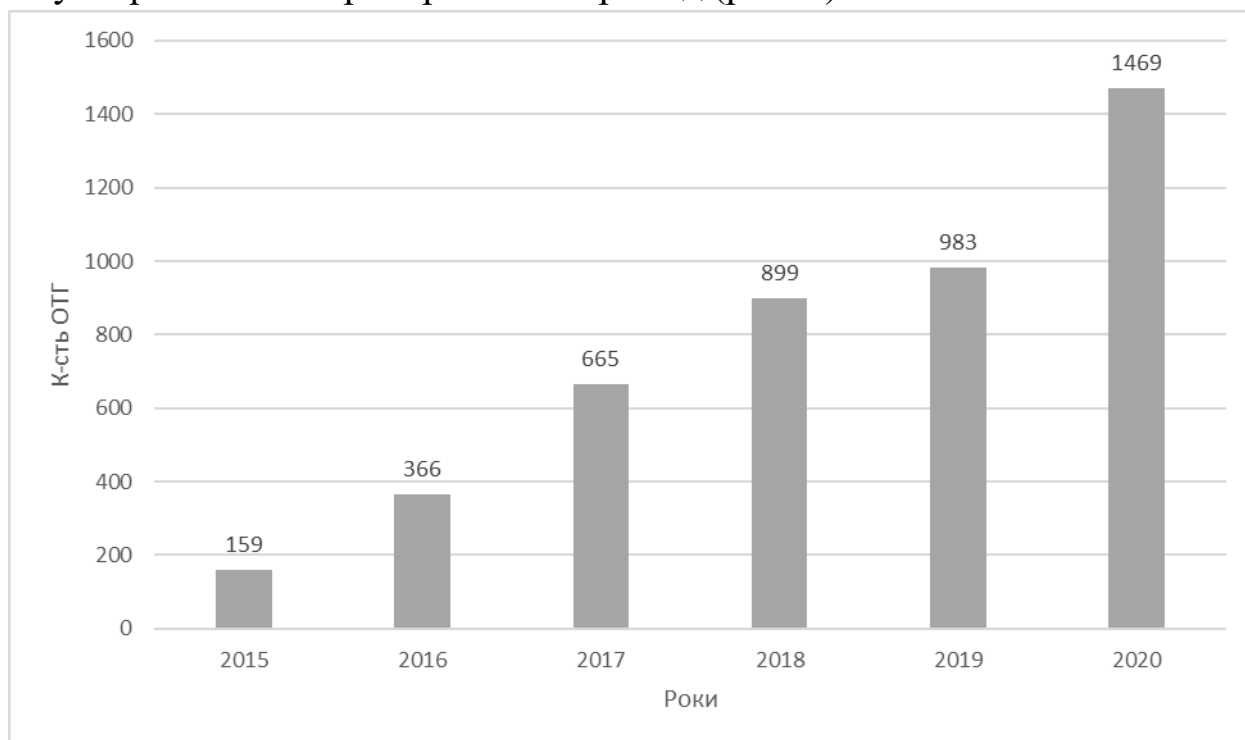
ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ САМОДОСТАТНІХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Функціонування самодостатніх територіальних громад є запорукою розвитку будь-якої демократичної держави. Органи місцевого самоврядування таких громад повинні бути наділені широким колом повноважень щодо забезпечення населення суспільними послугами на місцях і мати достатньо фінансових ресурсів для їх реалізації. В Україні впродовж багатьох років функціонувала система адміністративно-територіального поділу та організації місцевого самоврядування яка не задовольняла потреби суспільства у наданні суспільних послуг. Однією із найсуттєвіших причин цього була значна подрібненість територіальних громад. В Україні існувало майже 12 тис. територіальних громад, більшість із яких була із невеликою кількістю населення. Більш ніж у половини громад чисельність населення не перевищувала 3 тис. осіб., а майже у 40 % громад чисельність населення була меншою 1 тис. осіб. За таких умов територіальні громади були не в змозі акумулювати достатні обсяги фінансових ресурсів та організувати належний рівень надання суспільних послуг населенню на місцях. Тому заслуговує на похвалу політична воля і рішення керівництва держави, якими започатковано кардинальне реформування місцевого самоврядування в Україні у 2014 р. Так, у квітні 2014 р. Урядом була схвалена «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», яка дала старт реформі децентралізації.

Важливим кроком на етапі формування фінансово спроможних територіальних громад стало добровільне об'єднання територіальних громад. Для цього, 5 лютого 2015 р., було ухвалено Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». У 2015 р. утворено перші 159 добровільно об'єднаних територіальних громад, до складу яких увійшли 794 сільських, селищних та міських ради. У цих новоутворених громадах 25 жовтня 2015 р. відбулися перші місцеві вибори, що дало їм можливість починаючи із 1 січня 2016 р. самостійно приймати рішення щодо розвитку своїх територій. Крім цього, ці об'єднані громади

розширили коло власних повноважень, вийшли на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом та отримали у своє розпорядження значно більші обсяги фінансових ресурсів ніж громади що не об'єдналися.

Впродовж 2016-2020 рр. приймалися різні нормативно-правові акти, які були покликані вирішувати наявні проблемні питання функціонування об'єднаних територіальних громад та які були спрямовані на завершення розпочатої реформи. З кожним роком кількість об'єднаних територіальних громад зростала. Динаміка збільшення територіальних громад була визначальною рисою реформи децентралізації влади в Україні. Однак добровільно об'єднатись не виявило бажання близько половини громад базового рівня в Україні. Розпочата реформа не могла затягуватись до безкінечності. Тому, 12 червня 2020 р. було прийнято 24 розпорядження Кабінету Міністрів України, якими визначалися адміністративні центри та затверджувалися території громад. Громади що добровільно не об'єдналися були об'єднанні примусово. 25 жовтні 2020 р. відбулись місцеві вибори. Таким чином, станом на сьогодні в Україні завершено формування ОТГ. Загалом, за період із 2015 р. по жовтень 2020 р., в Україні утворено 1469 територіальних громад (рис. 1).

Рис. 1. Кількість утворених об'єднаних територіальних громад за 2015–2020 рр.

Примітка 1. Складено за даними [3; 4]

Примітка 2. 2020 р. – 1438 громад у яких перші вибори відбулися 25 жовтня 2020 р.

Таким чином, станом на сьогодні, в Україні сформовано територіальні громади, які можуть займатися вирішенням більшості місцевих питань, а також мають можливості самостійно формувати необхідні для цього фінансові ресурси. Однак новостворені громади автоматично не стануть самодостатніми і заможними. Збільшення повноважень і фінансових ресурсів у громадах ще не гарантує їх розвитку. Для досягнення успіху громадам потрібні лідери, які готові взяти на себе відповідальність за прийняття рішень і діяти рішуче в інтересах громади.

Отже, підсумовуючи відзначимо, що серед кардинальних реформ, що проводилися в Україні за останні роки у різних сферах та досягли успіху, на особливу похвалу заслуговує реформа децентралізації, яка дозволила сформувати в Україні самодостатні громади.

Література:

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#n8> (дата звернення 12.10.2020).

2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення 12.10.2020).

3. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 березня 2020 р. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/587/Моніторинг__10.03.2020.pdf (дата звернення 15.10.2020).

4. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 вересня 2020 р. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/593Моніторинг__10.09.2020.pdf (дата звернення 15.10.2020).

Сімора Софія Володимирівна

студент 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Науковий керівник – к. е. н., доцент Мелих О. Ю.

РОЗВИТОК І ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

На сьогодні ефективна діяльність національних підприємств є ключовим фактором успіху економіки країни. Інноваційний розвиток та

інтеграція економіки України у світову економіку вимагають перегляд управління фінансами національних підприємств. Ефективна діяльність будь-якого підприємства залежить від розвитку фінансового менеджменту. Саме тому, дослідження розвитку та визначення проблем фінансового управління на підприємствах є дуже важливим і актуальним.

Врахування надбань фінансової науки та практики, недоліків та переваг розглянутих визначень, дало нам можливість схилитись до думки, що фінансовий менеджмент – це сукупність принципів, інструментів та методів для розробки й реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням, розподіл і використання фінансових ресурсів підприємства та раціональна організація його грошового обороту [3].

Сьогодні однією з найбільших проблем сучасних українських підприємств є те, що вони неправильно ідентифікують головну мету власного фінансового управління. Так, ключовою ціллю фінансового управління на більшості українських підприємств є максимізація прибутку, але в сучасних економічних умовах основною метою фінансового менеджменту повинна бути максимізація добробуту власників підприємства в поточному і довгостроковому періоді, яка забезпечується за рахунок зростання ринкової вартості підприємства. Це означає, що компаніям потрібно розробити ефективну систему прийняття рішень пов'язаних з фінансовими ресурсами та діяльністю. У сучасних умовах власники компаній на перший план часто ставлять податкове управління та оптимізацію оподаткування, а не збільшення ринкової вартості та прибутковості.

На українських підприємствах активно використовуються такі інструменти контролю, як фінансове бюджетування. Однак більшість підприємств в рамках бюджетування використовують фіксовані бюджети, що ускладнює процес внесення змін до плану витрат в реалізації фінансових стратегій у відповідь на зовнішні стимули [1].

Відповідно до виявлених проблем, шляхами вдосконалення фінансового управління на підприємствах в Україні можуть бути:

- чітке визначення основної мети фінансового управління, яка повинна відповідати загальній стратегії розвитку, як у поточному періоді, так і в майбутньому;
- автоматизація, із застосуванням сучасних комп'ютерних технологій та програмних процесів, фінансових послуг, бухгалтерського обліку (включаючи здійснення управлінського обліку та звітності), руху інформаційних потоків;
- автоматизація процесу створення центрів відповідальності на підприємствах за основними видами діяльності та іншими [2].

Література:

1. Непран І.В. Підвищення ефективності фінансового контролю на підприємствах в Україні. *Управління розвитком*. 2014. № 2. С. 5 – 7. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_2_4.
2. Чайковська О. В. Шляхи та проблеми впровадження фінансового менеджменту на українських підприємствах. *Торгівля і ринок України*. 2009. №28. (Т. 1.) С. 344 – 348. DOI: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tiru/2009_28_1/50.pdf.
3. Дідик Л. М. Фінансовий механізм управління діяльністю сучасного підприємства. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2011. №2. С. 92–100. DOI: https://ev.nmu.org.ua/docs/2011/2/EV20112_092-100.pdf.

Сахань Альона Андріївна
студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Петрушка Олена Володимирівна
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ

У сучасних умовах економічної кризи та швидкого старіння нації в Україні гостро постає питання соціального захисту населення, а саме людей похилого віку. Потрібно зазначити, що фінансова криза зачіпає усі ланки суспільного життя, зокрема, державну пенсійну систему. Для вирішення цієї проблеми потрібно звернути увагу саме на недержавні пенсійні фонди (НПФ), що може значно покращити соціальне становище в країні.

Для створення дієвого фінансового механізму забезпечення соціального захисту громадян України актуальним є питання вивчення та розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні.

Такий акцент пояснюється тим, що останнім часом відбувається щорічне зростання навантаження на працюючу частину населення та бюджет країни. Пенсійний фонд вже не може самостійно, за рахунок внесків, виплачувати пенсії, отже зростає обсяг дотацій із Державного бюджету. Кожного року Пенсійний фонд України змушений збільшувати видатки через приріст числа пенсіонерів. Тому для забезпечення населенню достатнього життєвого рівня після закінчення трудової діяльності в Україні потрібне ефективне функціонування саме

недержавних пенсійних фондів разом із підтриманням і державного рівня пенсійного забезпечення на належному рівні [1, с. 40 – 42].

Дослідженням діяльності недержавних пенсійних фондів займалися багато іноземних та вітчизняних вчених. Проте не зважаючи на значний вклад науковців у дослідження діяльності НПФ, дана тема сьогодні залишається актуальною і потребує подальшого дослідження в теоретичному та практичному плані. Недержавні пенсійні фонди функціонують в сфері соціального страхування і спільно з державним Пенсійним фондом формують систему пенсійного забезпечення. Для того, щоб забезпечити громадянам достатній життєвий рівень після закінчення активної трудової діяльності, в Україні запроваджена трирівнева пенсійна система. Вона базується на трьох незалежних один від одного рівнях, два з яких – обов'язкові, а один – добровільний. Система недержавного пенсійного забезпечення становить третій рівень пенсійної системи. Її розбудова здійснюється з 2004 року після набрання чинності Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення». Основу такої системи становлять недержавні пенсійні фонди [2, с. 25].

Недержавний пенсійний фонд – це юридична особа, створена відповідно до Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення», яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та проводить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному Законом порядку. Основною метою інвестування пенсійних активів є отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат разом із забезпеченням дохідності пенсійних активів вище рівня інфляції та залучення довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації економіки. Потрібно зазначити, що додаткову недержавну пенсію можна одержувати водночас з державною. Розмір пенсії з НПФ не залежить від трудового стажу, на відміну від державної пенсії, а залежить від суми коштів учасника, накопичених в НПФ.

Але в Україні є ряд перешкод для динамічного розвитку недержавного пенсійного забезпечення:

- 1) низький рівень доходів більшості населення;
- 2) недовіра фінансовим інститутам (як державним так і приватним), які будуть забезпечувати збереження пенсійних активів;
- 3) високий рівень інфляції;
- 4) низький рівень економічних знань та економічної культури учасників ринку страхування.

Та, все ж таки, реформування пенсійної системи України та розвиток недержавного пенсійного забезпечення є пріоритетними напрямками державної політики у сфері покращення соціального захисту населення. Рівень розвитку недержавного пенсійного забезпечення є показником економічного та соціального становища населення країни.

Недержавна пенсійна система є надійним, а в більшості випадків і пільговим засобом забезпечення після виходу на пенсію вищого життєвого рівня, ніж той, який спроможна забезпечити лише солідарна система. Інша, не менш важлива функція недержавної пенсійної системи полягає в тому, що вона, як підкреслює багато дослідників, є джерелом довготермінових інвестицій, необхідних для економічного розвитку країни. Акумуляуючи заощадження населення в рамках пенсійних програм та інвестуючи їх у різні фінансові інструменти, пенсійні фонди здійснюють довгострокове фінансування економіки [3, с. 197].

Література:

1. Мних М. В. Страхування та його роль у забезпеченні соціального захисту населення. *Фінанси України*. 2007. № 6. С.39 – 45.
2. Курило І. О. Старіння населення в Україні у дзеркалі соціально-демографічної політики. *Демографія та соціальна економіка*. 2012. № 2 (18). С. 23 – 32.
3. Петрушка О. В. Класифікація ризиків недержавного пенсійного страхування. *Бізнес навігатор*. 2018. № 6 (49). С.195 – 198.

Серединська Оксана Анатоліївна
студентка 4 курсу факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Петрушка О. В.

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

На сьогоднішній день в Україні проживає 41.7 млн. осіб, з яких 11.3 млн. пенсіонерів. Основним джерелом їх доходу є державна солідарна пенсійна система. Середній розмір пенсії перевищує 3 тисячі грн. [1]. Цієї суми недостатньо для забезпечення гідного рівня життя після виходу на пенсію. В ситуації, коли чинна в Україні пенсійна система неспроможна задовольнити потреби населення у гідному пенсійному забезпеченні, актуальності набуває розвиток недержавних пенсійних фондів (НПФ).

Передусім, розглянемо переваги та недоліки цієї системи. Основною перевагою недержавного пенсійного забезпечення є можливість отримання додаткової пенсії. Учасник недержавного пенсійного страхування самостійно може обрати фонд, який буде формувати його пенсію, обсяг та періодичність внесків, а також вік, з якого він почне отримувати пенсію (у межах від 50 до 70 років для чоловіків та від 45 до 65 років для жінок), а також вид пенсійних виплат: одноразова, пенсія на визначений строк або довічний анuitет. Також слід зазначити перевагу - захищеність такої пенсії. Всі накопичення є власністю вкладника, або його спадкоємців. Недержавне пенсійне страхування є невідчужуваним впливу «старіння нації» та процесам тінізації ринку праці, що є також важливо [2].

До недоліків недержавного пенсійного забезпечення можна віднести низький рівень доходів громадян, що є причиною спрямування практично усіх зароблених коштів на поточне споживання, низьку фінансову грамотність та ін.

Найважливішою проблемою, яка гальмує розвиток недержавного пенсійного забезпечення, є несприйняття її як альтернативи державній системі страхування. Ще однією поширеною проблемою є низька фінансова обізнаність населення та нерозуміння необхідності заощаджувати на пенсію. Люди мало користуються так званими інвестиційними послугами, зокрема облігаціями, акціями, інвестування в недержавні пенсійні фонди або інвестиційні фонди. Це пояснюється низькою довірою до фінансової системи, нестачею коштів для здійснення інвестиційної діяльності, або ж відсутністю знань про ті чи інші фінансові послуги, а також, як ними користуватися. Тому перспективним напрямом є активна зацікавленість громадян у індивідуальній участі в НПФ та забезпечення надійності отримання учасниками пенсійних фондів додаткових виплат. Для цього необхідно регулярно інформувати громадян про переваги недержавного пенсійного страхування в порівнянні з іншими інструментами довгострокового накопичення [3, с. 370].

Також проблемою для недержавних пенсійних фондів є нестабільна економічна ситуація, відсутність розвинутих ринків капіталів й надійних фінансових інструментів, недостатнє пропагування важливості недержавних пенсійних систем.

Для розвитку недержавного пенсійного забезпечення необхідне удосконалення нормативно-правової бази у сфері регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів, усунення недоліків оподаткування їх

діяльності, розроблення комплексу заходів щодо інформування громадян про розвиток недержавного пенсійного забезпечення. Світовий досвід з розвинутою сферою недержавного пенсійного забезпечення підтверджує, що виплати з недержавних пенсійних фондів завжди значно перевищують державні пенсії, і більше того, поступово витісняють солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

За умови запровадження всіх зазначених заходів можна сподіватись на стабільний розвиток недержавних пенсійних фондів, що сприятиме стабілізації пенсійної системи України та підвищенню рівня життя осіб пенсійного віку.

Література:

1. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 09.11.2020 р.).
2. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації URL: <http://www.fstua.info/wpcontent/uploads/2019/07> (дата звернення: 09.11.2020 р.).
3. Кириленко, О. П. Соціальне страхування : підручник / за ред. О. П. Кириленко, В. С. Толуб'яка. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2016. 516 с.

Смольницька Анна Василівна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О. Ю.

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ НА ФІНАНСОВУ СФЕРУ УКРАЇНИ

Пандемія коронавірусу спричинила світову кризу та спад економік усіх країн і змушує держави застосовувати заходи швидкого реагування для мінімізації негативних наслідків. Такі ж невідкладні завдання постали і перед Україною. У зв'язку з чим доцільно враховувати досвід розвинутих держав, зважаючи при цьому на фінансово-ресурсний потенціал України.

Згідно з даними МВФ, усі держави світу вжили пакети заходів у відповідь на пандемію, які були скеровані на пом'якшення раптового падіння економічної активності фірм і домогосподарств, а також на збереження виробничого потенціалу. Більша частина заходів мають

макроекономічний характер і зосереджені на підтримці ліквідності економіки.

МВФ прогнозує, що у 2020 р., як наслідок пандемії, відбудеться скорочення глобальної економіки на 3% [1].

Зараз перед Україною, як і перед іншими країнами, стоїть важливе завдання, яке полягає в забезпеченні ефективних протиепідемічних заходів для мінімізації негативних наслідків для економіки. Карантинні обмеження безумовно вплинули на діяльність бізнесу, державних установ, зокрема й на життя населення. Особливо відчутним є вплив наслідків на малий і середній бізнес [2].

Пандемія COVID-19 негативно впливає на обсяги інвестування та розвиток виробництва. Основними загрозами для економіки України, спричинені пандемією COVID-19 є: погіршення структури зовнішньоторговельного балансу, зниження експорту національної продукції; вагоме скорочення обсягів виробництва товарів й послуг, спричинене обмеженнями бізнес-активності; скорочення податкових та митних надходжень [3]. У проєкті ЗУ «Про Державний бюджет України на 2021 р.» прогнозується дефіцит бюджету (близько 5% ВВП), що загрожує сфері державного фінансування. Окрім того, в 2021 р. очікується скорочення ВВП на 4% (або навіть до 9% за гіршим сценарієм), девальвація гривні до 30-35 грн. за долар США [4]. Також фіскальний простір в Україні обмежується значними виплатами боргів у 2020-2022 рр. у розмірі близько 6% ВВП на рік.

В Україні з метою стимулювання бізнесу, відновлення та подальшого розвитку економіки, доцільним є застосування податкових інструментів. Основною метою податкового стимулювання повинно бути підтримання ліквідності платників податків. Як показав огляд світової практики, більшість країн впроваджують податкові стимули, які полягають у зниженні рівнів податкових ставок, відтермінуванні їх сплати або передбачають повне звільнення від сплати податків.

ОЕСР дає рекомендації щодо максимізації корисності заходів протидії наслідкам кризи, а саме: обмеження їх у часі; спрямування на найбільш постраждалі від економічного шоку сектори економіки; адресування підтримки мікро-, малим і середнім підприємствам; недопущення дискримінації та встановлення прозорих критеріїв для набуття права на отримання підтримки.

При визначенні напрямів та обсягів допомоги ОЕСР рекомендує прийняти до уваги такі положення:

1. Координація на всіх рівнях державного управління є ключовим кроком, щоб контролювати поширення пандемії. Краще розподіляти ресурси і надавати підтримку підприємствам і окремим особам.

2. Суворе дотримання субнаціональних фіскальних правил може призвести до руйнівної проциклічної політики – можуть знадобитися положення про виключення або пом'якшення фіскальних правил.

3. Відстрочка податкових платежів для фірм і домогосподарств є необхідним заходом для підтримки економіки. Проте, регіональна влада повинна отримувати достатні доходи для виконання своїх завдань. Цього можна досягти, надавши регіонам екстрені трансферти та/або державні гарантії для виняткових банківських кредитів.

Ці рекомендації доцільно брати до уваги при формуванні Урядом України системи заходів реагування на наслідки пандемії, зокрема, заходів щодо удосконалення податкової системи. В Україні, як і в багатьох країнах з ринковою економікою, що знаходиться у процесі трансформації й розвитку, внаслідок кризи COVID – 19 скорочується обсяг інвестування. Інвестори, намагаючись мінімізувати ризики, ліквідують свої позиції в місцевих активах і спрямовують кошти у інші країни та більш безпечні активи.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів, неможливості надання прямої державної підтримки секторам економіки, необхідні активні податкові заходи щодо стимулювання інвестиційної діяльності, пожвавлення економічної активності та переходу до стійкого економічного зростання. Ключовими напрямками, на яких слід сконцентрувати стимулюючі заходи, є такі:

- інноваційні інвестиції для забезпечення проривного сценарію розвитку провідних секторів економіки, підтримка інноваційних підприємств й сучасних форм інтеграції науки й виробництва (зокрема технопарків);
- регіональний розвиток, формування територіальних утворень з особливим режимом управління і пільговими умовами діяльності (ВЕЗ та ТПР);
- підтримка експортоорієнтованих виробництв;
- надання пільгових умов функціонування для новостворених суб'єктів господарювання, особливо малого та середнього бізнесу;
- формування сприятливих умов для іноземних інвесторів.

Оперативні і ефективні заходи дуже важкі для економіки, зокрема першочергово допомоги потребує малий та середній бізнес, в якого недостатньо запасу фінансової міцності.

Тому основні заходи рекомендується направляти на малий та середній бізнес. Успіх застосування стимулюючих заходів за вказаними напрямками безпосередньо залежить від діяльності фіскальних органів, зокрема спрямованості на мінімізацію ризиків та запровадження механізмів для підтримки реального сектору.

Серед чинників ризику, варто виділити наступні, на які потрібно звертати особливу увагу фіскальних органів: поведінка населення стосовно заощаджень; існування тіньового сектору економіки; вплив переорієнтації глобальних виробничих й торговельних зв'язків на поведінку суб'єктів українського бізнесу. Ефективна фіскальна, грошово-кредитна та фінансова політика в цілому у поєднанні з розширенням міжнародної співпраці є найбільш пріоритетними для захисту економічної та фінансової стабільності України в умовах обмеженого фіскального простору.

Література:

1. World Economic Outlook, April 2020: Chapter 1. – Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020> (дата звернення: 30.10.2020 р.).

2. What will happen to the economy after the coronavirus crisis? URL: <https://eba.com.ua/en/yakoyu-bude-ekonomika-pislya-kryzy-z-koronavirusom-dumka-biznesu/> (дата звернення: 30.10.2020 р.).

3. Офіційний сайт Світового банку: The World Bank In Ukraine – URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/overview> (дата звернення: 30.10.2020 р.).

4. Курс гривні, інфляція, динаміка ВВП. Що чекає економіку України у 2020 році – базовий сценарій. URL: <https://dragon-capital.com/ua/media/our-comments/kurs-grivni-inflyatsiya-dinamika-vvp-chto-zhdet-ekonomiku-ukrainy-v-2020-godu-bazovyuy-stsenariy/> (дата звернення: 30.10.2020 р.).

Соник Вікторія Дмитрівна, Андросюк Дарія Миколаївна
Студентки 2 курсу факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Гупаловська М. Б.

ДЕПУТАТСЬКА ЕТИКА ПАРЛАМЕНТУ ВЕРХОВНОЇ РАДИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНИ

Здійснено аналіз етичних стандартів та правила поведінки для врегулювання ситуацій, що виникають у процесі здійснення народними депутатами України повноважень, покладених на них Конституцією та законами України. Становлення парламенту, як професійного законодавчого органу, має супроводжуватись вдосконалення інституту

депутатської етики, етики членів представницького органу законодавчої влади.

Особливу увагу приділено відповідності нормативно-правового регулювання етики діяльності народного депутата України ефективним практикам зарубіжних країн та міжнародним стандартам у даній сфері. В Україні нагляд за дотриманням правил поведінки у парламенті здійснює Комітет з питань Регламенту та організації роботи Верховної Ради України, однак його повноваження в аспекті контролю за дотриманням норм етики депутатської діяльності є достатньо обмеженими та чітко не врегульованими. Зокрема, згідно з Регламентом Верховної Ради України народний депутат не повинен використовувати депутатський мандат в особистих цілях, має дотримуватися норм депутатської етики та неупереджено виконувати свої службові обов'язки, уникаючи конфлікту інтересів та неправомірної вигоди. Однак жодних санкцій за порушення вищезазначених принципів Регламентом не передбачено.

Саме тому необхідно переглянути Закон України «Про статус народного депутата України» та Регламент ВРУ в частині принципів та правил поведінки народних обранців з метою створення Кодексу етичних норм та стандартів поведінки. Адже світовою практикою парламентаризму доведено, що подібне унормування здатне як стимулювати ефективність депутатської діяльності під час прийняття рішень, так і сприяє регулюванню службових відносин депутатів, збільшуючи при цьому довіру громадян до депутатів та парламентаризму в цілому. Етична поведінка депутатів – необхідний чинник справжньої демократизації політичного життя країни. Становище депутата вирізняється широкими можливостями для впливу на формування суспільної ситуації, а отже, надзвичайно високою відповідальністю. Депутатам довірено вирішувати долю своєї громади, регіону, країни, вони приймають важливі рішення в суспільних справах, розпоряджаються державними коштами та майном, тому громадяни пред'являють до моральності депутатського корпусу найвищі вимоги.

Парламентська етика – вид професійної етики, що регулює відносини, що виникають в ході законотворчої та іншої парламентської діяльності, а також позапарламентської діяльності, пов'язаної з виконанням функцій народного депутата.

У Кодексі етичних норм можна виділити сім принципів, яких мають дотримуватися парламентарі під час прийняття рішень:

- Рішення приймати самостійно та в інтересах громадян.
- Заборонено приймати рішення з метою особистого збагачення або отримання фінансових привілеїв для сім'ї або друзів.

– Аргументовано приймати рішення, як під час голосувань, так і під час публічних зустрічей, переговорів, надання рекомендацій, укладання контрактів.

– Бути відповідальним за свої рішення та дії.

– Відкрито пояснювати причини своїх рішень та дій.

– Діяти чесно під час виконання своїх обов'язків та уникати конфлікту інтересів.

– Бути прикладом дотримання вищеперерахованих принципів.

Україна як країна, що прагне інтегруватися у європейське співтовариство, повинна вдосконалити своє законодавство у тій частині, що регулює етичну поведінку народних депутатів України, яке б встановило певні вимоги до депутатської діяльності, а також передбачало санкції за невиконання цих вимог.

У більшості європейських нормативних кодексів велике значення приділяється декларуванню статків парламентарями. Зокрема, необхідно декларувати всі свої активи, майно, цінні папери, нерухомість, акції, мистецтво тощо. У подібних документах можна завжди знайти статті, присвячені врегулюванню конфлікту інтересів депутатів, умовам отримання приватних подарунків, правилам декларування позапарламентських доходів, лобіюванню.

За порушення депутатської етики та норм службової поведінки законодавців у парламентах Австрії, Великобританії, Нідерландів, Польщі, США, Угорщини, Франції встановлено такі види дисциплінарних заходів щодо депутатів: зауваження, публічний осуд, позбавлення слова, відсторонення від присутності на засіданні, накладення штрафу, винесення догани, виключення з членів палати. Застосування механізму дострокового припинення депутатського мандата як дисциплінарної санкції передбачене у США, Великобританії, Канаді та Португалії.

Література:

1. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України №1861-VI від 10.02.2010 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (дата звернення: 30.10.2020 р.).

2. Кисельова О. І., Фащук Т. В. Забезпечення правопорядку у парламенті та дисципліни представників депутатського корпусу: вітчизняний та зарубіжний досвід. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2013. № 1 (7). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13koitzd.pdf> (дата звернення: 30.10.2020 р.).

3. Павленко І. Проблема забезпечення правопорядку у парламенті та дисципліни представників депутатського корпусу: вітчизняна та

зарубіжна практика. URL <http://old.niss.gov.ua/Monitor/September09/16.htm>
(дата звернення: 30.10.2020 р.).

Сорока Марія Святославівна
студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к. е. н., доцент Сидорчук А. А.

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Бюджетна політика – це комплекс заходів, спрямованих на залучення, розподіл і використання коштів державного бюджету. Вона є складовою економічної та фінансової політики держави. Ефективність бюджетної політики забезпечує подолання наслідків фінансової кризи, реалізацію програм довгострокового розвитку країни, зростання добробуту населення, покращення діяльності суб'єктів господарювання. На сучасному етапі розвитку України бюджетна політика має ефективно здійснювати перерозподіл результатів економічного зростання і використання національного багатства, тим самим створюючи стимули для подальшого сталого розвитку суспільства.

Завдання бюджетної політики України полягають у реалізації основної мети – забезпечення належного життєвого рівня населення відповідно до соціальних стандартів [1, с. 57].

Для того, щоб бюджетна політика держави була ефективною потрібно дотримуватися ряду принципів і найголовнішими серед них, на нашу думку, є:

- оптимізувати функціонування системи управління державними фінансами;
- удосконалити законодавче регламентування процесу акумуляції фінансових потоків, забезпечити його прозорість для суспільства;
- забезпечити високі темпи зростання національної економіки;
- досягти ефективних макроекономічних показників;
- створити систему управління державним боргом, яка дала б змогу оптимізувати співвідношення фінансування відсоткових і не відсоткових витрат;
- впровадити індикатори результативності витрат державних коштів, а також сучасні методи бюджетного планування, що орієнтовані на

досягнення позитивного кінцевого результату та стимулюватимуть органи влади до економного використання бюджетних коштів.

Отже, на наш погляд, основними пріоритетними напрямками сучасної бюджетної політики України повинні бути наступні:

- забезпечення ефективності бюджетно-податкової політики;
- підвищення рівня прозорості формування та виконання бюджету;
- раціоналізація бюджетного процесу;
- дотримання жорсткої фінансової дисципліни.

Основні напрями бюджетної політики розроблені відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Стратегії сталого розвитку «Україна-2030» та ґрунтуються на положеннях програм співпраці з Міжнародним валютним фондом та іншими міжнародними організаціями. Такий розвиток передбачає:

- подолання дисбалансів в економічній та соціальній сферах;
- високий рівень розвитку науки, освіти та охорони здоров'я.

Визначальним у Стратегії є інноваційне спрямування розвитку, яке ґрунтується на активному використанні знань і наукових досягнень, стимулюванні інноваційної діяльності, створенні сприятливого інвестиційного клімату, оновленні виробничих фондів, формуванні високотехнологічних видів діяльності та галузей економіки [2].

Одним з найважливіших завдань реалізації бюджетної політики є формування державного бюджету. Відповідно до статистичних даних на 2020 рік доходи Державного бюджету України становитимуть 1095,58 млрд. гривень, а видатки - 1182 млрд. гривень [3]. Ефективність бюджетної політики знаходиться у прямій залежності від сфер економіки, у які спрямовуються бюджетні кошти. В Україні пріоритетними галузями фінансування є: освіта (136,4 млрд. грн.), медицина (116 млрд. грн.), оборона (245,8 млрд. грн.), дорожня інфраструктура (73,7 млрд. грн.) і енергетика (2 млрд. грн.) [3].

Отже, підсумовуючи зазначимо, що підвищення ефективності бюджетної політики України, значною мірою залежить від правильного розподілу видаткової частини бюджету. Варто зазначити, що найбільша кількість бюджетних коштів направленні в основні сфери розвитку держави, а саме у освіту, медицину, оборону. Таким чином, ми можемо стверджувати, що бюджетна політика нашої країни розвивається у правильному напрямі, хоча на цьому шляху зустрічаються певні перешкоди, які потребують подальших наукових досліджень з метою

пошуку стратегічних шляхів удосконалення бюджетної політики в Україні.

Література:

1. Лисяк Л. В. Удосконалення бюджетної політики у сфері державних видатків. *Економічний простір* : зб. наук. праць. 2009. № 1. С. 67 – 77.

2. Указ Президента України № 722/2019. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2030» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 30.10.2020 р.).

3. Закон України від 04.10.2020 р. Про державний бюджет України на 2020 рік. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text> (дата звернення: 30.10.2020 р.).

Тулай Оксана Іванівна,
д-р. екон. наук, професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Каратнюк-Гумовська Ангеліна Олегівна,
студентка факультету фінансів та обліку,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ

Сьогодні цифрові технології входять у кожен сферу нашого повсякденного життя. Основними рушіями сучасної Індустрії 4.0 є покращення надання суспільних послуг, збільшення швидкості виходу на ринок та зменшення витрат [1]. Цифрові фінансові технології поетапно впроваджуються у суспільне життя. При цьому вони трансформують соціально-економічні процеси, взаємозв'язки між постачальниками і споживачами товарів та послуг [2, с. 121]. За прогнозними розрахунками Індустрія 4.0 забезпечить щорічний приріст ефективності виробництва приблизно від 6% до 8% [3].

У сучасних умовах розвинуті країни світу визнають необхідність збереження природних ресурсів та запобігання негативному впливу технологічного прогресу на навколишнє середовище [4, с. 97]. Завдяки цифровізації фінансів можна забезпечити використання екологічно чистих і водночас ресурсо- й енергозберігаючих технологій та процес відтворення в межах усіх самостійних суб'єктів господарювання, які мають у розпорядженні майно [5, с. 52-53].

З огляду на зазначене, одне із найактуальніших питань сучасності – як почати використовувати цифрові технології у фінансах великої компанії? Головним ризиком при цьому є неготовність до цифрової трансформації, адже лише 13% організацій впровадили цифрові фінансові технології [6]. Для того, щоб фінанси у компанії стали “гнучкими”, необхідні централізована обробка та аналіз даних в центрах досконалості, тобто командах, які акумулюють найкращі практики, проводять дослідження, а також займаються підтримкою і навчанням. Безперечно, для маленьких компаній такий центр обійдеться занадто дорого, проте для великих фірм він може стати справжнім осередком корпоративної думки та експертизи. Інші важливі пріоритети у цифровій трансформації фінансів – перебудова фінансових процесів, поглиблення партнерства між фінансовими та бізнес-процесами, використання автоматизації при підготовці корпоративних і податкових звітів [6].

Отже, у процесі розвитку сучасних фінансових технологій з’являються нові можливості для широкого спектру діяльності. Четверта промислова революція трансформує бізнес-моделі завдяки діджиталізації, що призводить до зростання інновацій, створення та розвитку нових ніш-сегментів в екологічній, соціальній й економічній сфері.

Література

1. Адміністратор Центральної бази даних eHealth України. URL: <https://ehealth.gov.ua/> (дата звернення: 25.03.2020).
2. Брюховецька Н. Ю., Черних О. В. Індустрія 4.0 та цифровізація економіки: можливості використання зарубіжного досвіду на промислових підприємствах України. *Економіка промисловості*. 2020. № 2 (90). С. 116-132.
3. Industry 4.0. Digitalisation for productivity and growth. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/568337/EPRS_BRI\(2015\)568337_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/568337/EPRS_BRI(2015)568337_EN.pdf) (дата звернення: 23.03.2020).
4. Tulai O. Financial and organizational foundations of economic entities' ecologically oriented activities. *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. № 4 (12). P. 93-97.
5. Тулай О. Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні домінанти та діалектична єдність : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 416 с.
6. Як почати використовувати цифрові технології у фінансах великої компанії. URL:

<https://bakertilly.ua/news/id46530?fbclid=IwAR3JhfpCz3eA-cFitJ96WzAb3DeBzCj1nrlwpYvTRubAXDKtVzis7nFHmvE> (дата звернення: 05.03.2020).

Ульянович Аліна Михайлівна
студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету
економіки та управління, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Навольська Н. В.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Діяльність підприємства за ринкових умов господарювання потребує реструктуризації всіх сфер діяльності підприємств, зокрема сфери збуту готової продукції. За наявності ринкової конкуренції головне завдання системи управління збутом полягає у забезпеченні підприємству гідної ринкової частки. Таким чином, збут продукції варто розглядати через призму ринкового попиту і пропозиції.

Збутову діяльність підприємства можна розглядати як сукупність збутових стратегій маркетингу і комплекс заходів з формування асортименту продукції і ціноутворення; формування попиту і стимулювання збуту (реклама, фірмове обслуговування, знижки); укладання договорів на доставку продукції та її транспортування[3].

Збутова діяльність підприємства повинна бути спрямована на:

- одержання прибутку в короткому періоді, а також забезпечення гарантій в отриманні прибутку в майбутньому;
- максимальне задоволення попиту платоспроможного населення;
- довготривалу ринкову стійкість підприємства;
- конкурентоспроможність продукції підприємства;
- забезпечення іміджу підприємства на ринку [2].

В сучасних умовах інтенсивного розвитку цифрової економіки, для покращення збутової діяльності підприємства необхідно застосовувати новітні і цифрові технології.

За словами І. Андрющенко, процес діджиталізації на підприємстві має складатися з стратегії, діджиталізації маркетингу і автоматизації операційних процесів [1].

Діджиталізація маркетингу містить в собі: сайт компанії і її брендів; CRM-систему; продажі через інтернет (як присутність на маркетплейсах,

так і власний онлайн-магазин); систему збору, зберігання і аналізу даних; пошукову оптимізацію; прямі діджитал-комунікації; рекламу в інтернеті через посередників; інтеграцію з соціальними мережами; діджиталізацію ціноутворення; централізовану систему управління маркетингом та обробку великих даних, застосування штучного інтелекту для створення персоналізованого діджитал-досвіду бренду [1].

В Україні показники рівня використання інформаційно-комунікаційних технологій на виробничих підприємствах вище, ніж середні аналогічні показники в цілому в економіці.

Проте розвиватись є куди, оскільки навіть не всі підприємств використовують у своїй діяльності комп'ютерну техніку. Підсумовуючи вище зазначене, можемо констатувати – процеси діджиталізації створюють безліч переваг у діяльності підприємств, полегшують досягнення цілей та зміцнюють їх економічну безпеку, тому такі тенденції мають наслідуватися підприємствами інших видів економічної діяльності та заохочуватися, стимулюватися і підтримуватися з боку держави.

Література:

1. Андриющенко І. Як правильно почати діджиталізувати свій бізнес. URL: <https://nv.ua/ukr/techno/technoblogs/jak-pravilnopolchatididzhitalizirovat-svij-biznes-bloh-irini-andrjushchenko-2475642.html> (дата звернення: 29.10.2020 р.).
2. Вачевський М. В. Промисловий маркетинг. Основи теорії і практики: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
3. Навольська Н. В. Маркетинговий підхід до формування ефективної системи збуту продукції. *Інноваційна економіка*. 2011. № 2. С. 180 – 185.

Хоптяр Павло Георгійович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Дем'янюк Антоніна Вікторівна

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ

СУЧАСНА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Податкові надходження посідають важливе місце у бюджетних доходах, займають найбільшу питому вагу у структурі доходів бюджету, що у свою чергу впливає на соціально-економічний розвиток держави, а також є одним із інструментів державного регулювання економіки. Податкові надходження бюджету, їх формування, розподіл та

використання є важливим елементом системи бюджетно-податкового регулювання економіки, значення якої посилюється в умовах трансформації економічної системи. На цій стадії економічних перетворень вплив держави на розвиток економіки набуває непрямого характеру і реалізується шляхом проведення економічної, в тому числі бюджетної та податкової політики, послідовність та виваженість якої визначають темпи економічного зростання. Розширювати існуючі зобов'язання держава може лише за наявності джерел зростання податкових надходжень Державного бюджету України [1].

Аналіз доходів Державного бюджету України за 2017 – 2019 рр. засвідчує переважаючу роль податкових надходжень у структурі доходів бюджету (таблиця 1).

Отже, найбільшу питому вагу в доходах Державного бюджету України мають податкові надходження та займали в 2019 році 80,12%, також слід відзначити, що з 2017 по 2019 роки спостерігається поступове зростання частки податкових надходжень, але вони все ще не досягли рівня 2012 року, а саме 83,2%. Друге місце за часткою в загальній сумі доходів Державного бюджету України займають неподаткові надходження. Протягом 2017-2019 років не простежується чіткої тенденції у даній категорії, найбільшу частку неподаткові надходження мали в 2018 році, а саме 17,7%, найменшу в 2017 році – 16,2%. Найменшу питому вагу в доходах Державного бюджету України має доход від операцій з капіталом, з даної категорії в 2017 та 2019 роках спостерігається значне скорочення і цей показник в 2019 році становив 0,02%.

Таблиця 1

**Доходи Державного бюджету України
за 2017 – 2019 рр., млн грн***

Доходи	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Податкові надходження	627153,7	753815,6	799776,0
Неподаткові надходження	128402,3	164676,5	186684,2
Доходи від операцій з капіталом	286,9	657,5	183,0
Трансферти	5967,7	7306,3	8725,0
Цільові фонди	29847,1	187,5	1770,8
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	1607,4	1464,8	1139,9
Всього	793265,0	928108,3	998278,9

* Складено автором на основі [2].

Доцільно зазначити, що у структурі доходів Державного бюджету України у 2019 році ПДВ із ввезених на територію України товарів становило 289,8 млрд грн або 29,0% від загального обсягу надходжень, ПДВ із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) (без бюджетного відшкодування) – 240,8 млрд грн або 24,1%, акцизний податок із вироблених в Україні та ввезених в Україну товарів – 123,4 млрд грн або 12,4%, податок на прибуток підприємств – 107,1 млрд грн або 10,7%, податок та збір на доходи фізичних осіб – 110,0 млрд грн або 11,0 %.

Аналіз основних тенденцій формування дохідної частини державного бюджету показав, що існує тенденція прирощення податкових доходів державного бюджету. Проте цей приріст не має твердого підґрунтя у зв'язку з тим, що в Україні протягом останніх років нестабільна економічна ситуація, зокрема недосконала податкова політика. Зазначимо, що система державного оподаткування повинна не просто залучати частину вартості внутрішнього національного продукту на формування доходів Державного бюджету, але й активно впливати на підвищення ефективності суспільного виробництва, заохочувати окремого виробника, господарюючі суб'єкти до інвестування коштів у різні галузі діяльності.

Література:

1. Городецька Т. Е., Поровай А. С. Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету. *Молодий вчений*. 2017. № 2. С. 243 – 247.
2. Офіційний сайт Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 29.10.2020 р.).

Царук Олександр Олександрович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ

Карпишин Наталія Іванівна

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім.С. І. Юрія ЗУНУ

ГРА ЯК ІНТЕРАКТИВНИЙ МЕТОД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців з фінансової грамотності відповідають стандартам особистісно зорієнтованої, компетентнісної освіти.

Відповідно до концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років, її головною характеристикою є домінанта інтерактивного

навчання, на противагу інформаційно-репродуктивній, знаннєвій освіті. Як зазначає відомий вітчизняний дидакт О.Пометун, «Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії студентів. Це співнавчання, взаємонавчання, де студент і викладач рівноправні, рівнозначні суб'єкти навчання. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих (професійних) ситуацій, використання рольових і ділових ігор, спільне вирішення проблеми на основі відповідної ситуації» [2, с. 9]. Тому ігрові форми та методи навчання саме через свою інтерактивну природу є актуальними в системі професійної підготовки фахівця фінансової сфери.

В цілому, проблеми підвищення ефективності професійної підготовки фахівців з розвитку фінансової грамотності школярів, студентів, використання інтерактивних методів навчання, до яких відноситься гра, досліджувалися в роботах Н. Бабікової, В. Безверхої Т. Болтянської, В. Дубровіної, Т. Кізими, А. Незнамова, В. Новожилової, О.Пометун, Б. Приходько, Н. Славянської, І. Соркіна, Т. Смовженко, О. Шелест, та ін. Як показує аналіз різних інформаційних джерел з проблем навчальної гри в інтерактивному форматі, представлені фундаментальні напрацювання як концептуального, так і практичного, технологічного рівнів.

Метою статті є узагальнення позицій стосовно трактування сутності гри як інтерактивного методу навчання, методичних засад її використання в системі професійної підготовки фахівця фінансової грамотності.

Передовсім, слід зазначити, що інтерактивні ігри в системі вищої школи реалізують важливі функції забезпечення практико орієнтованості навчання через моделювання професійної діяльності у процесі засвоєння навчального матеріалу, вирішення практичних задач. Ігри, які моделюються у контексті реальних виробничих ситуацій, забезпечують інтеграцію теорії і практики, а також сприяють розвитку особистісних якостей майбутнього фахівця з фінансової грамотності, його професійних позицій.

Є значна кількість інтерактивних ігор, які реалізуються за імітаційними технологіями навчання і передбачають організацію навчально-професійної діяльності в ситуаціях, наближених до реальної практики фахівців фінансового сектора. Так, Г Коджаспировою пропонуються такі різновиди імітаційних ігор: навчальні ігри: а) релаксаційного типу; б) пошукового типу; організаційно-діяльнісні ігри;

рольові; ділові ігри; пізнавально-дидактичні ігри [3]. Представлена класифікація ігор, які характеризуються інтерактивною природою і мають імітаційний характер, вказує на різноманіття підходів до організації ігрової діяльності студентів, у процесі якої необхідні знання, вміння, компетентності засвоюються студентами не через запам'ятовування навчальної інформації щодо фінансової грамотності та використання її на практиці в стандартних ситуаціях, а через інтерактивну діяльність, формування моделі конкретної професійної ситуації. Зміст, технології, методики проведення гри міняються відповідно до рівня формування фінансової грамотності майбутнього фахівця, конкретних завдань навчання, індивідуальних та інтелектуальних можливостей студентів.

Безвідносно до рівня формування фінансової грамотності студентів методика проведення гри базується на діяльнісному підході, який є найбільш поширеним серед науковців. У своїх загальних позиціях методичні основи підготовки та реалізації гри, як інтерактивного метода навчання з формування фінансової грамотності школяра/студента, не мають принципових відмінностей.

Діяльнісний підхід у методиці проведення гри реалізується через процес формування фінансової грамотності, який поділяється на чотири етапи: підготовчий, основний, корегувальний, рефлексивний.

Підготовчий етап – це створення умов, необхідних для організації проведення гри, свого роду проєкт, програма дій, які визначаються на основі діагностики та аналізу реального стану справ, рівня фінансової грамотності студентів, виявлення проблем, які мають місце на даному етапі її розвитку.

Основний етап пов'язаний з безпосередньою реалізацією сформованої на попередньому етапі програми дій, що реалізуються через гру, виконання завдань щодо її реалізації. Важливим на цьому етапі є управлінський компонент, який відповідає за забезпечення інтерактивності процесу, його регулювання відповідно до визначеного плану та проєкції, необхідних результатів формування фінансової грамотності. Складність процесу свідчить про необхідність проведення корегувальних дій, оскільки складно передбачити наперед ефективність його перебігу, успішність виконання навчальних дій під час проведення гри. Спостереження за процесом, виявлення проміжних результатів діяльності дає змогу вносити необхідні корективи, аби підвищити його ефективність, орієнтуючись на заплановані кінцеві результати гри як інтерактивного методу навчання.

Завершується процес формування фінансової грамотності через гру етапом рефлексії, який має особливе значення в системі компетентнісної освіти і передбачає аналізує ходу і результатів діяльності та рівень їх відповідності поставлених цілей та розробленому проєкту. Цей етап особливо важливий для наступного циклу навчальної діяльності, оскільки дає змогу максимально врахувати всі сильні сторони процесу та проблеми, які мали місце у ході діяльності і понижували її ефективність.

Усі ці етапи реалізуються в рамках проведення будь-якого типу навчальної гри як самодостатнього методу формування фінансової грамотності фахівця.

Важливо проаналізувати важливі позиції щодо проведення гри з точки зору забезпечення ефективності навчання, його інтерактивного формату організації. У методиці проведення гри з розвитку фінансової компетентності майбутнього спеціаліста важливою є концептуальність гри, яка передбачає цілісний погляд на цей вид діяльності і чітку орієнтацію на конкретні цілі цього складного виду навчання, в основі якого – взаємодія учасників процесу. Конкретизація методики реалізації концепції відбувається за рахунок розробки сценарію як поетапного моделювання системи дій у рамках проведення гри. Наступні етапи – методичне забезпечення реалізації розробленого сценарію, а також аналіз його ефективності через зовнішнє оцінювання та самооцінку.

У процесі методичного забезпечення організації гри важливо дотримуватися психолого-дидактичних принципів організації діяльності, оскільки йдеться про ефективність навчальної взаємодії всіх учасників гри, а також дотримання системи конструктивних та толерантних міжособистісних взаємовідносин.

Таке проведення гри моделює реальне професійне середовище і забезпечує підготовленість майбутніх фахівців з фінансової грамотності щодо формування сприятливих і конструктивних взаємовідносин зі студентами у своїй майбутній професійній діяльності. Окрім здатності моделювати реальні умови професійної діяльності майбутніх спеціалістів з фінансової грамотності в таких іграх важливо реалізовувати принцип проблемності, завдяки якому під час гри студенти ставляться до завдання як до реальної проблеми, вирішення якої потребує дій, пов'язаних з партнерством, діалогічною взаємодією, конструктивними міжособистісними взаємовідносинами.

Взаємодія при проведенні колективної гри проявляється на всіх її етапах: при осмисленні сутності проблеми, виділенні задач у її контексті;

лідера, розподілі сфер відповідальності; підготовці, плануванні, безпосередньому розподілі ролей; проведенні гри, корегуванні ефективності її перебігу; підведенні підсумків, оцінюванні результатів; аналізі ефективності групової діяльності, ефективності внеску кожного.

Загалом, як показує аналіз різних інформаційних джерел з проблеми методики організації навчальної гри в інтерактивному форматі у процесі розвитку фінансової грамотності студентів, існує велика кількість підходів до створення ігор, їх методичної підготовки та проведення.

Також варто акцентувати увагу на тому, що в основі методики проведення навчальної гри – ігрове спілкування, яке породжує та розвиває в свідомості студента якісно нову інформацію про моделювання як ефективний метод накоплення знань, формування свого інтелекту [1]. При тому особливо великого значення набуває ігрове навчально-професійне середовище, що є цінним у професійній підготовці фахівців з фінансової грамотності, які також будуть активно використовувати різні типи ігор у навчанні школярів/студентів, формуючи їх компетентність в атмосфері творчості, вільного вибору, формування власного досвіду фінансової поведінки.

Отож, узагальнення різних позицій науковців свідчить про те, що спільними є методичні підходи, які орієнтовані на забезпечення: компетентнісного підходу до організації цього виду діяльності; стимулювання інтерактивних методів взаємодії учасників гри; розвиток комунікативної культури, толерантності взаємовідносин студентів; формування професійно-психологічного середовища, наближеного до майбутньої фахової діяльності у сфері фінансової грамотності.

Література:

1. Методичні рекомендації до використання тренінг-гри «Cash-flow» та ділової гри «Меком» при викладанні дисциплін «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва» та «Економіка і фінанси підприємства». О. Л. Шелест, В. А. Дубровіна. ХТЕІ КНТЕУ, 2016. 40 с.

2. Пометун, О. І., Пироженко Л. В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. К.: А.С.К., 2004. 192 с.

3. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навчальний посібник / авт. кол. К., 2019. 272 с.

Черняшова Катерина Мирославівна
студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

РОЗВИТОК ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ВІД ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИХ ПОДАТКІВ

Основою економічної системи країни є податкова система. Вона забезпечує фінансову базу держави та виступає головним знаряддям реалізації її економічних і суспільних інтересів [3].

Із прийняттям Податкового кодексу і нової редакції Бюджетного кодексу України було започатковано кардинальні зміни у правовому полі, яке регулює основні аспекти функціонування загальнодержавних податків та зборів, а також їх використання для формування доходів місцевих бюджетів. Характерною ознакою Податкового кодексу України є нестабільність його положень, які практично щорічно зазнають суттєвих змін. Зокрема, у 2015 році до положень цього документу було внесено 25 змін, у 2016-2019 рр. – щорічно по 8 новацій, за 10 місяців 2020 року – 11 новацій. Важливо відзначити, що в українській практиці звичним стало запровадження податкових новацій наприкінці року, що суттєво ускладнює ведення господарської діяльності та унеможлиблює для бізнесу середньострокове планування.

Нестабільність норм податкового законодавства можна прослідкувати зокрема на прикладі ПДФО. До прийняття Податкового кодексу України, за нормами Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» функціонувала прогресивна шкала ставок податку. Із прийняттям єдиного базового правового акту з питань оподаткування вона була замінена на єдину ставку ПДФО на рівні 13% від оподаткованого доходу. З прийняттям нової редакції Податкового кодексу України було знову відновлено прогресію в оподаткуванні особистих доходів фізичних осіб із встановленням двох ставок податку – 15% та 17%, в залежності від того, чи перевищує оподатковуваний дохід платника 10-кратний розмір мінімальної заробітної плати. Такі норми оподаткування особистих доходів населення діяли до 2015 року, коли податкове законодавство зазнало радикальних змін в рамках податкової реформи.

Системні зміни Податкового кодексу України у 2015 році радикально вплинули як на саму структуру системи оподаткування, так і на формування місцевих бюджетів від загальнодержавних податків. Зокрема, було зменшено кількість податків з 22 до 9; знижено базові ставки ПДФО до 15% і 20%, а також визначено умови застосування ставки

у подвійному розмірі; підвищено ставки рентної плати, впроваджено акцизний податок з роздрібного продажу підакцизних товарів. У 2016 році ставку ПДФО було уніфіковано на рівні 18% від оподаткованого доходу, а також впроваджено знижену ставку податку на рівні 5% для доходів від фінансового інвестування (пасивних доходів) [2]. При цьому традиційним за останні роки став щорічний перегляд ставок акцизного податку, рентної плати при розгляді проекту Державного бюджету України, що також напряму впливає на наповнення місцевих бюджетів.

Хаотичність політики щодо новацій податкового законодавства чітко підтверджують ініціативи щодо реформування ПДФО. Зокрема, в перші місяці 2020 року в парламенті було зареєстровано відразу три законопроекти, якими були запропоновані ґрунтовні зміни до порядку справляння цього податку. Одним із них було запропоновано повернути триступінчасту прогресію ставок податку від 10% до 20%, залежно від розміру оподаткованого доходу. Інший законопроект передбачав диференціацію ставок від 15% до 27% з введенням п'ятиступінчатої прогресії, а третій проект – різке посилення податкового навантаження на доходи фізичних осіб із прогресією ставок ПДФО від 18% до 54% [4]. На наш погляд, радикальні відмінності між пропонуваними новаціями свідчать, що в основу розробки новацій податкового законодавства покладений не науковий розрахунок, а традиційний для вітчизняної законотворчої практики метод спроб та помилок. Це негативно позначається на умовах ведення бізнесу в Україні та зумовлює вкрай низьке становище нашої країни у відповідних міжнародних рейтингах.

Поряд зі змінами податкового законодавства, які коригують ставки, базу оподаткування чи інші елементи податків, податкові новації останніх років також вдосконалюють процедури їх адміністрування. Серед останніх новацій, які опосередковано вплинуть на формування надходжень місцевих бюджетів від загальнодержавних податків, слід відзначити Закон України від 21.12.2016 р. №1797 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» [8], яким було передбачено впровадження електронних сервісів (електронний кабінет платника податків) при контролі за справлянням податкових платежів. У продовження політики вдосконалення адміністрування податків, у 2019 року було прийнято за закони України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження єдиного рахунку для сплати податків і зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 1049 [6], «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запровадження єдиного рахунку для сплати податків і зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 1051 [7], якими

передбачено з 2021 року спростити процедури звітування про податкові зобов'язання з ПДФО та інших податків та їх сплати до бюджету.

У Бюджетному кодексі безпосередньо місцевих бюджетів стосуються положення II-IV розділів, де серед іншого деталізовано склад доходів кожної із ланок місцевих бюджетів, врегульовані питання міжбюджетних трансфертів та ін. Незважаючи на те, що важливою запорукою ефективності бюджетної політики є її послідовність і стабільність, ці підрозділи практично щорічно зазнають значних коригувань у частині доходів місцевих бюджетів [1].

У 2017 – 2020 рр. новації щодо справляння загальнодержавних податків та зборів до місцевих бюджетів стосувались, перш за все, коригування ставок акцизного податку у відповідності до темпів інфляції, а також перерозподілу рентних платежів. Зокрема, з 2018 року до місцевих бюджетів надходить 5% від рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (крім тієї частини ресурсів, яка видобувається в межах континентального шельфу України та виключної морської економічної зони), з яких 2% надходить до обласних бюджетів, 3% до бюджетів ОТГ, міст обласного значення та районів. Щодо акцизного податку, то 13,44% від обсягу сплаченого податку з виробництва та імпорту пального надходять до місцевих бюджетів для зміцнення їх доходів. Коефіцієнти зарахування надходжень для конкретних територіальних формувань затверджує уряд двічі на рік. Хоча практика перерозподілу надходжень акцизного податку з пального до місцевих бюджетів була впроваджена як тимчасовий захід, у другій половині 2020 року дію цих правових норм продовжено на наступні роки.

З 2019 року до фінансової бази місцевого самоврядування було додано нову позицію – 5% обсягу надходжень рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату) за місцем видобутку відповідних корисних копалин. До цього 25% цих платежів уже надходили до обласних бюджетів, решту 75% поповнювали державний бюджет. Несправедливість таких норм розподілу, коли територіальні громади, де розташовані потужні гірничі підприємства не мали від цього належної фіскальної віддачі, зрештою була виправлена. У 2020 році законодавство щодо рентних платежів було доповнене введенням рентної плати на видобування бурштину. У 2019 році було також внесено коригування у механізм зарахування надходжень від ПДФО за здані в оренду земельні ділянки. Якщо раніше ці доходи поповнювали місцевий бюджет за місцем реєстрації орендаря, то з 2019 року – до бюджету за місцезнаходженням орендованої ділянки [5]. Це

дало змогу вирішити проблему концентрації податкових платежів з ПДФО за орендовані ділянки великими аграрними компаніями, які мають в управлінні значний земельний банк.

Таким чином, правові новації останніх років у царині використання загальнодержавних податків та зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів спрямовані на посилення мотивації органів місцевого самоврядування щодо розширення податкової бази та збільшення обсягів фінансових ресурсів, які надходять у їх розпорядження. Новим аспектом вдосконалення податкового законодавства останніх років є новації, які спрямовані на спрощення процедур нарахування і сплати податків, а також їхнього адміністрування органами контролю.

Література:

1. Бюджетний кодекс: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 18.10.2020 р.).

2. В Україні вступила в силу податкова реформа: що вона передбачає? Finance.UA. 2015. 2 січня. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/341826/v-ukrayini-vstupyla-v-sylu-podatкова-reforma-shho-vona-peredbachaye> (дата звернення: 18.10.2020 р.).

3. Мелих О.Ю. Фіскальна ефективність оподаткування прибутку підприємств: вітчизняні реалії та шляхи подолання проблем. *Ефективна економіка*. 2018. №12. DOI: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6794> (дата звернення: 18.10.2020 р.).

4. Налоги с доходов граждан снизят, но не всем. URL: https://buh.ligazakon.net/ru/news/193282_nalogi-s-dokhodov-grazhdan-snizyat-po-ne-vsem (дата звернення: 18.10.2020 р.).

5. Основні параметри планування місцевих бюджетів у 2019 році. URL: <http://sys2biz.com.ua/formuvannia-mistsevykh-biudzhetiv-2019/> (дата звернення: 18.10.2020 р.).

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження єдиного рахунку для сплати податків і зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: проект Закону України від 29.08.2019 р. № 1049. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=1049&skl=10 (дата звернення: 18.10.2020 р.).

7. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запровадження єдиного рахунку для сплати податків і зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: проект Закону України від 29.08.2019 р. № 1051. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=1051&skl=10 (дата звернення: 18.10.2020 р.).

8. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні: Закон України від 21.12.2016 р. №1797. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1797-19> (дата звернення: 18.10.2020 р.).

Шахрай Юрій Олександрович
студент Державного університету «Житомирська політехніка»
Науковий керівник – д.е.н., професор Виговська Н. Г.

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВО

Україна переживає складний історичний період становлення нових соціально-економічних відносин в умовах ведення воєнних дій та політичних протиріч. А перехід до нових форм державного управління відбувається в умовах бюджетного дефіциту і суперечностей нормативно-правової бази, яка регулює економічні відносини.

Проблема оцінювання рівня податкового навантаження на підприємства є досить складною та не вивченою до кінця. Теоретичним основам оцінки рівня податкового навантаження на підприємства приділяють увагу зарубіжні та вітчизняні науковці, такі як Д. Дропа, В. Корнус, Є. Кірова, М. Литвин, П. Мельник, А. Соколовська та інші. Запропоновані ними методики не мають єдиного підходу до розрахунку та визначення рівня податкового навантаження. Ціль створення єдиної методики оцінки податкового навантаження — порівняння податкового навантаження на підприємствах різних галузей національної економіки.

На сьогодні існує багато підходів до визначення податкового навантаження господарюючого суб'єкта. На рівні підприємств розраховують загальні та часткові показники рівня податкового навантаження, які систематизовано та зведено в таблицю 1.

Одним із найбільш актуальних питань в податковому навантаженні є його кількісна оцінка, визначення надлишкового рівня, а також ефектів розподілу між факторами виробництва та споживанням.

З метою порівняльного міжсекторного аналізу в окремих країнах використовують специфічні податкові індикатори: податковий клин — коефіцієнт, що розраховується як відношення податку на індивідуальні доходи та внесків на соціальне страхування як роботодавця, так і найманої особи до загальних витрат на оплату праці (робочу силу); верхню граничну ставку податку на індивідуальні доходи, яка застосовується до найвищої межі доходу однієї людини; номінальну ставку податку на прибуток

підприємств, що застосовується для більшості компаній; середню ефективну ставку податку на прибуток підприємств як вимірник рівня тягаря корпоративного оподаткування.

Таблиця 1.

Основні показники оцінки податкового навантаження на підприємство

<i>Показник</i>	<i>Порядок розрахунку показника</i>	<i>Зміст показника</i>
Загальна ефективна ставка податку (ЕСП)	$\frac{\text{ЕСП}}{\text{Пзаг./БП}} =$	Показує відношення загального обсягу податкових відрахувань (Пзаг) до бази оподаткування (БП)
Коефіцієнт податкомісткості реалізованої продукції (КВР)	$\frac{\text{КВР}}{\text{Пзаг./ВР}} =$	Визначає питому вагу загальних податкових платежів (Пзаг), які здійснює підприємство в бюджет, у сумі виручки від реалізації (ВР)
Податковіддача доходів (ПД)	$\frac{\text{ПД}}{\text{Пзаг./Д}} =$	Визначає питому вагу загальних податкових платежів (Пзаг), які здійснює підприємство, в доході (Д)
Податковіддача витрат (ПВ)	$\frac{\text{ПВ}}{\text{Пзаг./В}} =$	Визначає співвідношення загальної суми податкових платежів (Пзаг) і витрат підприємства (В)
Податковіддача прибутку (ПП)	$\frac{\text{ПП}}{\text{Пзаг./П}} =$	Показує, в скільки разів сума сплачених податків (Пзаг) перевищує прибуток підприємства (П)
Податковіддача активів (ПА)	$\frac{\text{ПА}}{\text{Пзаг./А}} =$	Показує співвідношення загальної суми сплачених податків (Пзаг) до вартості активів підприємства (А)
Прибуток на 1 грн сплачених підприємством податків (Пп)	$\frac{\text{Пп}}{\text{П/Пзаг.}} =$	Показник, обернений коефіцієнту податковіддачі прибутку, показує відношення чистого прибутку (П) до загальної суми сплачених підприємством податків (Пзаг)
Коефіцієнт оподаткування доходу (КД)	$\text{КД} = \frac{\text{ПД}}{\text{Д}}$	Показує відношення відповідного виду податків до бази оподаткування
Коефіцієнт оподаткування витрат (КВ)	$\text{КВ} = \frac{\text{ПВ}}{\text{В}}$	
Коефіцієнт оподаткування прибутку (КП)	$\text{КП} = \frac{\text{ПП}}{\text{П}}$	

Джерело: систематизовано автором

Таким чином, для оцінки податкового навантаження використовують низку специфічних показників, що розраховується для аналізу впливу податкових платежів на фінансовий стан економічного суб'єкта, а в масштабах країни показує вплив податкових надходжень на економічне зростання в державі.

Ямелинець Андрій Ігорович

студент 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Русін В. М.

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ

На сьогоднішній день Україна стоїть на шляху комплексного реформування фінансової системи. Є необхідним проведення реформи пенсійної системи, охорони здоров'я, адміністративно-територіальної реформи та великої кількості інших. Особливу увагу потрібно звернути на малу податкову реформу, яка може бути здійснена уже цієї весни.

Основним об'єктом реформи є податок на доходи фізичних осіб, проте варто зазначити, що реформа також зачіпає і єдиний соціальний внесок та військовий збір. Планується перейти на консолідований внесок, який би складався із цих 3 компонентів. Аналогом ПДФО в іноземній практиці є РІТ – personal income tax. Варто зазначити, що планується змінити систему оподаткування із пропорційної на прогресивну, що має дозволити якісно регулювати доходи громадян та забезпечити виконання принципу соціальної справедливості. На сьогоднішній день, саме прогресивна модель оподаткування є панівною і її використовують найрозвинутіші держави Європи: Великобританія, Франція, Німеччина. У прогресивній системі оподаткування є суттєва перевага над пропорційною, вона сприяє більшому перерозподілу доходів в суспільстві та призводить до зменшення соціальної нерівності населення.

Передбачається надання оподаткуванню більшої соціальної направленості, яка має проявитися в можливості не врахування частини доходів, що витрачені на певні види витрат. Ця практика діє у великій кількості країн і дозволяє регулювати оподаткування саме чистого доходу населення. Наприклад, в Італії, від бази оподаткування віднімаються кошти, витрачені на: медичне лікування, аліменти, пожертвування, медичне та пенсійне страхування. В Нідерландах виключаються доходи із податкової бази, якщо вони були витрачені на: отримання освітніх та медичних послуг, витрати на відрядження, відсотки по іпотечі, аліменти, пожертвування, платежі за медичним та пенсійним страхуванням. Цікавим є досвід звільнення від оподаткування, якщо кошти витрачені на інвестиції в екологічно чисті та енергоефективні товари. В Іспанії відраховуються з бази оподаткування наступні витрати: аліменти, внески до пенсійних, медичних чи фондів страхування життя, членські внески для спілок та держави, регіональні чи місцеві податки.

В свою чергу такий підхід до оподаткування дозволяє знизити податкове навантаження з доходів тих верств населення, що здійснюють ці витрати. Це стимулює населення здійснювати ці витрати, щоб зменшити величину податку, особливо це є актуальним із медичним та пенсійним страхуванням.

Ще однією новацією, яку має принести податкова реформа ПДФО, це зниження мінімальної ставки та можливість отримання кешбеку за подання податкової декларації. На нашу думку, це хороший інструмент детінізації економіки і є дуже цікавим з точки зору регулювання доходів населення. Так, кешбек отримає лише частка населення, що дійсно здійснила витрати і має потребу в поверненні коштів.

Щодо граничної прогресивної ставки, то це питання є одним із найдискусійніших. В науковій спільноті є різні пропозиції: встановлення мінімальної ставки в 10% [1], прогресивна шкала 18 – 40%, що ґрунтується на величині прожиткового мінімуму [2]. З точки зору фіскальної максимізації доцільним є встановлювати високу податкову ставку (50% і вище), в силу цього грає фактор відсутності середнього класу в Україні. Проте з іншої точки зору, на сьогоднішній день в Україні є високий рівень тінізації заробітних плат, за оцінками експертів до 45%, низька податкова культура та дисципліна, низькі реальні доходи населення, що об'єктивно протидіють встановленню високої граничної ставки. У ряді інших європейських країн розповсюджена прогресивна система оподаткування з достатньо високими ставками, зокрема: Італія від 23% до 43%, Нідерланди від 9% до 51,75%, Франція до 51,5%, Люксембург до 45%, Австрія до 50% [3]. Зазначимо, що чим більшу величину надходжень держава отримує за рахунок високих ставок податку, тим нижчу мінімальну ставку вона може забезпечити для населення з низькими доходами.

Одним із найкращих інструментів забезпечення соціально орієнтованого оподаткування є використання прогресивного оподаткування із неоподатковуваним мінімумом. Така податкова система є широко розповсюдженою в досвіді багатьох зарубіжних країн, наприклад, в Австрії не оподатковуються доходи нижче 11000 євро, в Бельгії – нижче 8860 євро, у Данії – нижче 6134 євро, в Іспанії – нижче 5500 євро [3]. Це дозволяє забезпечити гарантії для найменш оплачуваних верств населення та найбільш ефективно боротися із бідністю.

Ще одним цікавим аспектом в контексті впровадження в Україні є сімейне оподаткування. Його впровадження дозволить найбільш якісно регулювати доходи вже не одного члена суспільства, а цілої сім'ї. В світовій практиці регулювання за критеріями величини доходу та сімейного становища дозволяє найефективніше проводити перерозподіл

доходів в суспільстві. При цьому, є можливість здійснення проактивної демографічної політики, що є так необхідною для України. Проблемою впровадження сімейного оподаткування, та і загалом ПДФО, залишається висока тінізація доходів громадян, відсутність середнього класу, недостатня інформаційна база та низька податкова культура. Тому, на сьогоднішній день є необхідним проведення в Україні комплексних змін, що дозволять стабілізувати економічну ситуацію в державі та забезпечити розвиток економіки.

Загалом широкий міжнародний досвід оподаткування ПДФО є актуальним для запровадження в Україні. Проте зазначимо, що є необхідним створення власної прогресивної системи оподаткування на основі зарубіжного досвіду, а не просто копіювання іноземних інструментів та систем в надії на успішне функціонування в Україні.

Література:

1. Жаворонок А. В., Павлюк А. О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання місцевих податків і зборів. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). URL: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-3_0-pages-184_190.pdf (дата звернення: 28.10.2020 р.).

2. Бечко П. К., Барабаш Л. В., Бондаренко Н. В., Власюк С. А. Напрями посилення соціальної спрямованості оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. *Фінанс.-кредит. діяльність: проблеми теорії та практики*: зб. наук. пр., 2018 Вип. 3. С. 452 – 461. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/10/184.pdf> (дата звернення: 28.10.2020 р.).

3. European tax database. European Commission URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/taxSearch.html (дата звернення: 28.10.2020 р.).

Яхторович Христина Степанівна
магістрант 2 курсу ОНП «Публічні фінанси», ЗУНУ

Науковий керівник – к.е.н., доцент Гуналовська М.Б.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ПРОЦЕСІ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Реформування бюджетного процесу на місцевому рівні є важливою ознакою та необхідним фактором становлення державності України. У

сучасних умовах бюджетного реформування в Україні актуальним є підвищення рівня ефективності виконання місцевих бюджетів за допомогою результативної діяльності місцевих фінансових органів та органів місцевого самоврядування, які повинні створити ефективну систему управління місцевими фінансами та підвищити якісний рівень розподілу та використання бюджетних коштів.

За сучасних умов дефіцит й недостатня фінансова забезпеченість місцевих бюджетів України щодо виконання як власних, так і делегованих повноважень призводить до обмеженості фінансових ресурсів та нестачі коштів на здійснення запланованих видатків. Тому, в процесі виконання бюджету, постає необхідність перерозподілу бюджетних призначень між головними розпорядниками та внесення змін до рішення про місцевий бюджет.

Практика використання коштів місцевих бюджетів в умовах обмеження фінансування показує, що на сьогоднішній день застосовується декілька підходів запобігання надмірним витратам, одним з таких підходів є скорочення передбачених бюджетом асигнувань, що обмежує витрати, а другим підходом є надання розпорядникам лише певної частини їх видаткових повноважень [1]. Саме тому на даному етапі, за умов обмеження витрат або надання розпорядникам лише певної частини їх видаткових повноважень, особливу увагу слід звертати прийняттю оптимальних рішень стосовно перерозподілу бюджетних призначень між головними розпорядниками коштів з метою підвищення ефективності використання цих коштів. Це, в свою чергу, сприятиме вирішенню проблеми неефективного використання коштів місцевих бюджетів під кінець бюджетного року, коли відбувається їх витрачання не тому, що вони дійсно потрібні, а тому, що в разі їх невикористання існує загроза затвердження менших обсягів видатків на наступний рік. Саме на стадії виконання місцевих бюджетів за умови залишку бюджетних коштів на кінець року для підвищення ефективності та прозорості прийняття рішень варто залучати незалежних експертів та громадськість для прийняття спірних рішень, що дозволить обрати оптимальні варіанти спрямування залишку коштів у разі необхідності використати їх до кінця року.

Доходи місцевих бюджетів в умовах трансформації фінансово - бюджетних відносин вимагають вдосконалення та забезпечення їх стабільності з метою здійснення публічних видатків та виконання повноважень органами місцевої влади [2]. З метою запобігання

негативним наслідком виконання доходів місцевих бюджетів та для збільшення частки власних доходів місцевих бюджетів, зменшення залежності від фінансової допомоги, досягнення збалансованості бюджетів, підвищення ефективності управління місцевими фінансами органам місцевого самоврядування доцільно:

1) здійснювати моніторинг доходів на всіх стадіях бюджетного процесу із застосуванням аналізу, аудиту і проведення постійного контролю за справлянням податків, зборів і обов'язкових платежів та мобілізацією доходів бюджету відповідно до визначених планових показників на бюджетній рік;

2) дотримуватися цільового та ефективного витрачання коштів місцевих бюджетів, особливо із бюджету розвитку;

3) вдосконалити механізм горизонтального вирівнювання місцевих бюджетів;

4) здійснювати послідовну і виважену державну регіональну політику, спрямовану на зменшення значних відмінностей в економічному розвитку територій.

Обмежений фінансовий ресурс, який не повною мірою забезпечує виконання повноважень, делегованих державою місцевим органам влади є наслідком: відсутності стимулів у головних розпорядників коштів щодо ефективного використання коштів, відсутності науково обґрунтованих способів прийняття рішень з питань бюджету для вибору оптимального напрямку використання коштів місцевих бюджетів в процесі їх виконання.

Тому, з метою ефективного використання коштів органам місцевого самоврядування необхідно забезпечити:

1) розробку ефективної методики оцінки результативності використання бюджетних коштів;

2) формування бюджетів з урахуванням стратегічних цілей соціально-економічного розвитку на багаторічну перспективу та результатів діяльності центральних та місцевих органів влади, інших учасників бюджетного процесу, досягнутих у попередніх бюджетних періодах;

3) підвищення рівня відповідальності учасників бюджетного процесу за результати діяльності, у тому числі пов'язаної із плануванням видаткової частини місцевих бюджетів;

4) підвищення рівня бюджетної стабільності, ефективності та прозорості використання бюджетних коштів.

З метою підвищення ефективності виконання місцевих бюджетів України за видатками також слід дотримуватися задекларованих у Бюджетному кодексі України принципів прозорості та публічності [1]. Доцільно зазначити, що однією з основних причин відсутності прозорості і достовірної підзвітності в Україні є відсутність єдиної інформаційної бази та чіткої методології тлумачення результатів виконання бюджету.

Ефективне виконання місцевих бюджетів за доходами та видатками сприятиме формуванню необхідних передумов для їх результативного використання, що дасть змогу забезпечити належний рівень соціально-економічного розвитку регіонів та підвищити якість, доступність та результативність надання суспільних послуг.

Література:

1. Бюджетний кодекс України. Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2542-14>

2. Роменська К. М. Бюджетний процес на місцевому рівні та його удосконалення. Фінансовий простір. 2017. №1(25). С.98-101

Яцишин Ігор Анатолійович

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к. е. н., доцент Сидорчук А. А.

БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ: ЗМІСТ, ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ

Грандіозні зміни у сфері фінансів української держави здійснюються в умовах інтеграції та ускладнення господарської системи світу. В зв'язку з цим, проблема ефективного бюджетного планування і прогнозування, як одного із головних компонентів розвитку системи управління державними фінансами залишається актуальною в сучасних умовах євроінтеграційного вектора здійснюваних в Україні реформ. Саме тому, мета нашого дослідження полягає у з'ясуванні змісту, цілей та завдань бюджетного планування та прогнозування.

Бюджетне планування являє собою науково обґрунтований процес визначення джерел створення і напрямів використання бюджетних ресурсів в економіці держави з метою забезпечення сталого економічного

і соціального розвитку [1, с. 392]. Планування може розглядатися як інструмент реформування системи фінансового управління, спрямованого на підвищення ефективності, дієвості та прозорості державного сектора, що здійснюється шляхом реструктуризації бюджетної практики. Як відомо, бюджетне планування є елементом спільного для всієї держави економічного планування. У процесі планування держава оцінює стан своїх фінансових ресурсів, шукає методи для їх збільшення, та напрями для раціонального використання [2, с.72 – 73].

Бюджетне прогнозування є невід'ємною частиною процесу бюджетного планування, що дає змогу проаналізувати тенденції формування ресурсів бюджету та їхнє використання, виявити чинники, які необхідно враховувати у розрахунках бюджетних показників, визначити їх взаємозв'язки, а також можливі способи впливу на них. Аналіз такої інформації породжує підґрунтя для вибору цілей, що є основою для розробки державного бюджету. Відтак, основною функцією прогнозу є наукове передбачення, що надає можливість отримати картину майбутнього стану певного явища і обрати шляхи його досягнення. Бюджетне планування й прогнозування як інструменти управління, дають змогу виконувати певні завдання. Головними з них є: забезпечення макроекономічних показників соціально-економічного розвитку держави; ефективний розподіл видатків за напрямками, галузями і сферами економіки; врахування всіх можливих джерел фінансування видатків; дотримання принципів прозорості та соціальної справедливості при розподілі бюджетних коштів; ефективне та результативне використання бюджетних коштів [3, с. 50].

Отже, ми можемо зробити висновок, що від ефективності бюджетного планування та прогнозування значною мірою залежить розвиток держави у всіх сферах. Ці методи державного впливу осмислюють оптимальне співвідношення між бюджетними доходами та бюджетними витратами, що дає можливість сформуванню циклічного розвитку економіки, соціально-економічну політику держави. На наш погляд, ці процеси є взаємопов'язані й активно доповнюючі одне одного забезпечують безперервність процесу ефективного та раціонального використання бюджетних ресурсів й виконують ряд вказаних вище цілей та завдань.

Література:

1. Корнієнко Н.М. Аналіз системи планування бюджетних видатків в Україні. *Бізнес-Інформ*. 2013. № 4. С. 389 – 393.

2. Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. Теорія фінансів: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 576 с.

3. Радіонов Ю. Д. Прогнозування і планування як інструмент ефективного управління та використання бюджетних коштів. *Економіка України*. № 4. 2014. С. 40 – 54.

Яцканич Ангеліна Віталіївна

студентка 1 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ЗУНУ
Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В кожній країні бюджетна система відображає її соціальну, економічну та зовнішньоекономічну політику. Її функціонування передбачає формування централізованого фонду грошових коштів для забезпечення суспільних потреб і повного виконання державою своїх функцій [2].

В Україні ключовими проблемами, які потребують нагального вирішення в бюджетній сфері, є необхідність підвищення ефективності використання бюджетних коштів, вдосконалення форм і методів планування бюджетів різних рівнів. Таким чином важливо сформувати таку бюджетну систему, яка стала б інструментом досягнення економічного зростання.

Також важливим напрямом удосконалення бюджетної системи має стати проведення державних заходів, щодо удосконалення взаємовідносин державного та місцевих бюджетів, зокрема покращення обслуговування міжбюджетних трансфертів. На даному етапі, трансферти залишаються основними джерелами наповнення місцевих бюджетів, а також сповільнюють розвиток фінансової децентралізації в Україні. Тому важливо провести ряд реформ у сфері міжбюджетних відносин, а саме: підвищення результативності форм міжбюджетних трансфертів; покращення розподілу видаткових повноважень; підвищення фінансової незалежності місцевих бюджетів; розширення обсягів фінансових ресурсів і впровадження нових інструментів наповнення бюджету; підвищення видаткової автономності місцевих бюджетів.

Враховуючи зарубіжний досвід, в Україні доречним є надання суспільству вільного доступу до інформації щодо складання, розгляду,

затвердження та виконання бюджетів всіх рівнів, а також права контролю за їх виконанням та законності.

Головна мета реформи бюджетної системи України – скасування принципу єдності бюджетної системи та перехід до автономного функціонування центрального бюджету, регіональних та місцевих бюджетів і на цій основі фінансове забезпечення функцій, які покладені на центральну, регіональну та місцеву влади [3].

Література:

4. [Бублик І. І.](#) Шляхи стабілізації бюджетної системи України. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка»*. 2006. №570. С. 183 – 187. DOI: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/30362/1/Vis_570_Menedgment.%20183-189.pdf (дата звернення: 28.10.2020 р.).

5. [Пешко А. В.](#) Шляхи стабілізації бюджетної системи України. *Економіка промисловості*. 2005. №4. С. 3 – 8. DOI: http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/4201/st_30_1.pdf?sequence=1 (дата звернення: 28.10.2020 р.).

6. [Чекановський В. П.](#) Стратегічні пріоритети реформування бюджетної системи України. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. DOI: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6200> (дата звернення: 28.10.2020 р.).